Розділ І,

у якому йдеться про Лесика, про Жору, а також про першу подію

Лесик був фантазер.

Коли, наприклад, він бачив на вулиці перехожого, в якого випиналися лопатки, уява якось сама собою домальовувала на тих лопатках срібні крила, з холош незнайомця вибухав вогонь, і реактивний перехожий злітав у небо, щоб там наздогнати авіалайнер, відчинити на льоту двері й зайти в салон, перелякавши пасажирів. Починалися карколомні пригоди з погонями, бійками й таємницями.

Або коли Лесик дивився якийсь фільм і фільм закінчувався, то закінчувався він для всіх, але не для нього. Фільм крутився далі в його уяві.

Те саме було й з книжками. Після прочитання герої продовжували жити й діяти у Лесиковій фантазії. Виникали все нові й нові їхні походеньки. Причому сюжети різних книжок перехрещувалися. Том Сойєр і Гекльберрі Фінн потрапляли у Ліліпутію, зустрічалися з капітаном Немо, з графом Монте-Крісто, разом із Гаврошем опинялися на барикадах революційного Парижа тощо.

Однокласники тільки очима кліпали.

Навіть староста Стьопа Чичибабін, який не дозволяв собі дивуватися, щоб не втрачати авторитету, і той хмикав:

— Хм!.. От вигадує!.. Ну й Мюнхгаузен!

Жора — цілковита Песикові протилежність.

Жора — абсолютний реаліст. Серйозний, поміркований. Недарма його прозвали Жора Комп'ютер. Він — відомий на всю школу юний технік, конструктор і винахідник. Його діючі моделі різних машин і механізмів постійно експонуються на станції юних техніків, на різних конкурсах і виставках. Жору торік навіть показували по телевізору.

Лесик і Жора — друзі. Живуть в одному будинку, на одній площадці. В школі сидять за однією партою.

Але Жора ставиться до Лесика з дружньою поблажливістю, як ставляться старші до молодших. Хоча, до речі, старший саме Лесик (щоправда, всього лише на півтора місяця). Та такий уже закон: серйозність і позитивність завжди старші за балакучість і легковажність.

Коли Лесик починає фантазувати, Жора щоразу каже зі зверхньою усмішкою:

— Ну! Це несерйозно.

Хоча ніколи не перебиває і слухає до кінця з цікавістю. Час від часу Жора "впливає" на Лесика:

— Ну, що ти, чесне слово, як маленький. У шостий клас уже ж перейшов… Зараз такий час. Комп'ютеризація суспільства… Вперше з'явився інструмент, що поліпшує не фізичні якості людини, а її розум, інтелект. Незабаром у кожного буде особистий мікропроцесор… А ти — як дитина. Граєшся у різні фантазії.

Лесик якось не витримав:

— До речі, Монтень сказав, що ігри дітей — зовсім не ігри. На них треба дивитися як на найзначніше, найглибокодумніше заняття цього віку.

Жора дуже здивувався:

— А… а звідки ти знаєш… про Монтеня?

— Тато сказав, — чесно зізнався Лесик.

— А… хто такий Монтень?

— Точно не скажу. Якийсь француз… Чи то філософ, чи то письменник… здається… До речі, і наше знайомство з комп'ютером теж починалося, як ти пам'ятаєш, із гри. Ото як ми грали у "ліс", діставалися своєї хати, тікали від лісових мешканців… Не так?

— Ну, то ж зовсім інше! Що ти порівнюєш!.. То гра, так би мовити, функціональна, з науковою навчальною метою… От вибрав би ти собі щось функціональне… якесь захоплення. Як не подобається майстрування, фотографував би, марки збирав. Було б і цікаво, і корисно…

Але в Лесика з "функціональними захопленнями" нічого не виходило. Пробував він і фотографувати, і збирати марки, і грати в шахи. Та йому скоро набридало, і він кидав. Соромно признатися, але навіть малювати Лесик не дуже любив (хоча здібності в нього були безперечно — це відзначали і тато-художник, і художник-дід). Протягом місяця Лесик міг не взяти до рук ні олівця, ні пензля.

— Ну, що ж, — казав тато. — Силувати не будемо. Силою ще нікого не зробили Рафаелем. І взагалі досить на нашу сім'ю й двох художників.

Лесикові цікаво було тільки фантазувати.

Отакі це хлопці.

А тепер — про подію, з якої починаються всі подальші події нашої повісті.

Сьогодні до школи мав приїхати дорогий гість, колишній учень їхньої школи, а нині академік, учений-кібернетик зі світовим ім'ям Віктор Сергійович Іваницький.

Його чекали вже давно.

Академік обіцяв завітати ще торік, але то симпозіум у Парижі, то конференція в Лондоні, то з'їзд у Софії ніяк не давали змоги викроїти день-два для відвідин рідної школи. Нарешті позавчора директор школи Лев Парамонович одержав телеграму: "П'ятницю буду".

Й от...

Посеред шкільного подвір'я перед парадним шкільним входом красувалася величезна дивовижна клумба, гордість усієї школи.

То була не просто клумба. То була клумба — виставка рослин, занесених до Червоної книги України. Починаючи з ранньої весни юні натуралісти школи, члени "Зеленого патруля", під керівництвом учительки біології Зінаїди Семенівни висаджували тут і доглядали квіти. Біля кожної квітки стояла табличка з коротенькою довідкою: де росте, коли цвіте, чим цінна. І форма клумби була незвична — в центрі її громадилася штучна скеля з каміння, на якій висаджували гірські квіти, — так звана альпійська гірка.

Ранньої весни на цій дивовижній клумбі зацвітали проліски, крокуси, сон. Потім розпускалися інші квіти — на табличках можна було прочитати такі незвичні назви, як "калофака волзька", "астрагал", "шиверекія подільська" (біля назви цієї квітки була приписка: "релікт третинного періоду") і таке інше.

Змінюючи одна одну, ці рідкісні рослини квітували аж до глибокої осені, коли зацвітав ніжний блідо-бузковий пізньоцвіт осінній, дуже корисна лікарська рослина.

Спеціально для кожної квітки готували окремий ґрунт, який інколи привозили з того місця, де квітка зростала, або, як це називалося по-науковому, з її ареалу.

З літніх канікул кожен юннат намагався привезти для альпійської гірки щось цікаве — чи то насіння, чи розсаду, а то й цілком дорослу рослину у вазоні. Деякі одразу ж висаджували у ґрунт, деякі таку вазонах і ставили — ті, що реагують на негоду, бояться холоду (щоб можна було негайно занести у приміщення).

Але зараз вересень, теплінь, майже літо. Наші герої ще навіть не зовсім звикли до того, що вони вже в шостому, а не в п'ятому класі.

І альпійська гірка була у самісінькому розквіті своєї неповторної краси. Особливо милував око високий кущ так званої штамбової троянди, яким вивершувалася альпійська гірка.

І от учора вночі хтось нещадно обламав троянди, витолочив, потоптав квіти, розвалив, повивертав каміння з альпійської гірки.

У безмовному розпачі завмерли вранці у дворі і учні, і вчителі.

Хто ще підходив, вражений незвичною гнітючою тишею, і собі тихенько зойкав, побачивши, і теж завмирав приголомшено.

Вся школа знала, що альпійська гірка вперше з'явилася на шкільному подвір'ї у ті далекі часи, коли вчився тут Вітя Іваницький, майбутній академік, і що він був одним із тих, хто створював її тоді.

Директор Лев Парамонович — високий кремезний чоловік із густими кошлатими бровами. Коли він гнівався, очі його з-під брів метали такі блискавки, що навіть найсміливіші одчайдухи-старшокласники схиляли голови.

Директор ніколи багато не говорив. Він тільки дивився, і цього вистачало.

Говорила завжди завуч Фаїна Панасівна.

От і зараз…

— Ганьба! — каже вона. — Це могла зробити тільки дуже зла й жорстока людина, яка не має ні серця, ні совісті, ні сорому… Ну, як тепер Лев Парамонович дивитиметься у вічі академіку? Як?! І всі ми як дивитимемося?..

— Безсовісний шкідливий елемент! — кидає ставна волоока вчителька хімії Кіра Андріївна.

— Як так можна було?! Як?! Не уявляю! — на очах вчительки української мови й літератури рудокосої красуні Маргарити Михайлівни блищать сльози.

Більше з учителів ніхто не сказав ні слова, але мовчання їхнє було красномовне.

— Той, хто це зробив, звичайно, нікчемний боягуз, — веде далі Фаїна Панасівна. — І в нього, звісно, не стане духу зізнатися зараз у цьому. Але ми все одно його викриємо! Все одно!

Вона кинула погляд у бік спортмайданчика, погляд блискавичний, але виразний.

Усі як по команді обернулися і глянули в той бік.

На спортмайданчику, біля смуги перешкод, осторонь від усіх стояли троє — відома на всю школу трійця з п'ятого, тепер уже шостого "Б" — Довгий, Злюкін і Малявка.

Бувають бешкетники симпатичні, добродушні, незлостиві, витівки яких хоч і є порушенням дисципліни, але викликають радше усмішку, ніж роздратування.

Про трійцю з шостого "Б", на жаль, так сказати було не можна.

Довгий, як ви вже здогадуєтеся з прізвиська (насправді його звуть Андрій Мережко), — здоровенний, майже двометровий акселерат із сонними очима й розпатланим чубом.

Злюкін (Казик Люкін) — середній на зріст, звичайний шестикласник, але страшенно забіякуватий, злий і мстивий.

Ну, а Малявка... Правильно! Малявка (Алик Дука) — маленький, найменший у шостому "Б". Вуха відстовбурчені, шийка худенька, кулачки маленькі. Але тими кістлявими кулачками він так боляче штурхав свою жертву, яку Довгий тримав, як у лещатах, здоровенними лапами, що де тільки сили бралися.

Всі "художества" трійці були злі й жорстокі.

Як правило, займав жертву Малявка, а Довгий і Злюкін ховалися десь за рогом будинку. І як тільки той, до кого Малявка присікувався, давав йому стусана, щоб одчепився, одразу з'являлися Малявчині друзі. "Ти що малих кривдиш?! — вигукував Злюкін. — Здоровий — так?" І...

Особливо знущалася трійця з молодших. Забирала гроші, сніданки, примушувала робити різні капості — бити вікна, вазони, псувати наочне

приладдя… Але майже ніколи не вдавалося впіймати трійцю на гарячому — так хитро й підступно вони діяли. А залякані їхні жертви боялися їх виказувати, розплачувалися самі.

І тепер трійця лише хмикала й пересмикувала плечима — чого, мовляв, дивитеся, при чому тут ми, знати не знаємо.

Леся Чорнобривець і Аліна Гончарук присіли біля клумби навпочіпки й намагалися підняти, вирівняти поламані квіти, повернути їх до життя.

— Як це так?! — розпачливо шепотіла Леся. — Їм же боляче!.. Вони ж усе відчувають…

— І… і навіть пізнають того, хто їх скривдив… Я читала… — шепотіла Аліна.

— Вони ж живі… Як це можна було, — губи в Лесі тремтіли.

Леся й Аліна були юннатки, альпійська гірка — то їхнє дітище.

У Лесика теж тремтіли губи. Він був блідий.

Коли Лесик дивився на Лесю Чорнобривець, у грудях його починав тьохкати соловейко. Ніжно так і щемливо: "Тьох-тьох!.. Тьох-тьох-тьох!.." Може, тому, що її звали Леся, а його Лесик?… А може, з іншої якоїсь причини… Хтозна, чого в людей у грудях тьохкають соловейки.

А от коли Лесик дивився на трійцю, в грудях його починали каркати ворони, хрипло, противно так, гаркаво: "Каррр!.. Каррр! Каррр!.."

Жора теж небайдуже дивився на Лесю. Але почуття його виявлялися по-іншому. В Жори холов кінчик носа — наче крижана колюча сніжинка сідала на нього.

А от коли Жора дивився на трійцю, щоки його починали горіти вогнем, наче до них притуляли розпечене залізо.

Але зараз чомусь ні ворони у Лесикових грудях не каркали, ні Жорині щоки не пекло вогнем.

Може, тому, що надто вже дикий був випадок. Не могло бути нормальних реакцій. А герої наші — хлопці дуже вразливі.

Задеренчав дзвінок на уроки. І наче то був сигнал, що можна вже не мовчати, одразу навколо загуло й загомоніло.

Збуджено перемовляючись, розходилися і розбігались учні по класах.

Дисципліна у той день, що й казати, була не на висоті. Вчителі раз у раз втихомирювали учнів, але й самі були збуджені й нервові.

Зустріч з академіком мала початися одразу після п'ятого уроку.

Довгий стіл на сцені актового залу вже зранку був застелений скатертиною, і на ньому стояли квіти й пляшки з мінеральною водою та пепсі-колою.

Агашкін, який сидів за партою біля самісінького вікна перед Лесиком і Жорою, весь час витягував шию, визирав надвір, робив "перське око" (тобто одне примружував, а друге витріщав) і збуджено хихикав.

Агашкін страшенно любив різні надзвичайні події та неприємності (певна річ, коли вони траплялися не з ним, а з кимось іншим). Якось, коли у шкільному дворі була пожежа (хтось підпалив макулатуру, і зайнялися старі поламані парти, біля яких та макулатура лежала), Агашкін так верещав від захвату, так танцював і підстрибував, що мало сам не вгнався у вогонь.

Клас на "перське око" Агашкіна реагував по-різному. Деякі, найбільш несвідомі, й собі хихикали, пирскали в кулак. Але переважна більшість учнів дивилася осудливо.

Лесик поглядав на розпашіле, як маків цвіт, Лесине личко (він сидів майже поряд із нею, їх розділяв тільки прохід між партами), і в грудях його потроху, ледь чутно вже починав витьохкувати соловейко. Жора теж дивився на Лесю через плече товариша, і кінчик його носа починав холонути…

Ах та Леся, ах та Леся-чарівниця!..

На п'ятому уроці всі вже совалися так нетерпляче, мов сиділи не за партами, а на розпеченій черені.

І раптом учитель фізики Антон Григорович (саме була фізика) кахикнув. І сказав:

— Не совайтесь, сидіть спокійно. Зустрічі з академіком не буде. Після уроків підете додому.

Всі так і завмерли. Отаке… Що?.. Чому?..

— Нічого не знаю, — мовив Антон Григорович. — Так сказав Лев Парамонович.

Але ж стривайте! Академік же приїхав. Точно! Вчора увечері прилетів літаком. Тато Агашкіна працює у Борисполі в аеропорту. І сам бачив, як Лев Парамонович його зустрічав. З квітами і з Кірою Андріївною…

Жора глянув на Лесика й часто-часто заморгав. Він, мабуть, більше за всіх чекав цієї зустрічі.

— Сумнівів нема! — сказала Аліна. — Це через альпійську гірку… Може, й правильно…

Леся мовчки зітхнула. Вона дивилася на Лесика. Леся знала його з першого класу. Але ніколи не бачила його таким схвильованим і незвичайним, як зараз.

"А я завжди вважала його легковажним, — думала вона. — І байдужим до квітів, до рослин. А він, бач, як переживає…"

Правда, Леся не знала, що в Лесика є сьогодні й інші причини для збудження. Сьогодні день народження його мами. А цей день для Лесика незвичайний. Він дуже любить свою маму.

Розділ II,

у якому ви знайомитеся з батьками наших героїв. Незвичайні іменини

Лесикові батьки — люди мистецтва. Тато, Юрій Васильович, — художник. Мама, Галина Іванівна, — музикант. Концертмейстер у музичному училищі. Маму й тата Лесик любив не тому, що то мама й тато і їх треба любити, всі їх люблять. Він просто закоханий у своїх тата і маму. І є за що. Лесикові батьки справді люди незвичайні. Понад усе на світі вони люблять і шанують мистецтво. У квартирі в них немає дорогих меблів, килимів, кришталю абощо. Меблі дуже простенькі. Хіба що піаніно. Але то ж мамине знаряддя праці. Зате всі стіни завішані картинами. А одну стіну у великій кімнаті займає саморобний стелаж, на якому лежать величезні альбоми, книги з мистецтва. У тата всього один новий костюм, в якому він ходить із мамою на концерти. Всі гроші тато витрачає на книжки з мистецтва. А щодня він ходить у светрі і вельветових джинсах.

Коли мама готує обід, ні радіо, ні телевізора вмикати не можна. Бо сім'я може лишитися без обіду.

Якось у неділю Лесик необережно ввімкнув телевізор і…

Співали болгарський співак Гяуров і італійська співачка Френі.

Мама вибігла з кухні у фартушку з ножем у руках. Та як сіли вони удвох із татом на тахті, як обняв тато маму за плечі, як пригорнулася вона до його бороди щокою, то завмерли, про все на світі забувши. Для них існували в цю мить лише Віолета-Травіата, Мефістофель, Фауст, Маргарита — чарівні звуки їхніх арій і дуетів.

Лесик давно вже чув запах горілого, але не смів нічого сказати. Він сам був зачудований прегарним співом.

Довелося викинути на смітник дві каструлі — так вони прогоріли. А сусіди вже збиралися викликати пожежників — такий чорний дим клубочився з вікна їхньої кухні.

Але трагедії ніхто з цього не робив. Навпаки, тато й мама дуже сміялися, і всі втрьох пішли пити каву з пиріжками у найближче кафе "Хвилинка".

Цій події був присвячений спеціальний екстрений сатиричний випуск сімейної стінгазети.

До кожного свята: до Нового року, Першого травня, Восьмого березня, до днів народження — у них у родині випускалася сімейна стіннівка, яка називалась "Домовик". Тато вигадав і намалював дуже симпатичного веселого домовичка у береті, з кумедною борідкою, в окулярах, чимось трохи схожого на татового батька, Василя Денисовича. Цей домовичок завжди лукаво усміхався з довжелезної, на всю стіну газети, де були і дотепні дописи, і фотомонтажі, і карикатури.

Гості, які приходили до них на свята, цілий вечір сміялися, роздивляючись і читаючи стіннівку.

На дні народження обов'язково приїздили з села мамині батьки, дід Іван Семенович і бабуся Оксана Петрівна. Для Лесика то була особлива радість. Він дуже любив, коли збиралася уся родина докупи.

Коли Лесик і Жора підходили до будинку, з балкона сьомого поверху бабахнуло.

— О! Тато салютує! Значить, наші з села вже приїхали, — сказав Лесик.

У них на балконі стояла маленька гарматка, схожа на іграшкову, але справжня. Це був трофей, привезений дідом Василем Денисовичем після війни з Німеччини. Спершу з неї салютував дід, а коли тато виріс, дід подарував гарматку йому, і тепер салютує тато.

Через ту гарматку в діда, а потім і в тата з кожним новим дільничним міліціонером бували непорозуміння. Але оскільки дід, а згодом і тато були членами товариства мисливців і мали право на зброю, а салютувала гарматка холостими зарядами, то міліція врешті полишала це під цілковиту особисту відповідальність діда або тата.

Салютував тато тільки в урочисті моменти — у свята, дні народження, приїзд дорогих гостей тощо.

— Рибочко моя! — кинулася до Лесика бабуся Оксана. — Виріс як!.. — Хоча бачила вона його десь із місяць тому. У серпні вони всією сім'єю гостювали в селі.

Дід Іван дістав із глибочезної кишені свого піджака розцяцьковану ліщинову сопілку.

— Це тобі ще один подарунок із Солов'їного гаю.

Село, де жили мамині батьки, напрочуд гарне й мальовниче. А таких соловейків, як у тамтешньому Солов'їному гаю, не було, мабуть, ніде в світі. Та й саме село таке співуче, що як розспівається, бува, на свята у травневе надвечір'я, то й соловейки в гаю замовкають, не витримуючи конкуренції.

Між іншим, цікава деталь — коли бабуся Оксана співала, вона чогось завжди чіпляла окуляри.

— Щоб видніше було співати, — жартував дід. — Без окулярів їй же пісні не видно.

На свята в їхньому селі всі вдягалися у народне вбрання.

І в народному одязі (у вишиванці, у корсетці, у запасці, з разками намиста й дукатів) та у великих сучасних окулярах баба Оксана справді мала досить кумедний вигляд.

Але співала вона так гарно, що нікому й на думку не спадало сміятися з неї. Недарма Лесикова мама стала концертмейстером. Не стати музикантом, народившись утому селі, просто було неможливо.

Дід Іван любив вирізати сопілки. Тих сопілок у внука вже було десятків півтора. Але кожна з них мала свій неповторний голос. І хоч Лесик не був дуже вправним сопілкарем, але коли чогось ставало нудно, він брав якусь із сопілок, підносив до губ — і в уяві одразу виникав Солов'їний гай, село, усміхнені дід Іван і бабуся Оксана. І нудьга де й дівалася… Лесик не пам'ятає, щоб дід Іван коли-небудь сердився, лаявся, бував незадоволений. Хоч би що трапилося, він завжди жартував, усміхався, махав рукою: "Перемелеться — мука буде!"

Хлопцеві завжди радісно бачити свого діда Івана Семеновича.

А сьогодні особливо…

Мама була дуже гарна зараз. Святкова зачіска, нова сукня, а головне — той особливий натхненний вираз обличчя, який буває лише в день народження, коли ти в центрі уваги і хочеш подобатися. Вона, мабуть, нещодавно прийшла з музучилища, де її вітали співробітники. На піаніно стояло кілька букетів і лежала величезна коробка цукерок.

— О! А чого ти так рано? — спитала мама. — Ти ж казав, що у вас сьогодні…

— Не відбулося! — сказав Лесик. — А ти незадоволена, що я прийшов?

— Та ти що?! — мама рвучко обняла сина, і на нього війнуло тонкими пахощами парфумів. — Це чудово!

На стелажах, від самісінької стелі до підлоги, розгорнувся величезний сувій святкової сімейної стінгазети.

Угорі, як завжди, усміхався домовичок. А далі починався веселий фотомонтаж, присвячений мамі: мама за піаніно, мама на кухні, мама на балконі, мама з Лесиком, мама з татом, мама в селі — на городі, у повітці…

Були в стінгазеті і дописи, і навіть вірші:

Ой радіє, ой танцює,

Ой співає вся земля —

Наша мама-концертмейстер

День народження справля!..

Словом, це була справжня стінгазета, якій міг би позаздрити будь-який великий професійний колектив.

До речі, дописи й вірші як у сімейну стіннівку, так і в шкільну, класну писав Лесик.

Я гадаю, не треба пояснювати, ким у класі по громадській лінії може бути той, у кого тато — професійний художник? Авжеж. Редактором стінгазети. От уже шостий рік Лесик виконував це важливе громадське доручення.

Хтось тричі енергійно подзвонив у двері. І за мить гучно пролунало:

— Ну! Кого я бачу? Здоров, свати!.. Дай я тебе обійму, свате милий! Свахо, ручку!

І одразу квартира сповнилася галасу і сміху.

Лесиків дід по батькові Василь Денисович був "дзвінка людина", як казала про нього Жорина мама Зоя Михайлівна. Розмовляв він голосно, а сміявся ще голосніше.

Як і Лесиків тато, він ходив у светрі, в потертих джинсах і був бородатий. Тільки борода в нього була сивіша.

Дід Василь Денисович був художник-реставратор, відновлював, реставрував старі картини, головним чином так звані фрески, настінний живопис у старих церквах, що мали історичну цінність.

І чи не тому, що він весь час підмальовував святих, він і сам був трохи схожий на них — попелястою сіро-сивою бородою, що весь час маяла у повітрі (дід був дуже рухливий), лисиною, над якою здиблювалося від потилиці павутиння сивих волосин, так що здавалося (особливо коли дивитися проти сонця), ніби в діда над головою сяйво — німб, точнісінько

як у святих на образах. То був веселий галасливий святий. Лесик його дуже любив.

Любив він і свою бабусю по татовій лінії — бабу Аню, Ганну Святославівну. Баба Аня була співачка, хористка. Спершу вона співала в опері, тоді в опереті, а потім у центральному палаці шлюбу, "шоколадному будиночку" на вулиці Карла Лібкнехта, ще коли там був хор. Тепер і того хору вже нема, і сам палац переїхав у так званий Бермудський трикутник біля Повітрофлотського мосту. І баба Аня давно вже не співає. Хіба що у них на іменинах.

Перецілувавши сватів, дід Василь Денисович і баба Аня привітали іменинницю, піднесли їй квіти й подарунок, альбом якихось нот, від чого мама радісно зойкнула й заплескала в долоні, як мала дитина.

— Ой!.. Я ж уже три роки за ними ганяюся!.. Де ви дістали?..

Але дід Василь Денисович уже був біля стіннівки й басив громовито:

— Ну, безумство! Новий "Домовик"! Ха-ха!.. Ну, син, ти цінна людина! Молодець! Ха-ха! Оце здорово! А це... Ха-ха!.. Ну, безумство!.. Молодець!..

У них у родині вміли говорити одне одному приємні речі. Причому не фальшиво, а щиро, від душі.

Потім усі гуртом почали готувати святкову вечерю, накривати на стіл. Бо мама, певна річ, нічого не встигла; та й коли вона, бідна, могла встигнути, як і вчора, й сьогодні була в музучилищі.

Це ще добре, що її сьогодні раніше відпустили.

Так непомітно у клопотах минув час, надійшов вечір.

І от уже вимогливо задеренчав дзвоник. Прийшли гості. Сусіди. Батьки Жори Комп'ютера.

Жорині батьки були "технарі"-науковці. Тато, Геннадій Максимович, — доктор технічних наук. Мама, Зоя Михайлівна, — кандидат наук, хімік. Якщо Песикові батьки уособлювали стиль "ретро", тобто пов'язаний із класичною спадщиною, з минулим, то Жорині були представниками, так би мовити, стилю ультрасучасного, стилю епохи комп'ютеризації.

На відміну від Лесикових, Жорині батьки були дуже організовані. Все вони робили чітко, по порядку, за заздалегідь наміченим графіком. Прокидалися рівно о сьомій годині й усією родиною бігли на зарядку. Потім — водні процедури, тобто хлюпання під прохолодним душем. Далі сніданок, читання ранкової пошти, вихід пішки на роботу (Жора до школи) і таке інше.

Всі (в тому числі й Жора, так його привчили) звечора складали розпорядок дня на завтра — що й коли треба зробити — по годинах і навіть по хвилинах. Вдома всюди в них були годинники — в усіх кімнатах, у кухні, в коридорі й навіть у ванній.

Жора носив свій графік у кишені й раз у раз зазирав у нього.

Але життя є життя, і в ньому весь час трапляються різні несподіванки, особливо в житті хлоп'ячому. Там, гляди, якісь шкільні справи, там якусь гру розпочали, там Лесик щось вигадав, на щось підбив.

Не будеш же впиратися лише через те, що цього нема в графіку. Смішно!

У таких випадках Жора діставав графік і вносив у нього корективи. Наприклад, "15.00–17.00 — конструювання моделі" закреслювалось і натомість писалося: "15.00–17.00 — Лесик".

Але все-таки основним законом життя був графік. І треба чесно визнати, що Жора встигав зробити за день утричі більше, ніж Лесик.

Вдома у них було все найкрасивіше, наймодніше. Нові меблі, нові модні шпалери, нова закордонна побутова техніка. Піаніно в них не було, але були такі телевізори, такі стереосистеми, що аж подих перехоплювало. І музика з тих систем линула найсучасніша. Не якісь там "Фауст" чи "Травіата", а поп-музика й естрадні співаки екстракласу на зразок Хуліо Іглесіаса абощо.

І, віддаючи належне часові, вся Жорина родина займалася спортом. Тато грав у теніс, ходив із членами-кореспондентами на академічний корт. Мама захоплювалася аеробікою, витанцьовувала фізичні вправи під музику. А Жора ходив у басейн на підводне плавання.

Чесно кажучи, цьому захопленню Жориної родини Лесик відверто заздрив. Лесикові так хотілося, щоб і вони зранку бігали усією родиною на зарядку, у неділю вирушали на велосипедах на прогулянку за місто, ходили на стадіон... Але привчити батьків до цього йому не вдалося. Хоч він і робив спроби.

Батько Лесика прокидався вдосвіта і, щось нашвидку перекусивши, одразу біг у майстерню. Найкраще йому працювалося рано-вранці. Він був "жайворонком". Батька Лесик зранку майже ніколи й не бачив. Коли він прокидався, батько давно вже був у майстерні. А мама зранку бігла на базар та в крамниці, щоб встигнути щось приготувати, бо треба ж було в музучилище. Одне слово, на сімейний спорт у батьків часу не вистачало.

Жора пробував залучити Лесика до своєї сімейної команди, але з цього нічого не вийшло, Лесик почувався там чужим, і робити вправи під "вольові" вигуки Жориного тата йому було чогось невесело. Взагалі у кожної родини свій стиль.

От і зараз…

— А де Жора? — вигукнула Лесикова мама, перецілувавшись із сусідами.

— Як де? Вдома. Уроки вчить, — одвела очі Зоя Михайлівна.

— Отакої! — сплеснула мама руками. — Завтра дня не буде, чи що? Завтра ж неділя!

— Нічого. Хай посидить. Дітей не заведено брати на дорослі іменини, — професорським тоном сказав Геннадій Максимович.

— Це у вас не заведено. А в нас заведено. Ану, синку! — мама обернулася до Лесика.

— Єсть! — Лесик вискочив на площадку.

Жора стояв у передпокої біля дверей і одчинив у ту ж мить, тільки-но Лесик торкнувся кнопки дзвінка. Він був червоний і розгублений.

Що вам розказувати?

Ви, мабуть, самі добре знаєте, як буває, коли йдуть до сусідів на іменини, а вас не беруть. Препогане, препротивне відчуття.

Але, мабуть, кожен на Жориному місці спершу б сказав:

— Та ти що… Це несерйозно! Та не хочу… Дякую… Я дома посиджу… У мене книжка цікава…

Проте Лесик усі оті витребеньки чудово знав і слухати не став. Він просто гупнув Жору кулаком по спині й підштовхнув на площадку:

— Ану давай! Швидше!

— Стривай! Я хоч двері замкну, а то… — тільки й сказав Жора.

— О! Правильно! Привіт, Жоро! — весело загукав, перекрикуючи гамір у кімнаті, дід Василь Денисович.

— Правильно! — луною відгукнувся з іншого кінця кімнати дід Іван Семенович. — Як же без Жори? Не можна без Жори!

Хоч було вже й нікуди червоніти, Жора примудрився почервоніти ще більше.

Як мало треба людині… Лише доброзичлива увага й більше нічого.

І тут несподівано почервонів Лесик. Причина для цього була. Лесик ненароком глянув на кришку піаніно й побачив: на вкритій пилом кришці пальцем було виведено: "Лесик — ледар!" Лесик зиркнув на тата. Тато усміхнувся. Лесик озирнувся навколо — ніхто ще не помітив. І він прожогом кинувся на кухню, схопив ганчірку і, ховаючи її за спиною, швидко повернувся до піаніно. Стоячи до піаніно спиною і потроху посуваючись, він витер кришку. Потім зиркнув на тата й підморгнув. Тато усміхнувся й змовницьки підморгнув теж. То був Лесиків обов'язок — стежити за чистотою і витирати пил. А сьогодні він закрутився й забув. Були для цього причини, щоб забути…

— Жоро! Перш ніж сідати за стіл, помий руки, — сказала Зоя Михайлівна. — А то за все берешся, а потім…

І от уже всі за столом, уже дзвенять об тарілки ножі й виделки… "Геннадію Максимовичу, візьміть оселедчика!" — "Зоє Михайлівно, салатику вам покласти?" — "Жоро, клади собі шпроти, не соромся, я ж знаю, ти любиш…" — "Беріть, беріть, дорогі, все, що на вас дивиться…"

Мушу вам сказати, що в Лесиковій родині навіть на свята спиртних напоїв майже не пили. Дід і тато (не кажучи вже про бабусю й маму) не пили зовсім. А для гостей виставлялася пляшка шампанського, яку гості, дивлячись на непитущих господарів, майже ніколи до кінця недопивали. Та якось і не пилося те шампанське в атмосфері, яка панувала за столом. За столом смакували різними саморобними безалкогольними напоями — квасами, соками й морсами, готувати які Лесикова мама була просто-таки майстриня. Проте за традицією весь час виголошували тости.

Й от уже підвівся дід Василь Денисович і громовим своїм голосом почав:

— Дорогі друзі! Родичі, близькі й знайомі! Безумство! Не будемо забагато говорити… За здоров'я моєї любої невістки, коханої дружини мого сина, рідної матері мого внука, єдиної донечки моїх сватів, чарівної жінки й талановитої піаністки, цінної людини, незрівнянної Галочки!.. Хай буде здорова й щаслива! Хай завжди радує всіх, хто її любить, тобто нас із вами, своєю неповторною усмішкою…

На всіх святах, на всіх сімейних урочистостях, на всіх гостинах та іменинах завжди командує (або "тамадує", як кажуть дорослі) дід Василь Денисович.

Мама-іменинниця, як і кожна порядна іменинниця-господиня, до столу якщо присіла на хвилинку, то й добре. Все навколо столу бігає, те приносить, те прибирає і раз у раз припрошує:

— Їжте, дорогі гості, їжте, будь ласочка. Хоч і нашвидку, але все свіженьке…

— Все натуральне. Ніякої хімії, — докидає тато. Сусідка Зоя Михайлівна, кандидат хімічних наук, удає, що образилась:

— Даремно ви, даремно, Юрію Васильовичу, знову на хімію нападаєте.

— Та що ви, що ви, Зоє Михайлівно, хто ж нападає! — прикладає тато руку до серця.

— І все-таки в Америці, подейкують, червиві яблука коштують дорожче за нечервиві, — похитав головою дід Василь Денисович. — Бо, значить, не обприскувані тими гербіцидами-пестицидами та іншою бекою.

— Любий Василю Денисовичу, — зі зверхньою лагідністю (так, як говорять дорослі з дітьми) сказала Зоя Михайлівна, — не було б наших пестицидів, не їли б ми з вами зараз оте все, що стоїть на цьому розкішному столі. Замість нас поїли б усе довгоносики, колорадські жуки та інша різна бека, як ви кажете.

Почалася одвічна суперечка "фізиків" і "ліриків". Вона виникала майже завжди, коли збиралися отак за столом їхні батьки.

— Не знаю, не знаю, — розвів руками Юрій Васильович. — Не було колись хімії, а люди жили і щось їли і розуміли прекрасне… І створювали шедеври, яких ми з нашим прогресом перевершити не в змозі…

— Ну, то давайте поламаємо всі машини, зупинимо прогрес і повернемося в печери, — іронічно усміхнувся Геннадій Максимович.

— Я б не заперечував, — простодушно усміхнувся Лесиків тато.

— А що б ви там, дорогий, робили? — співчутливо спитала Зоя Михайлівна. — До речі, фарби, якими ви малюєте, — це теж хімія.

— Робив би, дорога, наскельні малюнки. Як наші доісторичні пращури, безіменні художники.

— А... а на чому б грала наша чарівна іменинниця? — вигукнув Геннадій Максимович. — Фортепіано, рояль, дорогі мої, — це витвір прогресу, інженерної думки.

Тут "тамада" Василь Денисович дискусію перервав, бо виголосив тост за маму іменинниці, дорогу сваху, чарівну жінку, героїню-трудівницю, господиню ланів, вічно молоду й чарівну Оксану Петрівну, тобто бабу Оксану.

Знову забрязкали ножі й виделки. І на якийсь час запанувала тиша. Але то було недовго.

Невтомний дід Василь Денисович підхопився й замахав руками:

— Друзі! Громадяни! Чому мовчимо?.. Що за атмосфера? Безумство! Де сміх і пожвавлення в залі? Що таке? Люди! Ви ж не в кафе самообслуговування в обідню перерву. Ви ж на іменинах. Свате! Запальний Іване! Де твій вогонь? Не бачу вогню!

— Не треба йому вогню. Досить з нього. Позавчора мало не згорів зовсім, — сказала баба Оксана.

— Що?!

Всі з цікавістю подивилися на неї і на діда Івана Семеновича.

— Та пожежу гасив. Зовсім цілий, майже, сказать, новий костюм геть увесь попалив к бісовій матері! — баба Оксана штурхонула діда Івана кулаком у плече. — На ганчір'я довелось пошматувати.

— Тю! То чого ж ви мовчите? — радісно вигукнув Василь Денисович. — Негайно розказуйте! Розказуйте негайно!

— Та що там розказувать? Нема чого розказувать, — зашарівся, як хлопчик, Іван Семенович.

— Та не ламайся! Розказуй! — знову штурхонула його кулаком у плече баба Оксана.

— Та ну… — опустив очі дід. — Ну… йду я, значить, додому з поля… повз Солов'їний же якраз гай…

Дід подивився на Лесика і тицьнув указівним пальцем у його бік, наче звертався тільки до нього. Тепер уже зашарівся Лесик — від задоволення: у такій шановній компанії дід вирізнив саме його.

— Так-от, — вів далі Іван Семенович. — Іду я, значить, аж бачу: куриться щось над гаєм. Причому здорово куриться, дим аж валує, на звичайне вогнище не схоже. А я ще зранку бачив, як "Жигуль" з гаю вирулював. У нас часто в Солов'їному "жигулянти" з міста намети ставлять, ночують. Лесик знає… — (Лесик іще більше почервонів від задоволення). — І одразу мені в серце — коль! "Ой леле! Це ж, мабуть, катові діти вогнище не загасили як слід!" А вже два тижні дощу ні краплі, все аж дзвенить — суш така… Кинувся я… ну і… Ще б трохи, якихось півгодини — кепські були б справи… Саме вчасно нагодився….

Лесикові вже уявляється: горить-палає Солов'їний гай, одчайдушно бореться з вогнем дід Іван… Аж тут підрулює червоний "Жигуль", вискакують із нього здоровенні, з бандитськими пиками "жигулянти" (це вони спеціально підпалили гай, бо агенти ворожої держави), кидаються на діда, але могутній дід однією рукою…

— Ну, свате, так ви ж цінний чоловік! Медаль вам треба! Ви що!

— Та якутам медаль… — махнула рукою баба Оксана. — А на що її вішати? Піджаком, бачите, вогонь збивав. Самі петельки лишилися…

— А взагалі цього року стільки в нашому районі випадків, — Іван Семенович похитав головою. — У жнива в сусідньому селі хліб зайнявся. Ледве загасили. Там клуня згоріла, там, кажуть, вагончик механізаторів.

— Скільки той вогонь біди робить, — закивала Зоя Михайлівна. — А в хімічній промисловості — то взагалі… Варто одній іскринці десь проскочити і…

— Знав би Прометей, що люди так погано дотримуватимуться правил протипожежної безпеки, ніколи б, мабуть, не крав у богів того вогню, — усміхнувся Лесиків тато. — До речі, він не лише вогонь викрав, а ще й навчив людей різним ремеслам. Отже, і за прогрес, за хімію-фізику вашу він теж відповідальний, Прометей…

— Ой! Слухайте, люди! — ляснув себе по лобі Василь Денисович. — Я ж хотів розказати. Безумство! Я ж із такою цінною людиною нещодавно познайомився! Прометей Гаврилович! Уявляєте? До речі, хлопці його добре знають. Це завгосп із їхньої школи. Про-ме-тей!.. Справжнє ім'я! Безумство! Ну!..

— Ну й що? — знизав плечима Геннадій Максимович. — Яких тільки імен не буває. Я, наприклад, зустрічався з однією Табшмітаркою Семенівною, Табшмітарка, Абревіатура — Табір Шмідта в Арктиці. У двадцяті-тридцяті роки було модно називати дітей не зовсім звичайно, такий був час…

— До речі, мушу вам сказати… — почала Зоя Михайлівна.

Розділ III,

у якому ви знайомитеся з Прометеєм Гавриловичем

Прометей Гаврилович з'явився в школі майже перед самісіньким кінцем минулого навчального року — у четвертій чверті.

Поява його була викликана абсолютною історичною необхідністю.

Колишній шкільний завгосп Федір Іванович, або просто Федя, як його називали у школі всі, навіть учні молодших класів, несподівано подав заяву і буквально у двадцять чотири години зірвався з місця і гайнув на Далеку Північ. Лев Парамонович, хоча й здивувався, але затримувати його не став.

Федір Іванович (або просто Федя) був молодий, на вигляд як старшокласник, невисокий, із настовбурченим кучерявим чубом. Мабуть, щоб здаватися вищим, він ходив підстрибом, і чуб при кожному кроці весь час кумедно підскакував. Ніхто в школі всерйоз до Феді не ставився. Бо хоч людина він був, може, й непогана, але завгосп вельми кепський. Лампочки майже ніде не горіли, двері не зачинялися, вікна були повибивані, паркет випинався з підлоги й випадав, східці пощерблені… А учні — народ такий: на дверях катаються, паркетини підфутболюють. І Федя тільки те й робив, що бігав підстрибом по коридорах і кричав на учнів. Та справи од цього не покращувалися…

Новий завгосп Прометей Гаврилович протягом двох тижнів тихо й непомітно, без галасу й метушні весь цей аварійний стан ліквідував. Лампочки всюди горіли, вимикачі працювали, вікна були засклені, східці відремонтовані, паркет так блищав, хоч дивися в нього замість дзеркала… І якщо раніше двері в класах і кабінетах не зачинялися та раз у раз щось зникало й губилося, то тепер у двері всіх кабінетів і класів були врізані замки. І з учнями у Прометея Гавриловича стосунки одразу зав'язалися дружні й щирі.

Всіх, звичайно, зацікавило, чого в нього таке ім'я.

І Прометей Гаврилович пояснив:

— Тато мій був робітником-сталеваром, а до того ще й аматором самодіяльного робітничого театру. Романтичний чоловік. Мрійник. І

улюбленим його героєм був грецький міфічний титан-богоборець Прометей, той, що не боявся самого Зевса Громовержця, не кажучи вже про інших богів-олімпійців. От мене тато й назвав Прометеєм... І я на нього не ображаюсь.

І все-таки Прометей Гаврилович був людиною досить загадковою. Крім відомостей, наведених вище, ніхто про нього нічого не знав. Де він жив раніше, чим займався, до того як прийшов у їхню школу, чи є в нього сім'я, діти (та й онуки — з огляду на вік)?

Коли його запитували, він жартував:

— Ну, чим міг займатися Прометей? Га? Боровся з богами, викрадав для людей вогонь, за що був покараний Зевсом. А де жив? На Кавказі, звичайно. Був прикутий до скелі. Пам'ятаєте: "Споконвіку Прометея там орел карає..." Прилітав щодня орел, клював печінку, аж поки Геракл його не стрельнув... Після того в мене хворий лівер, тобто печінка. Можу показати довідку від лікаря. Дітей, онуків нема, парубкую. Хто ж за хворого, "печіночника" вийде заміж?

Але хворим Прометей Гаврилович якраз і не здавався. Статури він був кремезної, міцної, хоч і не дуже високий на зріст. І фізичну силу мав просто надзвичайну.

Лесик сам бачив, як він довів це.

Привезли в школу нову вогнетривку шафу-сейф. Троє вантажників кректали-кректали, не могли зрушити її з місця.

Прометей Гаврилович підійшов, підважив, плечем натиснув — і вантажники лише роти пороззявляли.

І сміливості завгосп був неабиякої.

Перед самісінькими іспитами стався такий випадок.

У вчительки української мови й літератури Маргарити Михайлівни відбулася гостра конфліктна розмова з сумнозвісною трійцею. Вона сказала, що, коли вони не виправлять своїх оцінок, вона їх за рік не атестує.

Тоді Злюкін виліз через розчинене вікно (це було на третьому поверсі), став на карнизі між вікнами й заявив, що стоятиме доти, поки Маргарита Михайлівна не змінить свого рішення. Маргарита Михайлівна страшенно перелякалася, не знала, що робити.

Злюкін тим часом сам страшенно перелякався. І заціпенів, стоячи на карнизі. Він уже ладен був повернутися в клас, але не міг цього зробити: від страху втратив здатність рухатися. Зопалу він одійшов далеченько од вікна, і тепер, щоб допомогти йому, хтось мусив пройти до нього по карнизу. Маргарита Михайлівна і сама боялася, і не пускала нікого. Хтось радив викликати пожежників, але в будь-яку мить Злюкін міг втратити рівновагу і...

І тут у класі з'явився Прометей Гаврилович. Він, виявляється, був на шкільному подвір'ї і побачив це знизу.

Завгосп мовчки спокійно виліз у вікно, пройшов по карнизу, обхопив Злюкіна своєю могутньою рукою і, притискаючи його до стіни, повільно-повільно потяг за собою.

Коли вони скочили з підвіконня, Прометей Гаврилович підвів Злюкіна до дошки, повернув обличчям до класу і тихо сказав:

— А тепер подивися всім у вічі...

І може, вперше клас побачив у розгублених, переляканих, повних сліз очах Злюкіна щось людське.

Довго дивитися в очі однокласникам Злюкін не зміг. Він схилив голову і тремтячим голосом мовив:

— Я більше… не буду….

Федя, звичайно, дав би Злюкіну ще й потиличника. Прометей Гаврилович цього не зробив. Але Злюкіну ліпше був би потиличник…

Уперше в житті Злюкін змушений був вибачатися, та ще й перед усім класом.

Цей випадок зробив Прометея Гавриловича в школі прямо-таки легендарною особою. А двометровий Філя Мілановський з дев'ятого "Б", найбільший у школі спеціаліст з НЛО (нерозпізнаних літаючих об'єктів), висловив припущення, що шкільний завгосп не хто інший, як інопланетянин.

Так чи інак Прометея Гавриловича в школі полюбили всі.

— От якби всі вчителі були такі, як він… — зітхали деякі учні.

Лише Злюкін, замість того щоб картати себе за дурість і дякувати завгоспові за порятунок, незлюбив Прометея Гавриловича після того випадку. Завгосп його, бачте, зганьбив перед усім класом. А що ж тебе — цілувати, за те що примусив усіх так хвилюватися і мало не вбився через свої вибрики? Але Злюкін тому й був Злюкін, що нічого цього не розумів і розуміти не хотів.

Усе те відбувалося наприкінці минулого навчального року.

А на початку цього року хтось (невідомий поки що "хтось", бо піймати його не могли) почав робити хитру й підступну шкоду. У кабінетах були замки, які старі люди називають "французькими", — з маленькими пласкими "автомобільними" ключиками, що вставлялися у вузьку

шпаринку. У класах замки були звичайні, з великими ключами, тому в круглу шпарку навіть можна було зазирати до класу. Так-от невідомий "хтось" у замки кабінетів заганяв уламок сірника, а в замки класів копійку. І ключі в замки неможливо було вставити, кабінет або клас не можна було відчинити. І уроки зривалися, на радість ледарям і порушникам дисципліни.

Прометей Гаврилович дуже переживав, хоча й умів досить швидко відчиняти замки викруткою. Не чергувати ж йому з викруткою весь час біля класів. У шкільного завгоспа і без того справ чимало.

— Просто Еврисфей якийсь попорався! — сказав одного дня Прометей Гаврилович, черговий раз відчиняючи викруткою двері.

— А… а хто такий Еврисфей? — спитав Агашкін (завгосп одчиняв двері саме їхнього класу).

— Та цар один поганий, — усміхнувся Прометей Гаврилович, — той, що весь час наказував Гераклу робити різні подвиги.

Агашкін подивився на Лесика, той на Жору, Жора на Лесю, Леся на Аліну — ніхто з них про Еврисфея ще нічого не знав.

Прометей Гаврилович похитав головою і сказав:

— А треба, треба було б уже й знати…

На великій перерві у шкільній бібліотеці вишнурувалася черга. Усі примірники "Міфів Давньої Греції", які тільки були в бібліотеці, розібралися в одну хвилину.

І почалося в їхньому класі (та й не тільки в їхньому) захоплення грецькими міфами. З легкої руки Агашкіна вчителі були перейменовані на міфологічний лад.

Директор школи Лев Парамонович став, звичайно, Зевсом Парамоновичем. Ким же він міг бути, як не верховним богом-громовержцем. До речі, воно йому було й до лиця. Характер у нього був, як уже казано, крутий.

Ставна волоока вчителька хімії Кіра Андріївна стала Герою Андріївною. Гера, за міфологією, — це цариця богів, дружина Зевса. Хоча, звичайно, Кіра Андріївна дружиною Лева Парамоновича не була.

Завуч, учителька математики Фаїна Панасівна, стала Афіною Панасівною — богинею неба, повелителькою хмар і блискавок, богинею родючості, покровителькою мирної праці. Щодо праці, хмар і блискавок усе було точно. Фаїна Панасівна без кінця говорила, що головне в житті праця, що треба працювати, працювати і ще раз працювати. А оскільки працювати хотіли не всі, то й хмар і блискавок вистачало.

Красуня Маргарита Михайлівна, вчителька української мови та літератури, стала, звичайно, Афродитою Михайлівною.

Вчителька біології Зінаїда Семенівна стала Артемідою Семенівною. Тут було абсолютне попадання — і тварин, і звірів, і рослини вона любила до безтями. І була незаміжня, точнісінько як богиня-діва Артеміда.

Старенька, найстарша серед учителів, кругленька, завжди усміхнена вчителька географії Пелагея Петрівна стала Гея Петрівна. Гея (грецькою — Земля), за міфологією, була однією з найперших богинь, яка виділилася з первісного хаосу, прародителькою багатьох богів, а також людей.

Учитель фізики Антон Григорович став Аполлоном Григоровичем. Хоча багато хто з цим і не погоджувався. Бог Аполлон був красень (у Антона ж Григоровича під носом красувалась бородавка, а на голові блищала лисина). Однак переважна більшість десятикласниць вважали

його симпатичним. А, як казала Аліна Гончарук, для чоловіка "симпатичний" важить більше, ніж "красивий".

Викладач іноземних мов Борис Тарасович став Гермесом Тарасовичем. Хоч тут була деяка натяжка. Гермес був у греків покровителем купців, богом торгівлі й прибутку, а також гімнастичних змагань. Тут більше б підійшла буфетниця тьотя Клава або вчителька фізкультури Світлана Сидорівна. Але ні буфетниця, ні Світлана Сидорівна Гермесом бути не могли.

Викладання ж іноземних мов наближало Гермеса Тарасовича до правди характеру, оскільки Гермес був ще й вісником у богів. А що таке мова? Засіб спілкування. Отже, мова для вісника — найнеобхідніша.

Керівник початкової військової підготовки Андрій Степанович став Ареєм Степановичем, бо, як відомо, бог війни Арей саме і був серед грецьких богів "військкерівником".

Ну, а Орест Іванович, викладач праці, звісно, ніким іншим стати не міг — тільки Гефестом Івановичем. Бо Гефест, бог вогню й ковальства, був серед богів найбільшим трудягою. Правда, дівчатка, особливо десятикласниці, спершу категорично заперечували це. Справа в тому, що Гефест, згідно з міфологією, був кульгавий і дуже некрасивий. Тимчасом як Орест Іванович був хоч і не молодий, але стрункий і гарний. Майже всі старшокласниці були таємно закохані в Ореста Івановича. І трудове виховання серед дівчат ніде не було на такій висоті, як у їхній школі. Хоча уроки праці Орест Іванович вів не в дівчат, а в хлопців.

Але згодом дівчатка змирилися, особливо потому як Аліна Гончарук сказала, що чоловіки однак у красі нічого не тямлять, а міфи писалися напевне чоловіками, і, хтозна, може, саме отой Гефест насправді був і "нічого собі".

Учительську всі тепер називали Олімпом.

Розділ IV,

у якому Зоя Михайлівна говорить нарешті те, що не договорила у розділі другому. Прометей Гаврилович стає ще загадковішим

— До речі, мушу вам сказати, — повторила Зоя Михайлівна, — що я теж зустрічалася з Прометеєм Гавриловичем. І за обставин досить-таки цікавих… — вона повернулася до чоловіка. — Я тобі, Гено, розповідала… Пам'ятаєш?

Геннадій Максимович мовчки кивнув.

— Розумієте, наш інститут на одному підприємстві впроваджує у виробництво новий препарат… Це не в Києві, на периферії… І от я приїхала якось, сиджу в кабінеті директора, раптом входить секретарка з великим поліетиленовим пакетом. "Це, — каже, — вам. Написано: "Терміново, у власні руки"". І дає директорові. Директор знизав плечима, розгортає… Не за столом буде сказано… Повний поліетиленовий пакет дохлої риби. І зверху записка: "За що ви нас убили?!" "Хуліганство! Хто це приніс?!" — закричав директор. "Не знаю, — каже секретарка. — Передали через вахтера. Але по-моєму, це той самий… Прометей". І розказують мені, що кілька разів приходив до них оцей самий Прометей Гаврилович, вимагав не отруювати місцевої річки. Ну, а ви самі розумієте, хімічне підприємство. Хоч і є очисні споруди, але давні, вимагають реконструкції. А реконструкція — річ не дешева, і до того ж на якийсь час треба зупиняти виробництво. А це, самі розумієте… непросто. Але й одчепитися від того Прометея Гавриловича виявилося непросто. Я була там тиждень, і весь тиждень він щодня дзвонив по телефону, приходив, сидів у приймальні. Директор аж тіпатися почав. Я вирішила з ним поговорити. І ви знаєте, він справив на мене дуже гарне враження. Такий зовні приємний. Не дуже правильні риси обличчя, але… Сивуватий, із залисинами, й очі такі голубі-голубі… як незабудки… І руки… великі такі, могутні, красиві чоловічі руки.

— Ну, ти так описуєш, — усміхнувся Геннадій Максимович. — Я ревную!

— Та ні… просто я… об'єктивно. Ми з ним так добре поговорили. Він, знаєте, по-моєму, з тих дивакуватих правдолюбців, які все життя борються зі злом і в тій боротьбі забувають про себе, про свої інтереси, нічого в житті особливого не досягають. Але без них життя було б не таким цікавим і людство втратило б значний відсоток своєї людяності.

— От-от! Правильно ви сказали! Цінний чоловік! Безумство! — змахнув рукою Василь Денисович. — І очі в нього хороші. Я через ті його очі з ним і познайомився, між іншим. Треба було мені реставрувати лик севастійського мученика Северіана. А очей на іконі ну зовсім не було видно. А ви знаєте, які мусять бути очі у святого мученика… Особливі… Придивлявся я, придивлявся, шукав, шукав. І от якось стою у черзі за молоком. Дивлюсь — о, саме те, що мені треба! Безумство! Ну, ми, художники, коли нам потрібна натура, не соромимося. Підійшов я до нього, заговорив, запросив до себе в майстерню. Дуже він мені припав до серця. Цінний чоловік! Чиста душа! Жаль, що таких не дуже багато… Якщо вірити моєму знайомому ченцеві Феодосію (теж цінний чоловік! Безумство! Хитрий, як змій!). Так-от, якщо вірити Феодосію, поганих людей більше, ніж добрих, тому що в раю не мусить бути тісно. А в пеклі навпаки — чим тісніше, тим краще. Бо зручностей і вигод у пеклі бути не повинно. На те ж воно й пекло.

— Та досить тобі про те пекло! — вигукнула баба Аня. — От завівся!

— Зоє Михайлівно, — спитала Лесикова мама, — а як же закінчилося з тим підприємством? Бо в нашій Голубеньці теж стільки колись було риби, а тепер…

— Та ви знаєте, добив-таки Прометей Гаврилович того директора. Ще, правда, реконструкції не почали, але рішення вже є. І це ж він усю відпустку (у родичів якихось там гостював) перевів на те, щоб змагатися

з директором підприємства. А взагалі мені його шкода. Якийсь він неприкаяний. По-моєму, в нього якась сімейна трагедія. Він живе сам, дружини в нього нема…

— І це трагедія?! — вигукнув Василь Денисович. — Це, по-моєму, чудово! Ой, Аню! Ти що! В тебе такі нігті…

— А ти не кажи, чого не слід… — не дивлячись на нього, наче то й не вона щипала, спокійно сказала баба Аня.

— От, язик мій — ворог мій.

— То не язик, то голова.

— Хлопці! — Лесиків тато глянув на годинник. — Зараз, по-моєму, починається по телевізору щось, варте уваги. Ви, здається, вже добре перекусили.

— А солодке я вам дам із собою, — підхопила Лесикова мама. — Ви там собі дивіться телевізор і насолоджуйтесь.

Лесик і Жора перезирнулися. Ох, ті дорослі! Розуміють, що трошечки починають втрачати самоконтроль і можуть сказати за столом щось не те, що вимагає педагогіка, і…

Ну й гаразд!

Як то кажуть, не дуже й хотілося.

— Гайда, Лесику, до нас! — швидко підхопився Жора.

— Гайда, Жоро! — повільно підвівся той, виразно позираючи на тата. Звісно, йому не хотілося, але… він ніколи не сперечався з батьками. Що вони сказали — закон!

Мама напакувала таку тацю солодкого, що можна було пригостити півкласу.

Жора хотів увімкнути телевізор, та Лесик сказав:

— Не треба телевізора. Чогось не хочеться. Давай краще музику.

Вони сиділи за низеньким журнальним столиком, заставленим солодощами, пили з високих кришталевих бокалів пепсі-колу і слухали, як із тьмяно-сріблястої "системи", на якій миготіли, то зменшуючись, то збільшуючись у кількості, маленькі цяточки-вогники, линула тягуча щемлива мелодія, якесь аргентинське танго…

Хлопці сиділи й мовчали.

Скажу вам одверто, щось хлопці сьогодні не такі, як завжди. Якісь вони надто вже серйозні й зосереджені. А втім, настрій — річ загадкова. Сьогодні ти веселий, сміємося, радієш, а завтра хтозна-чому раптом посумнів, замислився…

Одне слово, хлопці сиділи й мовчали.

Та от очі в Лесика стали якісь затуманені. Так буває завжди, коли на нього "находить" — тобто коли розбурхана уява переносить його у фантастичний вигаданий світ, що стає для нього живим і реальним…

— Ти знаєш, — раптом сказав Лесик, і очі його звузилися. — А що, як він… справжній?

— Хто? — не розуміючи, спитав Жора.

— Хто-хто… Прометей!

— Що значить — справжній?

— А оте, що справжній… той, що викрав вогонь і якого прикували до скелі.

— Припини! — суворо сказав Жора. — Не починай! Ну тебе з твоїми фантазіями! Це несерйозно.

— Припинити найлегше… — Лесик зітхнув. — Ну, ти дивись… Загадковий він? Загадковий. Печінка в нього хвора? Хвора. Казав він, що жив на Кавказі? Казав. А який дужий! А який хоробрий! І знаєш, він одного разу мив у туалеті руки, закатав високо рукава, і я помітив у нього на обох руках нижче ліктів шрами.

— Ну й що?

— А те, що це від ланцюгів, якими він був прикутий до скелі. За те, що викрав у богів вогонь.

— Лесику! — скривився Жора. — Ну, що ти, чесне слово! То ж легенда. Міф. Які боги? Який титан? Ну, це ж несерйозно!

— Не треба так примітивно, так спрощено мислити. У кожній легенді, у кожній казці, у кожному міфі є часточка правди. Це відомо. Навіть учені, я читав, доводять, що Ісус Христос — то була реальна людина. А наш Прометей Гаврилович… от казав же Філя Мілановський, що, може, він інопланетянин? Може, й справді… Прилетів, коли ще люди вогню не мали, всьому людей понаучував, дав вогонь. А потім якийсь людський царьок, боячись його суперництва, наказав прикувати його до скелі… А згодом люди створили міф, легенду…

— Взагалі-то про так званий палеоконтакт, тобто контакт первісних людей із космічними прибульцями, існують міфи у догонів — африканського народу, що живе на території Малі. Я нещодавно читав у якомусь журналі…

— О! — вигукнув Лесик. — Бачиш!

— То коли ж це тоді, виходить, було? Що ж він — безсмертний, чи що?

— Ну, не безсмертний, мабуть, а просто… просто довгожитель… Хіба ти знаєш, скільки там, на їхній планеті, живуть? Може, тому він і нежонатий, самотній. Просто не може одружитися із земною жінкою… До речі, є навіть така наукова гіпотеза, що людей понаучували інопланетні прибульці…

— Ой! Ти такий розумний, що мені аж страшно, — спробував пожартувати Жора. Але жарт на Лесика не вплинув.

Лесика зупинити вже було неможливо.

Не переказуватимемо докладно всіх Лесикових думок, які він висловив Жорі Комп'ютеру, а ліпше переповімо вам його сон, що наснився тієї ночі. Бо всі оті фантазії відбилися у сні. Щоправда, переповідаючи свій сон, Лесик іще, мабуть, і дофантазовував щось на ходу, бо сни рідко бувають такі довгі й послідовні. Але це вже на його совісті.

Розділ V,

у якому Лесик розповідає свій сон чи фантазію. Незвичайна педрада. Вирок. Неймовірні пригоди Лесика і Жори

Отже…

Ідемо ми, Жоро, з тобою потемній-темній школі. Вечір. Може, навіть ніч. Коридори темні. Тільки в тому кінці, де вчительська, горить одна лампочка. І ми туди йдемо. Мовчки. На серці урочисто й трохи лячно. Ідемо ми тому, що нас викликали.

Підходимо до дверей і бачимо: на табличці слово "Учительська" закреслено і над ним крейдою виведено: "Олімп".

Не встигли ми здивовано перезирнутися, як двері тихенько — ри-ип! — самі собою відчинилися. І… й отут уже ми перезирнулися. Бо було чого.

Учительська як учительська — шафи, столи, стільці, глобус на шафі, наочне приладдя.

А за столами…

За столами сидять директор і вчителі. Але в якому вигляді! Ти, певна річ, бачив, як зображають на малюнках грецьких богів? От-от! У білих простирадлах (тоги називаються), один кінець через плече перекинутий. У декого на голові шоломи (у Фаїни, тобто Афіни, наприклад, Панасівни). У декого в руках лук і стріли (у Зінаїди, тобто Артеміди Семенівни, і в Антона, тобто Аполлона Григоровича). У військкерівника Андрія, Арея Степановича — меч. А в Ореста, Гефеста Івановича — величезний ковальський молот.

На чільному місці сидить Лев, тобто Зевс Парамонович. В одній руці щиток, як у електрозварника, а в другій — блискавки. І він їх щитком раз у раз затуляє, щоб учителів не сліпило.

Віддалік, попід стіною, на окремому стільці похнюплений Прометей Гаврилович, а навпроти нього, у протилежному кінці вчительської, на підвищенні, сидить на стільці наша бібліотекарка їда Василівна. Очі зав'язані хустиною. В одній руці терези (примітивні ваги з бляшаними

шальками на ланцюгах), у другій великий кульок, з якого щось сиплеться — так званий ріг достатку.

Я одразу догадався: це Феміда, богиня правосуддя! А ми про бібліотекарку зовсім забули. І не назвали її ніяк. А вона, виявляється, Феміда Василівна. Взагалі правильно, їй пасує. Вона любить справедливість, засуджує погану поведінку. Завжди радить читати книжки не просто розважальні, а ті, які виховують, які вчать бути справжніми людьми (так вона завжди каже).

— Заходьте! — сказала нам Афіна Панасівна, поправляючи на голові блискучий, із різними витребеньками шолом (він на неї був, здається, трохи завеликий). — Сідайте отамо на стільцях.

І показала на два стільці, що стояли посеред учительської, в центрі. Ти ж знаєш, коли когось із учнів викликають на педраду, завжди садовлять в центрі на стільцях.

Сіли ми з тобою. Сидимо.

Не знаю, як там у тебе, а в мене усередині порожньо й зимно — як у порожньому холодильнику.

Неприємно все-таки, коли викликають на педраду. А тим більше на таку незвичайну.

— Кахи-гм!.. — прокашлявся Зевс Парамонович (ти ж знаєш, він завжди прокашлюється, перш ніж почати). — Панове педабоги! — він повільно обвів поглядом учителів. — Ми зібралися сьогодні з вами, щоб обговорити дуже важливе, прямо скажемо, екстраординарне питання. Мій терпець увірвався. Учні поводяться так, що далі нікуди. Двійки, одиниці, виклики в школу батьків, усі наші педагогічні засоби вже нічого не дають, не діють. Давайте радитися, що робити. Хто хоче слова?

— Дозвольте! Дозвольте мені! — одну руку піднісши догори, а другою поправляючи зачіску, вигукнула Гера Андріївна.

— Прошу! — кивнув директор.

— Я абсолютно згодна з Зевсом Парамоновичем! Абсолютно! — рішуче рубаючи рукою повітря, почала Гера Андріївна. — Далі терпіти неможливо! Просто неможливо! От учора на уроці в сьомому "А"… Я пояснюю новий матеріал, стою спиною до класу, пишу на дошці формули, і раптом… хтось… кукурікає. Повертаюсь. "Хто?" — питаю. Мовчать. "Хто?" Мовчать. Час іде. А матеріал дуже важливий. Неорганічні сполуки. Я вирішила продовжувати урок. Тільки розвернулася спиною — знову хтось кукурікнув. Продовжувати я не могла. Урок було зірвано.

— Та це що! Це — дрібниці, — усміхнувся наш викладач фізики Аполлон Григорович. — Подумаєш, кукурікнув хтось. Гірше те, що вчитися не хочуть, анциболотники. Аж ніяк. Ледарі такі, що… Особливо, коли треба подумати, докласти зусиль. Коли матеріал вимагає… Я пояснюю, пояснюю, здається, вже й кіт зрозумів би, а воно дивиться на мене круглими очима і — блим-блим — як немовля. От де трагедія!

— Так-так-так, правильно! — закивала Афродіта Михайлівна. — Здається, такі ж твори класичні. Читати — сама ж насолода. Та хіба примусиш узятися до книжки.

Як фільм є, то ще хоч сюжет сяк-так переказати можуть, а як фільму нема — все, глухонімі. Ох, цей телевізор! Як він нам заважає!

— Ну, а про захист довкілля, про людське ставлення до рослин, до дерев, квітів і говорити годі, — махнула рукою Артеміда Семенівна. — Як вони ламають ті нещасні дерева, як вирізають на парті "Вася + Люба" або "Толя + Оля", як топчуть квіти, ви всі добре знаєте.

— А запізнення на уроки! А зрив дисципліни! — рвучко піднесла руку догори Афіна Борисівна, від чого шолом знову зсунувся набік.

— Та-ак… Дітки!.. — усміхнувся військкерівник Арей Степанович. — Ще трохи — і школа згоріла б. Досі в мене перед очима картина, як палає та макулатура. І як скачуть перед вогнем оті бісенята! Пам'ятаю, один із них вереснув: "Ах! Люблю пожежу!" Нічого собі захоплення!

Зевс Парамонович закивав головою і гримнув:

— От-от! Саме про вогонь я й хотів би зараз поговорити, панове педагоги! Вогонь! А хто, хто цей вогонь їм дав. Хто? Оцей шановний добродій! Титан! Полюбуйтесь! — і він широким жестом показав на Прометея Гавриловича.

Прометей Гаврилович іще нижче похилив голову.

— Ну, що скажете, титане-богоборцю? Га? — гримнув директор.

Прометей Гаврилович зітхнув:

— Скажу… Скажу, що все одно вони… хороші…

Зевс Парамонович розкотисто зареготав:

— Хто?.. Оці-го?.. Горезвісна трійця? І Агашкін? Хороші?

Крутнув я головою. Глип — а позаду нас на стільцях сидять у купочці Довгий, Злюкін і Малявка, а трохи віддалік — Агашкін.

Коли вони з'явилися? їх же не було!

— Хороші! Ой, не смішіть!

— Ну й гуморист.

— Ха-ха-ха!

Прометей Гаврилович почервонів, втупився у підлогу, але вперто повторив:

— Хороші!

Сміх враз увірвався. Зевс Парамонович спохмурнів:

— Ну, коли так… будемо вживати заходів… екстраординарних… Фемідо Василівно, ваше слово!

Бібліотекарка наша Феміда Василівна зітхнула, поклала "ріг достатку" під ноги, підняла вгору терези. Вони спершу загойдалися, потім одна шалька опустилася, переваживши другу.

— Іменем Зевса Громовержця, — прорекла бібліотекарка, — верховного судді й вершителя доль усіх сущих, оголошую вирок. За нерозумне і небезпечне поводження учнів із вогнем, а також за лінощі, небажання вчитися, погану поведінку, недбайливе ставлення до природи і таке інше вогонь у людей відібрати та всіх наук і вмінь позбавити. Самого ж титана Прометея до скелі знову прикути — з тим, щоб орел йому щодня печінку дзьобав і шматував. Вирок остаточний і оскарженню не підлягає.

Зевс Парамонович підвівся на весь зріст, громовим голосом мовив:

— Затверджую!

Підніс догори руку з блискавками. І…

Заблискотіло, загуркотіло, все полетіло кудись шкереберть.

Настала непроникна темрява.

І на якийсь час ми з тобою, мабуть, знепритомніли.

А коли отямилися, бачу — лежимо ми, Жоро, на голому холодному камінні перед входом у якусь печеру. Навкруги непролазні чудернацькі хащі з гігантських папоротей, ліан і ще чогось незбагненного. На нас — ні штанів, ні сорочок, ні черевиків. Якісь благенькі звірячі шкури. Ноги босі. Себе я не бачу, а ти замурзаний, як порося. І патлатий, скуйовджений, нестрижений. Одне слово, дикун. Первісна людина.

— Жоро! — з жахом кажу я. — Жоро!.. Що ж це сталося?!

Ти хоч і блідий як стіна, але самовладання не втратив (молодець!), кажеш:

— А що? Катастрофа! Не бачиш? Всесвітня! Догралися!..

— Що-що? — не хочу вірити я. — Припини! Це несерйозно!

— Серйозно, — зітхаєш ти, — на жаль, до печерного життя повернулися. На мільйони років тому. У доісторичний час.

— Ой! Що ж це буде?

— Не знаю, — знизуєш ти плечима.

— Ну й хащі! — роззираюсь я навкруги на всі оті папороті, ліани, плавуни чудернацькі. — О! — кажу. — Пізнаєш?

Подивився ти на гіллясту рослину з розетками видовженого листя:

— Ага!.. Шиверекія подільська з нашої альпійської гірки. Релікт третинного часу. Тільки гігантська. Доісторична.

Зітхнули ми обидва.

— Що ж це ми — тільки удвох із тобою тепер на всій планеті? — розгублено кажу я. — А… а люди?

— Гм, — насупив ти брови. — Люди не люди, а гоміноїди якісь мусять бути. Спершу ж були рамапітеки, перші з приматів, що жили п'ятнадцять мільйонів років тому, потім австралопітеки, потім архантропи, тобто мавполюди, а тоді вже палеоантропи, тобто перші люди. Хто ж його зна, в який точно період ми втрапили. Хоч би не в той, коли жили гігантопітеки й мегантропи — сучасники архантропів, а може, й перших людей. Бо то дуже агресивний народ. Ворогували з першими людьми і навіть полювали на них за допомогою кам'яних знарядь.

— Ану тебе! — кажу я. — Ще бракує, щоб нами одразу поснідав якийсь гігантопітек… — я зітхнув. — А їсти, між іншим, хочеться страх!

— І мені, — кажеш ти.

— Оце б, — кажу, — зараз яєчню з ковбасою. Або котлетку. І кави з молоком.

— Забудь, — кажеш ти. — На мільйони років забудь. Про все печене-варене і не думай навіть. Без вогню живемо. Тільки як гриба якогось їстівного або ягоду знайдемо — те й наше. А сире м'ясо…

— Тс! — перебив я тебе раптом. Замовкли ми, прислухалися.

Бо з хащі почулися якісь звуки, схожі на звіряче рикання.

— Жоро, що це? — пошепки питаю я.

— Не знаю. Звірюка якась, здається.

— А що, як… шаблезубий тигр? — самими губами шепочу я. — Або печерний ведмідь. Їм вогню не треба. Вони м'ясо сире їдять.

— Припини, — шепочеш ти, — паніку. Вони таке м'ясо, як ти, в рота не візьмуть. У них смак хороший.

Рикання начебто припинилося. Але серце все одно теленькає.

— Жоро, — кажу я. — А нащо нам ця печера? Чого ми тут сидимо? Щоб справді печерного ведмедя дочекатися? Полізьмо краще на дерево. Хоч роздивимося, що і як. Куди ми потрапили, що за місцевість…

— Полізьмо, — кажеш ти. — Тим більше, що люди в той час частіше по деревах лазили, ніж по землі ходили.

І ми подряпалися з тобою на густий-прегустий чи то баобаб, чи то банан, чи хто його зна що, словом, на якесь дивовижне, може, й зовсім не відоме науці допотопне палеозойське дерево.

Дошкрябалися до гілляки, поряд із якою у товстелезному стовбурі дерева було величезне дупло.

Раптом у дуплі щось заворушилося й відчайдушно заверещало-заплакало.

Ми так і вклякли від несподіванки.

— Уа! Уа! Уа! — линуло з дупла. Немовля.

Двох думок бути не могло. Вусі часи й епохи в усіх народів в усіх кінцях землі немовлята кричали й кричать однаково.

Зазирнули ми в дупло. Так і є.

У купі зеленого мотлоху — чи то листя, чи то доісторичної трави — лежало, дриґало ніжками й плакало кумедне кучеряве немовля. Чи то австралопітек, чи то архантроп — хто його зна.

— Бач! Лаявся, лаявся — долаявся! — кажеш ти. — Прародича нашого збудив. Як його тепер укоськати!

— Укоськаємо, — впевнено кажу я й починаю аакати, як це завжди усі роблять, заколисуючи немовлят. — Аа-аа-аа-а!.. Аа-аа-аа-а!

А тоді ще й колискову затягнув, яку мені колись у дитинстві мати співала:

Коте сірий, коте білий,

Коте волохатий.

Не ходи ти коло хати,

А йди, коте, ночувати,

Дитя мале колихати.

Бодай спало, не плакало,

Бодай росло, не боліло

І серденько не щеміло…

У кісточки — ростушечки,

А в серденько — здоров'ячко.

Проте немовля на колискову мою аніякісінької уваги. Кричить.

— Що ти йому про котів? — кажеш ти. — У них же котів іще нема. Давай іншої.

Баю, баю, баю,

Не лягай скраю,

Бо скраєчку упадеш,

Собі носа розіб'єш.

Цить, не плач,

Спечем калач.

Медом помажем,

Тобі покажем,

А самі з'їмо.

Але й ця, бачу, ніякого впливу не робить. Я знову:

А-а, люлі-люлі!

Чужим дітям дулі,

А Івасю калачі,

Щоби спав він уночі.

Та немовля кричить-розривається. Більше колискових я не знав.

— Ой Лесику, — кажеш ти. — Ой, здається мені, зараз прибіжать його допотопні батьки й поодривають нам голови. Не могли вони таку малу дитину надовго кинути. Давай краще чкурнемо звідси.

Зітхнув я. Була в твоїх словах правда. Та оргвисновків, як каже наш староста Стьопа Чичибабін, зробити ми вже не встигли. Тільки ото я зітхнув, як раптом над нами почулося грізне "вау-вау!" — і здоровенне лаписько вистромилося з-за стовбура та схопило мене за руку. В ту ж мить таке саме лаписько опустилося десь ізгори й схопило за руку тебе.

І наді мною схилилося страшнюче бородате обличчя (тато!), а над тобою таке ж саме страшнюче безбороде (мама!). Маленькі лоби. Надбрівні дуги, під якими глибоко посаджені хижі очі. Широкі ніздрюваті носи. І квадратні щелепи.

Ух! Аж зараз пересмикуюсь, як згадаю.

— Риу-риу! — гарикнув просто мені в обличчя дикий тато.

— Шеу-шеу! — прошипіла тобі дика мама.

У першу мить мову нам одібрало. Не могли ми й слова промовити.

А потім — треба ж рятуватися. Бо ще мить і...

— Вибачте! — пробелькотів я. — По-овірте, ми ж... нічого по-оганого не той... не зробили...

— Чесне слово! — пробелькотів ти.

Але, мабуть, нашої мови вони не розуміли. Бо тато повторив: "Риу-риу!", а мама: "Шеу-шеу!", й обоє грізно вишкірилися. Не знаю, що сталося б далі... Але нас виручило дике немовля. Воно так могутньо закричало, що тато з мамою враз перезирнулися, відпустили нас і кинулися до нього.

Ми не барилися.

Шугонули вниз і кинулися навтікача. Бігти було важко, бо доісторична трава була густа, висока й колюча. Але коли вам загрожує небезпека й ви тікаєте, то думати про те, щоб бігти було зручно й приємно, не доводиться.

Коли ми вже зовсім захекались і відчули, що погоні нема, то спинилися й сіли перепочити під кущем якоїсь гігантської папороті.

— Ну-у!.. — кажу я. — Страшні люди! Ще трохи, й він одірвав би мені кінцівки. Кулачисько бачив? Більший за твою голову. Як добрячий кавун. Мабуть, гігантопітек.

— Чого там страшні, — кажеш ти. — Звичайні батьки, які люблять і оберігають свою дитину. Гадаєш, якби на тебе хтось нападав, твої тато з мамою спокійно дивилися б?

— Та ми хіба нападали?

— А звідки їм знати? Стоять якихось двоє голодранців над дитиною і щось незрозуміле співають. Ти ж чув, у них кажуть: "вау-вау", "риу-риу", "шеу-шеу"... А ти — "люлі-люлі, чужим дітям дулі..." Хто тебе зна, що в тебе на думці.

— Та-ак, — зітхнув я. — Але обідрані вони все-таки… жах! І квартирне питання… Жити в дуплі, прямо скажемо… А дитина? Ні пелюшок, ні повзунків, ні підгузничків. Казна-що!

— А звідки ти знаєш, що таке повзунки й підгузнички? — спитав раптом у цьому місці Жора. — Я, наприклад, не знаю. Бо своїх немовлячих років не пам'ятаю, а після мене в нас у сім'ї немовлят не було. Та й у вас, по-моєму, теж.

Лесик почервонів:

— А що таке? Що таке? Обов'язково треба, щоб… Подумаєш, велике знання! Ха!

Але очі в нього були такі, як на уроці, коли він викручувався, не знаючи відповіді й водночас уникаючи двійки.

— Ой, Лесику, щось ти крутиш! — сказав Жора.

Розділ VI,

у якому розповідається про Лесикову таємницю

Ви не забули, хто така Леся Чорнобривець?

Так-так, ота сама Лесикова й Жорина однокласниця, через яку в Лесикових грудях тьохкав соловейко, а в Жори холов кінчик носа.

Здається, нічого особливого в ній не було. Звичайна собі дівчина. Ну, білявенька, світлоока. Ну, чорнобрива (тут із прізвищем була абсолютна відповідність). Ну, досить гарненька. Але не така вже й красуня. Були в класі дівчатка й гарніші. Хоча б та сама Аліна Гончарук. Або Майя

Корчемська. Або Маня Малюченко. Не кажучи вже про Галочку Петриківську.

Але на жодну з них ні соловейко в Лесикових грудях, ні кінчик Жориного носа не реагували. А на Лесю реагували. Та ще й як! Ну що ти скажеш!

То, люди добрі, велика загадка.

Коли у вас тьохкає в грудях соловейко, то (дивна річ!) навіть якщо ви вчитеся з нею (через кого той соловейко тьохкає) в одному класі й бачите її щодня з восьмої години ранку до чотирнадцятої, варто вам прийти додому, пообідати, годинку-другу посидіти над уроками, і вас трактором тягне з дому, надвір, за три квартали, під її вікно, щоб тільки глянути, чи не визирне вона, чи не усміхнеться, а може, навіть помахає рукою ще й гукне у прочинену кватирку: "А ти математику зробив? А що в тебе вийшло у сімдесят восьмій задачі?" І нема щасливішого за вас, якщо вона гукне. Хіба що коли ви прибіжите й побачите під її вікном Жору з холодним носом, і вона вже йому, а не вам гукнула щось, і усміхнулася, і помахала рукою. Тоді соловейко у ваших грудях затьохкає такої жалібної, що хоч плач.

То було навесні цього року.

Лесик почав помічати, що Леся поводиться якось підозріло. Додому вона завжди ходила у гурті, з усіма, з ким по дорозі. Любила велику компанію, сміх, жарти. А то раптом стала серйозною, заклопотаною. Після уроків кудись поспішала. Причому сама, без Аліни, найближчої своєї подруги. Правда, Аліна потім захворіла. Але то вже було після того, як Лесик помітив підозрілу Лесину поведінку.

Коли він, наче між іншим, прямо спитав її: "А куди це ти поспішаєш?" — вона знітилась і махнула рукою: "Та!.. У справах… Треба…" І побігла. Звісно, стежити, підглядати негарно. Але… Коли ви дуже хвилюєтесь,

коли це стосується людини, вам не байдужої, коли ви думаєте: "А що, як у неї якісь великі неприємності, якесь горе і вона соромиться попросити допомоги, а допомога потрібна..."

Та ще коли у вас така нестримна фантазія, що малює вам картини, одну страшнішу за одну: от якісь лихі злодії шантажують Лесю, вимагаючи в неї ключі від квартири, от вона в лікарні, де бородатий професор ставить їй діагноз невиліковної хвороби, от вона шукає і не може знайти якусь дуже цінну річ, яку ненароком загубила...

Будемо вважати, що це не сам Лесик, а той соловейко його намовив стежити. Що ти зробиш із тим соловейком, із нерозумною птахою?..

То тільки у детективних романах і кінофільмах стежити легко й просто. Насправді вистежити когось, щоб він тебе не помітив, дуже важко.

У цьому Лесик переконався в перший же день.

Ну, що ви, наприклад, зробите, коли ваш "об'єкт" сідає в тролейбус, а ви в цей час стоїте за рогом будинку метрів за двадцять від нього? У романах і кінофільмах хапають таксі та їдуть за тролейбусом. А в житті? В житті ніякого таксі поблизу нема. Та якби й було, то де учневі п'ятого класу взяти на нього гроші? І взагалі, який таксист захоче везти п'ятикласника за тролейбусом і зупинятися на кожній тролейбусній зупинці, щоб дати йому змогу простежити, чи не вийшов на тій зупинці його "об'єкт"? Таксист негайно одвезе того п'ятикласника прямісінько в міліцію.

Бігти ж за тролейбусом зовсім дурне діло. По-перше, не доженеш. По-друге, коли б і догнав, "об'єкт" із тролейбуса вмить тебе побачить.

Ні, насправді вистежити когось, щоб він тебе не помітив, дуже важко...

А втім, того дня, коли Лесик почав свою детективну діяльність, стався епізод, на перший погляд незначний, але який чогось запам'ятався йому.

Коли Лесик назирці поспішав за Лесею через прохідний двір, він раптом побачив під стіною на асфальті маленького горобчика-пташеня. Горобчик уже вбився у пір'я, але літати, здається, ще не вмів. Хвостик у нього був дуже куценький. Пташеня стрибало по асфальту, а над ним пурхали дорослі горобці. Мабуть, воно випало з гнізда. Лесик глянув угору. На стіні метрів за три від землі чорнів квадратик вентиляційного душника, з якого стирчали соломинки. Горобці часто мостять гнізда в таких душниках.

Лесик на якусь мить зупинився. Але він так поспішав!.. Леся вже завернула за ріг.

Що він міг вдіяти? Щоб покласти пташеня назад у гніздо, треба драбину. А де він візьме драбину?.. Лесик побіг далі.

А коли Леся сіла в тролейбус і Лесик ні з чим повертався через прохідний двір, пташеняти під стіною вже не було. Почуття провини ворухнулося у його серці. А що, як кіт...

І тут Лесик несподівано побачив Довгого, власне, його спину, що майнула й зникла у під'їзді (Довгий жив у цьому дворі).

Лесик так і спинився, вражений.

Невже Довгий підняв і поклав у гніздо? Правда, йому й драбини не треба. Спокійнісінько міг собі стати на отой он ящик, що валяється під стіною, і...

Він, Лесик, значить, не підняв, а Довгий...

Це було якось так несподівано і так не в'язалося зі звичними уявленнями про трійцю, що Лесик просто поспішив одігнати ці думки.

Та й інше займало його зараз.

Ну чому, чому він такий нещасливий?

Він уже й не сподівався дізнатися, куди поспішає Леся.

І все-таки... Все-таки йому пощастило.

На третій день після початку своєї детективної діяльності Лесик, знову ж таки довівши "об'єкт" до тролейбуса й загубивши його, махнув рукою, сів і собі в тролейбус та й поїхав на площу Толстого. Якщо ви киянин, то ви знаєте, що на площі Толстого було, по-перше, чудове кафе-морозиво "Сніжинка", по-друге, кінотеатр "Київ". Лесик вирішив заїсти свою невдачу морозивом і піти з горя в кіно.

На площі Толстого Лесик зійшов із тролейбуса і посунув до підземного переходу. І "Сніжинка", і кінотеатр "Київ" були на тому боці. До переходу довелося йти дерев'яною галереєю під парканом, за яким був будівельний майданчик (над переходом і станцією метро щось будували). Коли галерея закінчилася, Лесик побачив на тротуарі цілий автопарк дитячих візочків. Тут була молочна кухня.

Ковзнув поглядом по відчинених дверях і... спіткнувся.

Біля молочної кухні серед численних мам, бабусь, дідусів і татусів стояла в черзі... Леся. Ба більше, вона в цю мить повернула голову і побачила його. І... усміхнулася.

Ховатися було пізно.

Леся дивилася на нього так, що йому здалося, ніби погляд її промовляв: "Не тікай! Я зараз..." І він спинився й почав чекати. Леся вийшла дуже швидко. У молочних дитячих кухнях черга рухається блискавично — порожні пляшки здав, повні взяв і поганяй.

— Привіт! А ти що тут робиш? — усміхнулася вона йому.

— А ти? — ухилився він од відповіді.

— А я братикові по харчування прийшла. Розумієш, мама підвернула ногу, лежить. А тато на роботі. А він же не може без харчування. Правда?

— Правда, — почервонів Лесик.

Вона більше не питала, як і чому він тут опинився. Просто йшла собі дерев'яною вузькою галереєю під парканом назад до тролейбусної зупинки, звідки він щойно прийшов, а він човгав за нею, наче так і треба, наче ніяких справ у нього й бути не могло.

Раз у раз вона мовчки озиралася й усміхалась йому так, як може усміхатися тільки та, що вам подобається, — загадково і трошечки-трошечки зверхньо.

Внутрішній голос підказував Лесику, що, рятуючи самолюбство, мабуть, треба було б самому сказати про "Сніжинку", про кінотеатр "Київ" — чого ж він усе-таки тут опинився. Але соловейко в грудях так заливисто тьохкав, що заглушив отой голос. Та й що б це дало? Ну, сказав би, ну, врятував би самолюбство, а вона б одразу: "Ах, ну біжи в кіно і в свою "Сніжинку", а я піду..." Що б він од цього виграв? Вона несла у поліетиленовій торбинці пляшечки з молоком, кефіром і ще якимсь немовлячим харчем. Зустрічні ненароком штовхали її (розминутися було важко), і пляшечки весь час дзенькали в торбинці. Лесик піймав себе на тому, що переживає, щоб ті пляшечки не побилися. І полегшено зітхнув, коли вони нарешті вийшли з дерев'яної галереї.

— Пішли в "Океан", — сказала вона. — Мені треба купити щось рибне. Ти рибу любиш?

— А чого… — непевно знизав плечима Лесик. — Я все люблю.

— Ой! А я без риби просто не можу. У нас усі люблять рибу. І тато, і мама…

В "Океані" вона купила оселедців і великий брикет свіжомороженого хека. Все це було складено у другу поліетиленову торбинку. І якось так саме собою вийшло, що ця торбинка опинилася в руках Лесика. Хлопець навіть не помітив, як це трапилося. Тільки коли вони вже були на вулиці, він звернув увагу, що несе торбинку з рибою.

— А тепер — у молочний! — вона дістала з кишені якусь записку, зазирнула. — Масло. Ряжанка. Кефір для тата. Любительський сир.

І хоча вона не сказала абсолютно нічого смішного, Лесик раптом засміявся. Йому вже давно хотілося засміятися — так радісно клекотіло щось у нього під горлом. І зараз він просто вже не втримався. Ох, той соловейко! Що ти робиш з хлопцем?!

І Леся не здивувалася його сміхові. А й сама засміялася.

У гастрономі вони розділилися: вона пішла по ряжанку і кефір, а він — по масло і любительський сир.

— Чого ти смієшся? — підозріло спитала сердита тьотя, поряд із якою він стояв, і оглянула себе: мабуть, вирішила, що його розсмішила якась деталь її туалету.

Він ніяково почервонів.

Потім вони їхали у тролейбусі додому на Печерськ.

Вона сиділа, притримуючи на колінах дві повні торбинки, а він стояв біля неї і тримав у руці третю.

Йому здавалося, що люди дивляться на них і усміхаються, а може, вони й справді усміхалися. Люди майже завжди усміхаються, дивлячись на усміхнених дітей.

— А ти любиш малих діток? — питала вона. — Ой, вони такі кумедні! Я ніколи раніше не думала, що вони такі. Просто чудо! От ти побачиш, як він складає ротик і каже: "Гу-гу!"

І раптом Лесик злякався. "От ти побачиш..."

Значить, вона запрошує його до себе. Соловейко наїжачився і замовк.

Лесик сподівався, що поможе донести їй торбинку до дверей і попрощається. А тут...

Лесиної мами Лесик не боявся. З мамами у нього завжди був контакт. Лесик був увічливий, умів чемно всміхатися, і мамам це подобалося.

Він боявся Лесиного братика. З немовлятами у нього контакту не було. Так уже історично склалося.

Коли він був іще в першому класі, двоюрідна тітка, тьотя Льоля, народила донечку. Тато, мама і Лесик усією родиною пішли вітати. Тьотю Льолю щойно забрали з лікарні. Коли вони прийшли, розпашіла, із сяючими щасливими очима тьотя Льоля саме переповивала донечку. Всі її обступили, і Лесикова мама захоплено сплеснула руками:

— Ой, яка гарненька!

Потім повернулася до Лесика:

— Глянь, сину, це твоя сестричка. Правда ж, гарна?

Лесик глянув і побачив на пелюшках червоний животик і швидкі рухи червоних ручок та ніжок. Хотів роздивитися личко, але, крім роззявленого криком рота, не видно було нічого.

— Ага, — сказав він. — Гарненька... На мавпочку схожа.

Лесик іще не вмів брехати.

Мама потім довго дорікала йому за невихованість.

Вдруге побачив він свою сестричку, коли їй було вже років півтора. І, дивлячись на справді гарненьку дівчинку з великим білим бантом на голові, не міг повірити, що то та сама "мавпочка".

Відтоді він вирішив собі, що, як ото гарний метелик спершу буває бридкою гусінню, так і людина у немовлячому віці — криклива "мавпочка", а потім вилюднює.

І до немовлят Лесик ставився, м'яко кажучи, без захвату. Коли він бачив дитячу коляску або немовля у "конвертику", то мимоволі здригався.

От і зараз він здригнувся й подумав: "Як же я піду? Я ж не зможу приховати від неї своїх почуттів до її братика. І вона побачить і образиться. І тоді — все! Вона мені цього не вибачить ніколи".

Але вони вже під'їхали і вийшли з тролейбуса. І вже йшли до її будинку, під вікнами якого стільки разів прогулювалися і Лесик, і Жора, удаючи, що їх дуже цікавить галантерейна крамниця.

"Що робити? Що робити?" — гарячково міркував він, покірно несучи за Лесею дві торбинки з продуктами. Торбинку з братиковим харчуванням вона урочисто несла сама.

До самісіньких дверей її квартири, що була на третьому поверсі, думав Лесик, як би викрутитись і не зайти, але так і не придумав. За всієї схильності до фантазування іноді він губився і не міг придумати простенької брехні, на яку спроможний будь-який ледар, що не вивчив уроку.

Леся одімкнула двері та сказала:

— Давай! У темпі! Щоб протягу не було.

І він, як теля, покірно пішов, несучи в порожніх грудях розпач і тривогу.

— Тс! Тихо! Може, він спить, — приклала палець до вуст Леся, обережно, щоб не клацнути замком, замикаючи двері.

— Давай у кухню, — підштовхнула вона його. І Лесик, переставляючи ноги, як журавель, пішов за нею в кухню.

Вони ще не розпакувалися, як із кімнати почулося спершу "гу-гу-гу", потім мамине:

— Лесю, це ти?

Леся усміхнулася:

— Не спить... — і гукнула: — Це ми, мамусю! Ми зараз. Тільки розпакуємося.

Вона швидко виклала все з торбинок на стіл.

— Ходімо. Не бійся. В мене хороша мама. От побачиш.

Лесик зітхнув. "От побачиш..." Знову. Що він побачить?

"Мавпочку" в пелюшках? Ну що ж, тримайся, Лесику! Наберись мужності й відваги. І скажи так, як твоя мама говорила: "Ой, яке гарненьке!" Ну, хіба тобі важко це зробити? Ну зроби, ну!..

Лесина мама сиділа на тахті з перебинтованою ногою. А біля тахти стояв візочок.

Мама була така ж білява, як Леся, тільки брови не темні, а теж біляві.

— Познайомся, мамо. Це наш Лесик. Він допоміг мені принести все, що треба. Не доведеться ще раз бігти.

— А-а! Здрастуй, здрастуй! — лагідно всміхнулася мама. — Леся розказувала мені про тебе. Спасибі, що допоміг, їй зараз, бідненькій, важкувато. Так мені не пощастило...

— Ну, нічого, нічого, все буде гаразд, — перебила її Леся. — Лікар же сказав іще кілька днів — і будемо ходити... А це наш Тарасик, — обернулася вона до Лесика. — Та не бійся, підійди ближче. Він тебе не вкусить.

Серце Лесикове стукотіло так гучно, що йому здавалося — і Леся, і мама це чують.

Він підійшов і зазирнув у візочок. Перше, що він побачив, — це були веселі голубі оченята, які дивилися на нього цілком свідомо й навіть трошечки іронічно.

На голові стирчав кумедний білявий чубчик, чимось схожий на півнячий гребінець. Тарасик вимахував руками і швидко-швидко дриґав ногами, наче їхав на велосипеді.

Побачивши Лесика, він на мить завмер і раптом розтягнув ротик у широкій усмішці, показуючи два маленькі нижні зубчики. Це було так симпатично, що Лесик засміявся. І Тарасик теж голосно хихикнув. А потім склав губи трубочкою і за гугукав: "Гу-гу-гу!"

Леся і мама дружно зареготали.

— Ти диви! Він тебе признав! — вигукнула Леся.

— А він усіх хороших людей признає, — сказала мама і ніжно-ніжно подивилася на Лесика. Леся перехопила мамин погляд і теж подивилася на нього.

Соловейко тьохнув так радісно, що Лесик мало не задихнувся.

Багато у його щедрому на радості житті було щасливих моментів, але такого, щоб ото так перехоплювало подих, він, здається, не пам'ятає.

Вся квартира була заставлена вазонами з квітами і рослинами.

Вони стояли на підвіконнях, на спеціальних підставках, просто на підлозі, висіли на стінах у дротяних держачках.

Тут були і фікуси, і кактуси, і пальми, і китайська троянда, і кімнатні лілії, і виткий плющ, і різні інші, назви яких Лесик не знав, а деякі взагалі бачив уперше.

— Ого! — вихопилося в нього. — Ціла оранжерея!

— А це дріада восьмипелюсткова, — сказала Леся, показуючи на один із вазонів. — Листя схоже на дубове. Правда?

— Правда, — погодився Лесик.

— Але вона з родини розових, з порядку розоцвітих. А ти знаєш, що до цієї родини належить і черемха, і груша, і вишня, і яблуня, і малина, і суниця?..

— Не знаю, — усміхнувся Лесик. — Але тепер знатиму.

— Дуже рідкісна, — сказала Леся. — Зустрічається лише в Карпатах. На горах Близниця та Піп Іван. В альпійському поясі, на висоті 1800–1900 метрів над рівнем моря.

— Гм, — тільки й сказав Лесик.

— У нас на альпійській гірці біля школи точнісінько така. Це я посадила.

— Гм, — знову-таки сказав Лесик.

А потім його частували чаєм з айвовим варенням і з домашніми заварними тістечками виробництва Лесиної мами ("разом з Лесею!"). І такого смачного чаю з таким смачним варенням і такими смачнючими тістечками Лесик, їй же право, ніколи в житті не їв.

За цей час Тарасика двічі переповивали й один раз годували. І Лесик уже знав, що таке підгузнички й повзунки, яка сорочечка (без зав'язочок) одягається спершу — "на грудочку", а яка (з зав'язочками) потім — "на спиночку".

А коли Леся побігла на кухню підігрівати кашку, а мамі треба було перестелити у візочку пелюшки, вона дала хлопцеві на хвилину потримати Тарасика.

— Тільки обережненько — не впусти.

І Лесик притис до грудей тепле тільце. І відчув, як б'ється під його рукою маленьке серце. Це було якесь незвичайне почуття. В його руках довірливо лежало життя, яке цілком залежало від нього, від його захисту. Лесик відчув себе раптом дорослим і дужим.

І тут несподівано в уяві виник прохідний двір і маленький горобчик-пташеня, що стрибає по асфальту…

Щось кольнуло хлопця, але тільки на одну мить. Йому було так добре зараз!..

Коли вам добре, коли вас хвалять і пригощають та ще й у родині тієї, хто вам подобається, ви, певна річ, забуваєте про час і про все на світі. Ви сидите й мліємо. І збагнути, що ви засиділися, не можете аж ніяк.

Лесик зрозумів це тільки тоді, як ненароком глянув на годинник.

— Ой! Уже чверть на сьому! А… чого ж ви мене не виганяєте?

Леся з мамою перезирнулися.

— А у вас що — гостей виганяють? — лукаво усміхнулась Леся.

Лесик почервонів:

— Та ні, але…

Вже опинившись надворі, він раптом подумав: "А чого ж я не сказав, що й завтра можу допомогти, й післязавтра… їм же ж таки важко… Ех, я! Черевик!"

І що воно за такий хитрющий закон, що все розумне, яке можна було сказати у певну мить, спливає на думку не в ту мить, а значно пізніше, коли миті вже нема і говорити вже пізно.

Назавтра Лесик підбіг до Лесі й тільки-но розтулив рота, щоб спитати про маму, про Тарасика, як наштовхнувся на Лесин погляд: "Мовчи!" Неподалік од Лесі стояла Аллочка Петриківська і Ніна Слободян, які могли почути. Лесик зрозумів, що Леся не хоче, аби у класі щось знали.

Він кумедно-швидко стулив рота й усміхнувся.

Вона теж усміхнулась і сказала:

— Привіт!

І він сказав:

— Привіт!

Так народилася їхня таємниця.

Іноді те, про що люди мовчать, значно промовистіше за те, про що вони говорять.

І незважаючи на те, що по всьому було видно — сьогодні з Лесикової допомоги нічого не вийде і з відвідин Лесиної домівки таким чином теж, гумор у хлопця був чудовий.

Як же це прекрасно — мати спільну таємницю з тією, хто тобі подобається! Раз у раз перезиратися з нею і поглядом промовляти: "Не бійсь! Усе гаразд! Я — могила! Не скажу. Нікому-нікому! Навіть мамі рідній, навіть найближчому другові Жорі Комп'ютеру. Клянусь! Можеш бути спокійна…" А вона розуміюче опускає очі. І знову ти на неї — зирк-зирк. А вона — блим! — і одводить очі. І поглядом: "Ну що ти! Ну припини!.." А ти знов… І вона знов…

Як це чудово!

Лесик повсякчас усміхався. Він просто не міг втриматися. Нарешті Жора це помітив.

— Ти чого усміхаєшся? Гривню знайшов?

— Червінець.

— Брешеш!

— Брешу.

— Так що?

— Нічого… Просто так…

— Тю!

Потім була неділя.

А в понеділок Лесик до школи не пішов, бо застудився.

А в четвер, коли він нарешті побачився з Лесею і, вибравши хвилинку, як нікого поблизу не було, спитав; "Ну, як там твоя мама, як Тарасик?" — вона сказала:

— Спасибі! Все гаразд. Мама вже ходить потроху. А Тарасик передавав тобі привіт: "Гу-гу-гу!"

Лесик радісно всміхнувся і хотів іще щось сказати, щоб продовжити розмову, але вона перебила:

— Ну, я побігла!

І кудись заквапилася. Хоча йому здалося, що поспішати їй нікуди не треба. Просто вона не схотіла чогось продовжувати розмову.

Він іще кілька разів питав, і вона так само відповідала. Коротко, напівжартома. І він зрозумів, що більше нічого не буде.

Але таємниця лишилася.

Про неї не знав ніхто. Навіть Жора. Та й ви розумієте — Жорі було б неприємно дізнатися про ту таємницю.

Розділ VII,

у якому продовжується Лесикова розповідь. Небезпечні доісторичні пригоди. Фороракос. Дощ. Ми провалюємося. "Хлопці! Чилдрени!"

— Так-от, сидимо ми з тобою під гігантською папороттю і...

І тут знову Жора перебив Лесика:

— Стривай! А чого це ми з тобою весь час у лісі та й у лісі? Я читав, що первісна людина прийшла не з лісу, а зі степу. Що саме лісостеп — колиска первісної людини. Так і написано.

— От, який ти швидкий! Прямо слова з рота вихоплюєш. Я ж саме і хотів сказати, що ото сидимо ми з тобою під гігантською папороттю і раптом бачимо: ліворуч од нас ліс рідшає, світлішає.

— Жоро! — кажу. — Гайда туди!

— Гайда! — кажеш ти. І ми гайнули.

Бачимо: ліс кінчається, починається степ. Дикий первісний степ із височенною первісною травою, здоровенними первісними будяками та іншим первісним бур'яниськом. Свистить-гуляє по степу первісний вітер, скачуть табуни диких коней, антилоп, у траві шмигають різні доісторичні гризуни — байбаки, ховрашки тощо.

— Ну? — питаю. — Що будемо робити?

— Ходімо, — кажеш ти. — Щось пошукаємо. Бо їсти хочеться — страх.

— А що ж ми в степу знайдемо?

— Ну, первісні древні люди збирали різні плоди, їстівні трави, викопували їстівне коріння…

— Трави? — скривився я. — Щось мені трав не хочеться. Я ж не кролик, щоб траву їсти.

— А що ж тобі — булочку з ковбасою? Де ти її тут у первісному степу знайдеш?

— Ну, хоча б якихось симпатичних плодів. Огірка, помідора доісторичного. Цибулі в крайньому разі… Хоча цибуля без хліба й солі не піде.

— Ну, ходімо пошукаємо.

Пішли ми степом. Гарно в степу. Повітря свіже-свіже. Будяки шурхотять, трави шелестять, якась комашня стрекоче, гуде, видзвонює.

Дивимося під ноги. Та ні огірків доісторичних, ні помідорів, ні цибулі не видно. Самі будякові колючки й суха трава, пилом припорошена.

— Між іншим, — кажеш ти, — в степах у той час фороракоси водилися, безкрилі бігаючі птахи-хижаки. Голова більша, ніж у коняки, дзьоб — як сокира. Лусь! — і хребет антилопи хрускає, мов олівець.

Тільки ти це сказав, як у степу щось затупотіло. Туп-туп-туп!.. І наче до нас наближається. А що — через високі трави й будяки не видно.

— Тю, — кажу, — на тебе! Наврочив!.. Здається, той самий фороракос і біжить. Треба було тобі його згадувати.

Перезирнулися ми та як дременемо — і антилопи, мабуть, позаздрили б нам… Біжимо, хекаємо… Аж раптом ти:

— Стривай, — кажеш, — здається, фороракоси не в нас, а в Південній Америці водилися, та й то до появи людей.

— Тьху! — кажу. — То що ж ти голову морочиш! Я через тебе всі ноги позбивав. Босоніж таким степом бігти…

— Вибачай, — кажеш ти. — Хіба одразу збагнеш? Уперше ж у доісторичний час потрапили.

Стали ми, прислухалися. Тупіт віддалявся.

— То, мабуть, звичайнісінький мастодонт, — кажеш ти.

— Що за мастодонт? — питаю.

— Пращур слонів і мамонтів. На території України знайдено багато їхніх залишків.

— Не хижак?

— Та ти що! Травоїдний.

— О! Люблю травоїдних. Чудові тварини. Молоко дають. Ех, зустріти б зараз, попросити б молочка.

— Так вони тобі й дадуть. Дикі неприручені травоїдні й близько до себе не підпустять.

— То що ж ми їстимемо?

— Кажу ж — тоді корінці викопували, трави їстівні…

— А звідки знати, що їстівне, а що ні? Гризнеш щось отруйне — і будь здоров!

— Це точно. Це може бути. Древні люди вибирали їстівне методом спроб і помилок.

— Яким-яким?

— А таким. Один з'їв — помер, інші вже того не їдять.

— Цей метод для нас не годиться, — категорично кажу. — У нас перебої з кадрами. Мало. Ти та я.

— Ну, тоді будемо голодувати.

— Що ж, значить, будемо… Хоч би водички випити. А то спрага вже така…

— Точно, — кажеш ти. — В горлі — як у пустелі Сахара — пересохло зовсім. А річкою ніде й не пахне. Хоч би дощик пішов, чи що…

І тільки ти це сказав, небо затягло темними хмарами й хлинув дощ. Та ще який! Як із відра. Злива.

У степу, в будяках, ти ж знаєш, яке від дощу хования…

А бігти до лісу — не знаємо куди. Коли тікали від того фороракоса, чи пак мастодонтів, зовсім утратили орієнтацію. Крім будяків, нічого навкруги не бачимо.

Присіли ми навпочіпки, підборіддями у коліна повтикалися й сидимо. Сидимо, мокнемо. А дощ холодний. А шкури на нас благенькі. Не шкури, а дрантя якесь. Так тільки, щоб сором прикрити. Словом, чи є на нас шкури, чи нема на нас шкур — різниці ніякої.

— Н-ну… ч-чого ж т-ти н-не п-п'єш… — цокочу я зубами. — П-пий! Д-дощу т-тобі б-бракувало.

— Х-хіба я з-знав, що т-тутт-такий д-дощ скажений, — цокочеш ти.

Довго періщив дощ. Та й не просто дощ. А дощ із вітром. Наче хто спеціально тобі у пику з відра — хлюп! хлюп! Ми тільки те й знаємо, що раз у раз ойкаємо, і все. А що тут зробиш?

— Ма-мабуть, антици-циклон, — цокочеш ти.

— Ма-мабуть, — погоджуюсь я. — А дід казав, що колись не було ні циклонів, ні антициклонів. А була п-просто погода. Узимку х-холодно, сніг, мороз. Улітку жарко, сонячно. І дощі здебільшого восени… А воно, бач, і тоді не було погоди. Теж б-були циклони. І… і антициклони.

— Е-еге ж…

Нарешті дощ припинився. Так само раптом, як і почавсь. І думаєш, стало краще? Навпаки!

Хоч який холодний був дощ, а все-таки тепліший за той пронизливий вітер, який почав обдувати нас, мокрих з усіх боків.

Вззз… Вззз… Вззз…

Ой мамочко! Ой людоньки! Ой лишенько!..

Ніколи в житті я не хапав таких дрижаків. Ніколи не було мені так холодно. До болю.

От коли по-справжньому ми зрозуміли, що таке життя без вогню! Півжиття, здається, віддав би за те, щоб хоч хвилинку погрітися біля вогнища, хоч біля маленької тліючої головешки. Та — дзуськи! Нема вогню. Не навчилися ще його люди добувати, не навчилися ще користуватися ним. Доісторичний час. Четвертинний період. Неоліт.

— Слухай, — кажеш ти. — Давай рухатися! Бо в мене од холоду вже серце так болить — от-от зупиниться.

— Давай, — кажу я. — Рух — це життя, писали колись у двадцятому столітті.

Підхопилися ми й почали робити різні вправи: присідати, пригинатися, вимахувати руками. Ти перший, я за тобою. Ти ж у нас спортсмен! У вас же спортивна родина. Не те що в нас.

Та щось ті присідання й вимахування мало допомагають. Наче ще холодніше стає. Наче більше вітру.

— Ой, — кажу, — холодно присідати. Придумай щось інше.

— А що придумувати? — кажеш ти. — Хіба що біг на довгу дистанцію. Біг — це здоров'я. Сам академік Амосов це говорить.

— Ну, якщо академік говорить, побігли швидше!

І знову ти, як спеціаліст, перший. Я за тобою. Біжимо.

— Жоро! — гукаю на бігу. — Швидше! Щось ти дуже повільно біжиш.

— Я, — гукаєш ти, — біжу так, як мене тато вчив! Треба розподіляти сили рівномірно по всій дистанції.

— Та ну тебе! Ти що — рекорд встановити хочеш? Нам аби зігрітися. Швидше! Бо пережену!

Не міг же ти допустити, щоб я, неспеціаліст, та обігнав тебе, спеціаліста.

Ушкварили ми так, наче за нами вовки гналися. Ти попереду. Я на п'яти тобі насідаю. І раптом ти зник.

Не встиг я навіть здивуватися, де ж ти подівся, як відчув, що землі підо мною нема, і полетів кудись униз.

Отямився я, коли вже лежав на мокрій слизькій глині, по якій ковзнув аж на самісіньке дно глибокого яру. Поряд борсався й ти.

— Швидше! Швидше! — перекривив ти мене.

— А чого ж ти під ноги не дивився? — огризнувсь я. — Чого біг наосліп?

— Додивишся тут, як трава по груди.

Підвелися ми, спробували вибратися з яру, та де там! Ступиш два кроки — і назад з'їжджаєш. Мокра глина — все одно що ковзанка.

— Ну от, — кажеш ти. — Мало нам було радості первісного життя. Тепер голодні й холодні у ямі сидітимемо.

І в голосі твоїм, чую, вже справжні сльози бринять. Та і в мене, чесно скажу, все усередині тремтить — от-от заплачу.

Справді. Становище наше — гірше не придумаєш. І порятунку чекати годі. Звідки той порятунок візьметься? Хто нам його подасть? Шаблезубий тигр? Печерний ведмідь? Мастодонт? Чи фороракос із дзьобом-сокирою? Чи ті волохаті гоміноїди, немовля яких ми налякали?

Ні! Ніхто нам руку (чи пак, лапу) допомоги не подасть. Ніхто!

І тут… Спершу мені навіть здалося, що то мені просто вчулося. Аж дивлюсь — і ти рота роззявляєш від подиву.

— Хлопці! Чилдрени! Це ви?.. Хлопці! — тихо і якось невпевнено пролунало з-за якогось колючого кущика, що ріс на дні яру.

І звідти вигулькнула розпатлана мокра голова.

— Агашкін! — вигукнули ми з тобою в один голос. — Агашкін!

І ми кинулися до нього так радісно, наче то був не Агашкін, а найрідніша нам у житті людина.

— Ой, хлопці! Ой, як добре, що ви з'явилися! — тремтячим голосом заговорив до нас Агашкін. — Бо я вже й надії не мав. Думав, що все, пропадаю. Злякався, як… От жах!.. Ну, ви скажіть, га?

Але ми нічого не сказали. Ми тільки ствердно кивали. Бо що ж тут скажеш?..

Розділ VIII,

який знайомить вас із Васею Агашкіним. Дуб Д'Артаньяна. "Унікум"… Звичайний шматок штукатурки…

Уявити його собі спокійним і нерухомим просто неможливо.

Якщо навіть тримати Агашкіна за руки й за ноги, то його темні й блискучі, як вишні, очі бігатимуть так, що здаватиметься, ніби весь він рухається.

Він страшенно любить бути в центрі уваги, любить, щоб його слухали, щоб дивувалися тому, що він розказує.

— О, знову Агашкін працює на публіку! — усміхається староста Стьопа Чичибабін.

І нема для Агашкіна більшої насолоди, як бачити розтулені від подиву роти однокласників.

— Учора ввечері… — наче знехотя, байдуже починає Агашкін, — прийшов до нас знайомий мого тата генерал Михайлюченко. Орденів отак — на всі груди… Навіть не знаю скільки, й підрахувати важко. Нещодавно генерал повернувся з Ялти, з санаторію. До речі, Софія Ротару, виявляється, живе в Ялті. Він її бачив отако, розмовляв із нею. Вона у них у санаторії давала концерт. Дуже, каже, симпатична, проста, без усяких там штучок, як інші естрадні зірки. Співала їм на "біс" усе, що просили. Фото генералові підписала, він показував…

Дуже любить Агашкін знамениті імена, дзвінкі титули й високі посади.

— Якусь я вчора штуковину їв, навіть не знаю, як вона називається, — знову ж таки знехотя, наче байдуже починає він.

— Що таке? — питають його.

— Та… були ми вчора на іменинах у моєї двоюрідної сестри. Вона вчиться у хореографічному училищі на балерину. І вже в спектаклях виступає в кордебалеті. Так на іменини прийшли заслужені, народні артисти. Приятель її тата, дядька мого, працює директором ресторану. То ви таких закусок, мабуть, зроду не бачили. Якісь ковбаси, тверді, як залізо… Це таке образне порівняння… Якісь балики, аж чорні, з жовтим жиром. А одна штуковина, я ж кажу, з вигляду наче рисова каша, а солона і смак рибний. Але смачне, страх! Я пів-тарілки з'їв. А один народний артист так співав (от забув його прізвище!), що в серванті скло тріснуло. Бас! Уявляєте? До речі, він живе в одному дворі з Олегом Блохіним…

І отак на кожному кроці в нього — або генерал, або народний артист, або лауреат, або чемпіон, або якийсь начальник. Але все це говорилося таким тоном, ніби ті генерали, чемпіони, лауреати для нього — звичайна річ, нічого особливого. Просто це його оточення, його середовище.

Він начебто одверто й не зазнавався, не зневажав інших, але разом із тим дивився на всіх звичайних людей зі щирим співчуттям, великодушно прощаючи їм їхню звичайність.

Оскільки в класі не було ні генералів, ні чемпіонів, ні лауреатів, Агашкін ні до кого не виявляв особливого інтересу, ні з ким близько не дружив. Але якщо йому було щось треба, він міг, не соромлячись, звернутися до будь-кого наче до друга. Такої вже він був вдачі.

Та, однак, найчастіше він звертався до Лесика й до Жори.

Хтозна, може, тому що в Лесика батько й дід були художники. А в Жори тато — доктор, а мама — кандидат наук. Хоч і не лауреати, але все-таки...

Лесик і Жора чудово розуміли ставлення Агашкіна до себе і не переоцінювали. Воно було, як то кажуть, на поверхні.

Але не будеш же відштовхувати людину, яка звертається до тебе з добрими словами, хай навіть ті слова й не дуже щирі. Лесик і Жора цього не вміли.

— Надто ми з тобою інтелігентні, — зітхнув якось Жора. Лесик мовчки кивнув.

Та не думайте, що Агашкін — яскраво виражений негативний тип. Що він такий уже й противний. Зовсім ні. Було в Агашкіні щось гарне й навіть привабливе. Наприклад, ота його моторна вигадливість. Агашкін був дуже швидкий на різні авантюри.

— Чилдрени!.. — (Як почали вивчати англійську, Агашкін інакше як "чілдрени" до хлопців не звертався). — Чилдрени! Гайда на схили на дуб Д'Артаньяна!

Хлопці перезираються — що за дуб Д'Артаньяна? Агашкін робить таємничий вираз обличчя: всьому свій час, потім дізнаєтеся. Хлопцям, певна річ, цікаво.

І біжать хлопці з Агашкіним на дніпровські схили за Петрівську алею, за Аскольдову могилу. Підводить їх Агашкін до якогось дерева, товста гілляка якого вигиналася метра на півтора над землею і справді була чимось схожа на коня.

Агашкін швидко заліз на гілляку, сів верхи, звісив ноги, руку догори підняв, наче в ній була шпага:

— Вперед! — і загарцював, мов на коні. — Тремтіть, о підлі слуги кардинала!

Хлопцям сподобалося. Всі по черзі залізли на гілляку й трохи погарцювали.

— Значить, так, чилдрени, — сказав Агашкін. — Дуб Д'Артаньяна — це наш секрет. Тут будемо урочисто вітати того, хто придумає щось цікаве.

Першим, звісно, вітали самого Агашкіна. За те, що придумав дуб Д'Артаньяна. Цю пропозицію вніс Ясик Гриценко. Завжди чистенький, охайненький, гладенько зачесаний, Ясик був тишко, скромник і сам ніколи нічого не вигадував. Але, як усі тишки та скромники, дуже любив, коли щось веселе й цікаве вигадували інші.

Агашкіну сплели з листя вінок, наділи на голову, він осідлав гілляку й, урочисто сидячи на ній, видудлив пляшку пепсі-коли, яку завбачливо захопив із собою (хлопці спершу не могли зрозуміти, нащо він по дорозі купив її, адже й сам не пив, і не частував нікого).

Сидячи на дубі Д'Артаньяна, Агашкін виголосив промову:

— Шановні чилдрени! Жити треба цікаво. Не сидіти довбнею перед телевізором. І не стояти у куточку, чекаючи, поки прийде Стьопа Чичибабін і поведе в Музей побуту чи в кіно. Треба самому бути творцем свого щастя.

Коли вони йшли додому, Жора сказав, хмикнувши:

— Тю! Дуб Д'Артаньяна! Це несерйозно!.. Яку дитсадку…

Лесик із ним не погодився:

— Просто ти заздриш Агашкіну. Що не тебе, а його вітали на дубі.

Чесно кажучи, він сам заздрив Агашкіну. Песикові було досадно.

У Лесиковій голові ворушилися сотні різних вигадок. Але він не вмів обернути їх на якісь конкретні дії. Його вигадки були фантазіями. Їх можна було тільки розказувати.

За два дні Агашкін знову сидів на дубі Д'Артаньяна у вінку і пив пепсі-колу. Його славили за те, що він придумав кататися на дверях будинку, який зносили у сусідньому дворі. Двоповерховий старий будинок майже весь уже зруйнували. Лишилася тільки одна стіна з розбитими вікнами і дверима, що ледь трималися на одній завісі. Бульдозер, який ламав будинок, чогось не приїхав (чи то бульдозерист занедужав, чи то його перекинули тимчасово на інший об'єкт). Кататися на тих рипучих дверях була сама насолода, хоча досить небезпечна, бо двері у будь-яку мить могли зірватися з тої єдиної завіси. Нарешті прийшов якийсь дядько і прогнав їх, але віншування на дубі Д'Артаньяна Агашкін, безперечно, заслужив.

Агашкін сидів на дереві такий гордий і самовдоволений, що Лесик не міг на нього дивитися.

Мабуть, Агашкін помітив це. Ще за кілька днів на дубі Д'Артаньяна вже славили Жору. І було за що.

Жора повів хлопців у школу, де вчився його приятель по станції юних техніків Володя Тарасуло.

Школа була новісінька, всього рік тому її відкрили, і хлопці ходили по ній, як по виставці.

— У кожну парту вмонтовано калькулятор, — з гордістю пояснював Володя Тарасуло. — У кожному класі проектор. Отут — комп'ютерний клас. Шефи школи (науково-дослідний інститут) ведуть факультативні заняття з програмування, вчать усіх охочих, навіть із молодших класів, допомагають оволодівати "другою комп'ютерною письменністю"...

— Між іншим, — докинув Жора, — є комп'ютер-педагог. Якщо студент припустився помилки у розрахунках, заклав неправильну програму і машина помилилася, вона не прийме наступні цифрові дані, поки студент не скаже: "Вибачте, я помилився". Якщо не вибачитися, машина автоматично вимикається.

— Причому при роботі на комп'ютерах шпаргалки, списування виключені абсолютно. Підглядати у чужий дисплей немає жодного сенсу. У кожного ж своє завдання, — сказав Володя Тарасуло.

— Катастрофа! — жахнувся Агашкін.

Усі засміялися.

— До речі, — мовив Володя Тарасуло, — ми зараз теж працюємо над системою, що сприймає звукові сигнали.

— Ще трошки — і фантастика стане дійсністю. Буде створено штучний розум! — вигукнув Агашкін. — Штучний Жора, штучний Лесик, штучний Володя Тарасуло.

Але тепер ніхто навіть не усміхнувся.

— Ех, — зітхнув Лесик, — невже колись справді машина замінить людину? Щось не дуже хочеться.

— Не хвилюйся. Не замінить, — поблажливо сказав Жора. — Людина — це організм (раз!), спадковість (два!) і біографія (три!). А робот — це поки що тільки розумний механізм. Отже...

— Хто це сказав? — звів на нього очі Лесик.

— Мій тато, — опустив погляд Жора.

Того ж дня збентежений Жора, червоніючи, сидів на дубі Д'Артаньяна і тримав у руці пляшку пепсі-коли, не наважуючись пити. А Вася Агашкін вигукував знизу:

— Слава Жорі Комп'ютеру! Слава! Слава! Чилдрени, славте всі великого винахідника Жору! Хай живе наш видатний юний технік Жора, майбутній творець штучного розуму! Та пий уже! Скільки можна! Мусолиш у руці ту пляшку вже півгодини...

Але відчувалось, що все те говорилося не дуже щиро, що він, Агашкін, великодушно поступається сьогодні місцем на дубі Д'Артаньяна Жорі, але по справедливості місце належить, певна річ, йому, Агашкіну.

І коли Жора, сидячи на дубі, раптом сунув руку в кишеню, витяг акуратно складений учетверо аркуш паперу (графік), зазирнув у нього і сказав винувато: "Вибачте, але мені треба вже бігти на підводне

плавання" — Агашкін був задоволений, що Жорине вшанування було таке коротке.

Любив Агашкін розказувати про різні унікуми, як він їх називав, що зустрічаються дуже рідко й чого ні в кого нема.

— От у мого родича, троюрідного дядька моєї мами, професора, члена-кореспондента, доктора медичних наук, така колекція картин, ікон — захитаєшся. Всі — оригінали. Унікуми. Дев'ятнадцяте століття, вісімнадцяте… Не квартира — музей. Ну, звісно, на сигналізації. По-моєму, таких речей нема навіть в Ермітажі…

І в усьому тому головне було, що унікуми належали не комусь, а його, Агашкіна, родичеві — отже, майже йому самому, Агашкіну.

Як хотілося Лесикові хоч чим-небудь втерти носа тому Агашкіну! Як хотілося!

І одного разу тато сказав йому:

— Я дістав для дідуся фарби, вони йому дуже потрібні, але в мене сьогодні худрада на комбінаті. Занесеш?.. Дід у лаврі, у церкві Різдва Богородиці. Знайдеш?

— Знайду. Занесу! Про що мова? Давай!

Лавра від них недалеко, Лесик часто бував там, дивився, як дід реставрує.

Дід зустрів його радісно й гучноголосо:

— Приніс?! Ну, безумство! Цінний чоловік! Давай!.. Татові привіт сердечний і подяка від душі. Вибачай, треба працювати, поки освітлення не помінялося. Поспішаю, — і дід подерся на риштування.

Лесик провів його поглядом і рушив до виходу.

І тут при виході побачив на долівці кілька шматків тиньку, прихилених до стіни. На них були якісь бліді кольорові смуги — жовті, рожеві, голубі.

"Мабуть, частина фрески — настінного живопису", — подумав Лесик.

Коли він іще заходив у храм, то звернув увагу на темну бронзову дошку на стіні праворуч із викарбуваними словами: "Церква Різдва Богородиці (1696 рік). Охороняється державою".

1696 рік. Сімнадцяте сторіччя.

"Унікум", — наче хто сторонній проказав це слово.

В уяві виник Агашкін.

Лесикові перехопило подих. Він озирнувся.

Ніде нікого.

Лесик рвучко нахилився, схопив найменший уламок фрески, сунув під сорочку й чкурнув геть.

Йому здавалося, що всі зустрічні підозріливо дивляться на нього. І та бабуся з кошиком, яка, мабуть, живе на території лаври. І той солдат із дівчиною, що йшли, жваво розмовляючи, і раптом замовкли, побачивши його. І іноземні туристи, котрі галасливою юрбою висипали з червоного автобуса…

Уламок штукатурки неприємно холодив груди.

"Я тільки покажу... Тільки покажу й одразу віднесу назад. Тільки покажу".

Дома Лесик поклав "унікум" у портфель, попередньо загорнувши його в газету, і весь вечір почувався державним злочинцем. Там же на дошці написано: "Охороняється державою", а він...

Коли пізно увечері задзвонив телефон і тато взяв трубку й мовив: "А-а, батя... Здрастуй... та нема за що..." — Лесик завмер.

Але тато, трохи поговоривши з дідом, поклав трубку і нічого не сказав. Видно, дід чи не помітив, чи... хто його зна.

Який довгий був той вечір!.. Жори не було. Жора з батьками на три дні поїхав до Запоріжжя на ювілей бабусі — шістдесятиріччя.

Другого дня під час першої ж перерви Лесик поманив пальцем Агашкіна і, коли той підійшов, прошепотів:

— Тс!.. Я тобі зараз щось покажу, тільки ти... дивись... обережно... — Лесик справді хвилювався, і те хвилювання передалося Агашкіну.

— Що таке?

Лесик дістав "унікум" із портфеля і розгорнув газету:

— Фреска. З храму Різдва Богородиці. Мій дід реставрує. Сімнадцяте сторіччя. Охороняється державою.

Агашкін розтулив рота:

— Ну-у?!

"Втер-таки носа!" — радісно подумав Лесик. Але радість його була недовгою.

— Ану дай! — Агашкін вихопив уламок фрески з Лесикових рук. — Ух ти! Справді! Унікум!.. Та почекай. Що я — з'їм?.. Дай роздивитися.

Підійшов Ясик Гриценко:

— А що це у вас?

— Унікум! Фреска. Сімнадцяте сторіччя. З храму Різдва Богородиці, — Агашкін говорив так, наче то був його "унікум" і Лесик до нього не має аніякісінького стосунку.

— Дай! — ображено мовив Лесик.

— Та почекай! Ти все одно в унікумах нічого не тямиш.

Лесикова парта стояла біля вікна. Вікно було відчинене.

— Дай! — повторив Лесик і хотів вирвати "унікум" із рук Агашкіна, але той не пускав:

— Та чого ти? Ну! От...

— Дай! — Лесик щосили рвонув, вирвав, але не втримав у руках, "унікум" описав дугу (параболу, як сказала б учителька фізики Фаїна Панасівна) і бебехнувся на залізний водостік по той бік вікна, посунувся-посунувся по ньому та й...

— Ой! — тільки й вихопилося в Лесика. Вони перехилилися, глянули вниз.

У дворі на асфальті сіріла пляма й валялися дрібні крихти штукатурки.

— Ох ти!.. — схопив себе рукою за рота Ясик Гриценко. — Сімнадцяте сторіччя…

Агашкін перелякано забігав очима і раптом криво усміхнувся:

— Та яке там сімнадцяте!.. Хи-хи! То я пожартував… Це… таке образне порівняння. Звичайний собі шматок штукатурки. Правда ж, Лесику?.. Ми тебе розіграли.

Лесик отетеріло глянув на Агашкіна. У цей час перерва закінчилася — продзвенів дзвінок. Агашкін і Гриценко побігли на свої місця. Лесик сидів, утупившись у вікно, і нічого не розумів, що говорить учитель. У грудях його була холодна порожнеча. Що ж тепер? Як же тепер? "Охороняється державою…" За це ж і судити можуть. А хто бачив, як він брав? Хто? Ніхто. "Звичайний шматок штукатурки".

А може, й справді… Сказати Агашкіну, що він просто пожартував. Уже й не доведеш. На такі дрібні скалочки розбилося, що не збереш, не стулиш докупи.

А може, все-таки можна зібрати, стулити? Дід Василь Денисович такий майстер…

Коли продеренчав дзвінок на перерву, Лесик підхопився й, перехилившись, визирнув у вікно. І похолов — на асфальті було чисто. Певне, технічка тьотя Клава замела. Вона любила порядок і замітала по кілька разів на день. Майже після кожної перерви.

Тепер уже виходу не було.

І коли до нього підбіг Агашкін, Лесик сказав йому, через силу усміхаючись:

— А ти таки правду сказав. То був звичайний шматок штукатурки. Я просто хотів…

— Ага! Я так і знав! — з радісним полегшенням вигукнув Агашкін. — А то — "унікум", "сімнадцяте сторіччя"! Думаєш, я тобі повірив? Ха! Дав би тобі хтось справжнє сімнадцяте сторіччя…

Ясик Гриценко, який підійшов, теж полегшено зітхнув:

— А я вже справді злякався.

І хлопці побігли у коридор.

Але холодна порожнеча в грудях не минула. Кілька днів Лесик носив у собі ту порожнечу. Дід був дуже зайнятий. І не дзвонив у ці дні й не приходив. А Лесик іти в лавру не наважувався.

А коли за кілька днів Лесик зустрівся з дідом, той і словом не обмовився про пропажу шматка фрески. Чи то він і досі не помітив, чи то йому й на думку не спало, що в цьому винен його рідний онук… "А може, той шматок взагалі нікому не потрібен, а я переживаю", — заспокоював себе Лесик.

У всякому разі він повеселішав, порожнеча в грудях минула. І потроху все забулося.

Тільки Лесикове ставлення до Агашкіна після цього ще ускладнилося.

З одного боку, з Агашкіним, безперечно, було цікавіше, ніж без нього. І дуб Д'Артаньяна ввійшов у життя колись п'ятого, а тепер уже шостого "Б". Скільки різних цікавих ігор придумав іще Агашкін біля нього — не перелічити.

З другого боку, якийсь кручений усе-таки був той Агашкін, нещирий, лукавий.

От якби в Агашкіна взяти оту його моторну вигадливість, запальність та й додати до них чесність, порядність, щирість Ясика Гриценка — який би гарний був хлопець! А якби ще й технічний геній Жори Комп'ютера — ціни б йому не було, тому хлопцеві.

Ну чому, чому доля так нещедро, так потроху видає людям — одному одне, іншому друге?! А отак, щоб комусь усе разом, — не хоче, скнарує. От доля!..

Розділ IX,

у якому ми дізнаємося про пригоди Агашкіна. Вибач, Жоро. Раптовий напад

— Ой, чилдрени! — вигукнув Агашкін. — Не знаю, що з вами було, а зі мно-о-ою... — він похитав головою. — Я ж кажу, кіно! Просто не повірите, фільм жахів! Хічхок ніщо із своїми вигаданими кіножахами проти моїх пригод... Чесно! От недарма у підручнику географії пишеться: "Сповнене страшних небезпек життя первісних людей було пов'язане з постійною боротьбою з природою". Це точно. Такої боротьби з природою, як я, ніхто, мабуть, не переживав...

Ми з тобою перезирнулись. Агашкін лишався сам собою навіть у доісторичному часі. Він не міг не працювати на публіку. Навіть якщо публіка складалася з двох напівголих, брудних і тремтячих, мов цуценята на морозі, однокласників.

— Перше, що я відчув, — лежу я в якійсь холодній багнюці. Напівморок. Придивляюсь, бачу — лежу в болоті. Поряд щось ворушиться. Придивляюсь пильніше… ой леле! Та це ж якісь потворні плазуни, земноводні, рептилії якісь — чи то змії, чи то ящірки велетенські, чи то крокодили… Спершу я застиг із переляку. Трохи полежав, а тоді думаю: "Застигай не застигай, однак побачать, почують — гам! — і все!" Треба тікати. Але куди? У який бік? Кругом же тої погані ворушиться — не знати скільки… Нарешті вирішив: а я вас обдурю. Вдам, наче я такий, як і ви, — земноводний. Перевернувся обережно на живіт (я на спині лежав) і поповз болотом, звиваючись, як змія. І раз у раз ротом плямкаю, наче комах якихось ловлю, як жаба. Це таке образне порівняння… Бачу — то один земноводник на мене з цікавістю гляне, то інший. Але агресивних рухів у мій бік не роблять. Може, й бояться, гадають, якийсь новий вид повзе, хтозна, чи не більший хижак за них самих. Словом, не чіпають мене. І я їх, певна річ, не чіпаю. Повзу-повзу, нарешті бачу — твердий берег показався, виповзають на нього гігантські хвостаті ящірки (чи то крокодили, чи саламандри, хто їх зна). От-от уже виповзу і я. Раптом — шубовсть! — попід самісіньким берегом провалююсь у якусь баюру. І починає мене засмоктувати. Ой лишенько! Ще трохи — і все, капець! І тут я у відчаї хапаюся за хвоста якоїсь гігантської ящірки, що проповзала поблизу. Вона обернулася, перелякалась та од мене — на берег. І потягла мене. Я тільки молюсь: ой, хвосте, не одірвися! Ви ж знаєте, ящірки запросто залишають хвости в руках. Але ця, гігантська, — ні, чесно витягла мене на берег. Чи то з переляку, чи то доісторичні ящірки з хвостами взагалі не розлучаються. Не знаю. В усякому разі я їй дуже вдячний, тій ящірці…

— Стривай! — перебиваєш Агашкіна ти, Жоро. — А чого це в тебе ящірки по болоті повзають? Ящірки у болоті, здається, не живуть.

— Це наші, — спокійно каже Агашкін. — А доісторичні — ти ж не знаєш… І я ж не кажу, що це точно ящірки. Може, це просто якісь не відомі науці плазуни, які потім вимерли.

— Ну, гаразд, — кажу я, — розповідай далі швидше, та будемо щось робити, бо дуже холодно і хмариться — здається, знову буде злива. Слід якусь печеру шукати абощо. В усякому разі треба з цього яру вибиратися.

— Треба! — каже Агашкін. — Цей яр мені дуже не подобається. Мене сюди мамонт закинув.

— Як це так? — здивувалися ми.

— Так от слухайте ж… Видряпався я, значить, з допомогою того плазуна на берег і довго роздумувати не став. Тільки-но відчув під ногами твердий ґрунт, підхопився й ушкварив щодуху від того болота і тих земноводних. Біжу якимись перелісками, петляю серед окремих деревовидних хвощів і папоротей. Ніколи й угору глянути. Бачу — попереду якісь чотири волохаті стовбури. Тільки хотів між ними проскочити, як ті стовбури зрушили з місця, і я з розгону тільки — геп! — об один стовбур лобом. Обхопив руками, завмер. І раптом відчуваю — щось обплутує мене за поперек, одриває від землі й підносить угору. Й от уже переді мною два величезні білі закручені бивні, і роззявлена паща, і маленькі очиці, і волохаті вуха. Мамонт! "Ой! Не їж мене! Я не винен! Я не хотів тебе вдарити! Я просто не помітив!" — волаю я.

— А чого б це він тебе їв? — кажеш ти, Жоро. — Він же травоїдний.

— Дуже ти розумний, — образився Агашкін. — Повисів би ти на п'ять метрів над землею у хоботі мамонта біля тих бивнів — не знаю, що б ти закричав.

— Ну, не сваріться, — кажу я. — Не до сварок зараз. Давайте вибиратися…

І ми подряпалися по схилу нагору. П'ятами вибиваємо у мокрій глині заглибини, щоб можна було впертися, руками чіпляємося за все, за що

можна вчепитися, один одному допомагаємо, тягнемо, підштовхуємо — ліземо потроху.

— Ну, то як же все-таки далі було з тим мамонтом? — питаю в Агашкіна, тягнучи його за руку.

— Та як… Ніяк. Їсти він мене, звісно, як бачите, не став… В іншому разі ви зі мною не зустрілися б… А розмахнувся хоботом і шпурнув мене вбік. Лечу. "Ну, все, — думаю, — і кісток не позбираю". Аж ні, приземлився саме на схилі яру, ковзнув по дотичній і благополучно з'їхав на дно. Хотів вибратися, та де там: дві години щонайменше сковзався на тій глині. Як добре, що я вас, чилдрени, зустрів… Утрьох не те що одному. Бачите, ліземо. Ще трошки — й будемо нагорі. А ще як серед нас такий технічний геній, як ти, Комп'ютере! Ти мусиш неодмінно щось придумати, щоб зігрітися.

Ми вже були майже нагорі.

Я й Агашкін вхопилися за якийсь деревовидний хвощ, який ріс на краю урвища. А ти до того хвоща долазив, уже тягся рукою. І тут раптом почалася злива. Та така, ще гірша за першу. Ну, просто Ніагарський водоспад — суцільні струмені води ринули з неба.

— Жоро! Жоро! — кричу я.

Але ти зник, як булька на воді. Нема тебе, та й усе.

Змило тебе водою на дно яру й понесло кудись. Там, на дні, вирував, бурунився стрімкий потік, наче гірська річка.

Засмутилися ми з Агашкіним страшенно. Щойно ти був разом із нами, говорив, лаявся. І враз нема, зник, наче й не було зовсім. Це ж страшно, коли людина раптом зникає. Дуже ми з Агашкіним засмутилися…

— "З Агашкіним"... "З Агашкіним"... — ображено перекривив Лесика в цьому місці Жора. — А де ж я все-таки подівся?

— Хто тебе зна? — знизав плечима Лесик.

— Що значить? Ти мусиш знати! Твій сон, твоя фантазія... Ти й відповідаєш!

— Ну, я гадаю, буде все гаразд. Плаваєш ти чудово, у басейн з батьками ходиш. Отже...

— І все-таки... Не можеш сказати, де я подівся?

— Поки що ні.

— От макітра! А ще присягався в дружбі. Ну, певна річ... — Жора зітхнув. — З Агашкіним тобі цікавіше, ніж зі мною.

— Ну, дивак! От дивак! — вигукнув Лесик. — Ну, що я — навмисне? Так уже вийшло. Історично склалося. Хіба я винен?...

— Винен, — надув губи Жора. — А чого ви не кинулися рятувати мене?

— Ну, Жоро, дорогий, ну як же кинутися туди? Ти собі уявляєш? Тебе змило, кудись потягло, ми ж навіть не бачили куди. Ми з Агашкіним зачепилися за той деревовидний хвощ, висимо. А тебе нема. Бурхливий каламутний потік потяг тебе десь на дно яру й далі. Куди ж кидатися? Як?

— Не знаю. Тільки якби тебе кудись потягло, я тебе рятував би.

— То ти просто ситуації не уявляєш...

— Уявляю! — ображено сказав Жора, сунув руку в кишеню, дістав акуратно складений аркушик, зазирнув у нього і закопилив губи: — Взагалі-то мені треба вже ділом займатися. От бачиш, написано: "Двадцята тридцять — моделізм". За графіком…

— Та який там графік?! Який моделізм?! — вибухнув Лесик. — Я йому таке розказую! Тут такі події, а він — графік! Справжній комп'ютер, а не людина!..

Жора зітхнув:

— Ну, гаразд. Розказуй уже далі, зрадник…

— От даремно ти все-таки… Та щоб ти знав, Агашкін щиро засмутився, що змило саме тебе, а не мене. Він же так розраховував на твій технічний геній, на те, що ти щось придумаєш, щоб зігрітися, і взагалі… Ти для нього був значно потрібніший за мене.

Але так уже сталося…

Злива нарешті припинилася. Видряпались ми з Агашкіним нагору. Зазирнули вниз у яр. Каламутний потік вирує на дні. Тебе ніде не видно й не чути.

— Треба шукати, — кажу я.

— Треба, — погоджується Агашкін.

І подалися ми краєм яру в той бік, куди текла по дну вода.

Йшли, йшли, йшли, аж бачимо — розливається потік на два рукави, бо на дні яру лежить величезна кам'яна брила. Перескочити яр, звісно,

ми не можемо, отож пішли далі уздовж одного з рукавів. А може, тебе понесло в другий?

Пройшли ми ще трохи, яр закінчився, потік вилився в озеро, поросле густими доісторичними очеретами.

І знову-таки тебе ніде не видно й не чути. Гукали ми з Агашкіним, гукали, захрипли, а толку ніякого.

І холодно так, що на нас аж гикавка напала.

— Лесик-ик! Я так мерзнути не звик-ик-ик! — каже, цокаючи зубами, Агашкін. — Я більше не можу. Біжимо до лісу. Там, м-може, т-тепліше.

Метрів за триста від того місця, де ми стояли, на березі озера починався ліс.

— А я-ик же Ж-жора? — питаю я, цокаючи зубами.

— А д-де т-ти б-бачиш Ж-жору? — питає Агашкін.

— А-атож, що н-не б-бачу, — кажу я.

— То яка рі-різниця, д-де не б-бачити — т-тут чи в лісі? — питає Агашкін.

Ну, що я міг йому сказати?

Вибач, Жоро. Погукав я ще трохи, і ми побігли в ліс.

Та, гадаєш, у лісі нам стало жарко? Аніскілечки. Тільки й того, що вітру нема. Але натомість інша біда — раз у раз із колючого віття падали на нас холодні краплі води, і все тіло аж пересмикувало. Як зачепиш

ненароком якусь гілку, то з неї сипоне такий град отих крапель, що відчайдушний зойк сам собою вирівається з грудей.

— Ой!

— Ой!

— Ай! — тільки й скрикуємо ми з Агашкіним.

— Слухай!.. — під час чергового зойку процокотів Агашкін. — А що, як це починається льодовиковий період? Пропадемо ж, ні за цапову душу пропадемо.

— Припини, — кажу, — паніку. Припини ці панікерські деморалізуючі розмови! І так погано.

Замовк Агашкін. Тільки січе зубами, дріб вибиває. І раптом я виразно почув голос учительки хімії Кіри Андріївни:

— …Щоб одержати екзотермічну реакцію, слід узяти чотири грами сірки плюс сім грамів заліза…

Я рвучко обернувся до Агашкіна.

Він дивився на мене виряченими від подиву очима.

Я гарячково закрутив головою, виглядаючи вчительку. Але не побачив нічого.

Голос замовк так само раптово, як і залунав.

— Т-ти чув? — отетеріло спитав я в Агашкіна.

— Чув, — так само отетеріло відповів він.

Стоїмо. То один на одного зиркнемо, то навколо. Нічого не розуміємо.

І раптом знову голос. Тільки тепер уже фізика Антона Григоровича:

— Кількість внутрішньої енергії, яку тіло одержує або втрачає за рахунок теплопередачі, називають кількістю теплоти.

І знову — тиша. І — нікого.

— Чув?

— Чув.

Дивимося один на одного. Що таке? Фантастика якась. І тут мені сяйнуло.

— Слухай, — кажу, — Агашкін, а чого ми дивуємося? Вони ж не просто вчителі. Вони ж педабоги! Ти що — забув? Гера Андріївна і Аполлон Григорович. Для них передача думок і голосу на відстані, тобто телепатичний зв'язок, — тьху!.. Отже, ніякої фантастики.

— А… а що вони хотіли сказати? Я не зрозумів. Ми цього ще не проходили.

— Ну й що? То інше проходили. Й однак нічого не знаємо. А якби слухали на уроках, вдома сумлінно читали підручники, то знали б зараз, як зігрітися.

— Взагалі-то правда, — зітхнув Агашкін. — Пам'ятаєш, у підручнику фізики навіть малюнок є: сидить голий дикун і тре долонями паличку, ввіткнуту в поліно, — вогонь добуває.

— От-от, — кажу. — А ми з тобою…

— У "морський бій" на уроках грали, — знову зітхнув Агашкін. — Здався нам той "морський бій".

— А Жора… — зітхнув я.

— От хто зараз був би потрібний. Краще б не його, а когось іншого змило.

— Кого це, — питаю, — іншого? Себе ж, мабуть не маєш на увазі. Мене, виходить? Розумний який! І нащо ми тебе з Жорою зустріли. Коли б не ти, його б і не змило зовсім.

— Ну гаразд, гаразд, — примирливо мовив Агашкін. — Не сварімося. Не так нас багато, щоб сваритися. Якщо не триматимемося купи, ще швидше пропадемо.

Дуже вчасно він це сказав, бо в цю мить із дерева щось упало і вдарило Агашкіна по голові. І це "щось" було не краплею, а якимось ваговитим доісторичним овочем, що, вціливши Агашкіна по лобі, впав на землю, та тільки-но я нахилився, аби глянути, що ж то за плід, як і сам відчув замашний удар по голові.

Зиркнули ми з Агашкіним угору. Бачимо — сидить на дереві невелика волохата мавпа, кривляється й кидає на нас схожі на банани, але тверді, як камінь, плоди, що рясно ростуть на дереві.

— Ах ти ж тварюка! — вигукнув Агашкін, коли другий "банан" бебехнув його по маківці. Нахилився, схопив із землі овоч і шпурнув у мавпу. Мавпа спритно ухилилась. У цей час із сусідніх дерев, розгойдуючись на вітах, перескочили ще дві мавпи — одна трохи більша, а друга здоровецька, просто орангутанг якийсь. Сіли на гілляку обабіч

тої першої мавпи та й хижо вишкірилися. І таке щось знайоме-знайоме було в тих трьох волохатих мавпах. Придивився я…

— Агашкін, — вражено кажу, — та це ж… це ж… наша трійця — Довгий, Злюкін і Малявка!

Агашкін так і присів:

— Точно!..

Розділ X,

в якому ви побуваєте разом із шостим "Б" на уроках Ореста Івановича і побачите, що там робиться. "Договірний підряд". Ясик і трійця

Раз на тиждень, коли в шостому "Б" дві години поспіль були уроки праці, всі хлопці, жваво перемовляючись, спускалися на перший поверх у шкільну майстерню, де владарював Орест Іванович. А дівчата, заздрісно дивлячись їм услід, мовчки тяглися займатися кулінарією та шиттям, що їх вела за сумісництвом учителька географії Пелагея Петрівна.

Як уже казано, переважна більшість дівчат була таємно закохана в Ореста Івановича. І всі вони з превеликим задоволенням теж побігли б у майстерню, але тоді Пелагея Петрівна лишалася б без уроку, а вона була добра й симпатична, і дівчатка не могли собі дозволити засмутити її. Та й не дівчача це справа — джикати напилком, шкваркати рубанком і гехкати молотком по зубилу. Дівчатка мріяли про той час, коли вже стануть семикласницями. Бо Орест Іванович був не лише вчителем праці, а й учителем креслення, яке починалося у сьомому. Й уроки креслення в семикласниць були, ясна річ, найулюбленішими.

— Оресте Івановичу! Оресте Івановичу! А в мене чогось не виходить.

— Оресте Івановичу! Підійдіть, будь ласка. У мене циркуль не крутиться.

— Оресте Івановичу, а як тримати рейсфедер? — тільки й чулося у сьомому весь урок. І жодного голосу хлопчачого, самі дівчачі.

Треба сказати, що й хлопці любили Ореста Івановича. Але, певна річ, не так, як дівчата. По-своєму.

Орест Іванович і справді був гарний дядько. Ніколи не сердився, не кричав, завжди усміхався. І ніколи не примушував щось робити на своїх уроках. Тільки показував.

— Хочете — робіть, хочете — не робіть, — усміхався він. — Примусова праця тільки у трудколоніях. Для злочинців. А тут усе добровільне. Скажу тільки одне. Вміти щось зробити своїми руками — це радість, яку ніщо інше дати не може. Ні ласощі, ні телевізор, ні джинси. А той, хто нічого зробити не може, — то нещасна людина. Добровільний інвалід.

Шкільна майстерня була обладнана за останнім словом трудового навчання. Шафи з наборами найрізноманітніших інструментів. Ряди довгих столів із лещатами, верстати токарні, свердлильні, навіть один фрезерувальний.

І хоч би до чого підійшов Орест Іванович, до чого б не взявся — чи то на токарному точив, чи на свердлильному свердлив, чи то просто напилком чистив деталь — усе в нього виходило так ловко, так легко, так гарно, що не можна було очей відвести.

І кожному хотілося зробити так само.

І мало-помалу хлопці без усякого примусу полюбили уроки праці, навчилися працювати і по металу, і по дереву. Бо й сам Орест Іванович однаково добре працював і по дереву, і по металу.

Останнім часом Орест Іванович активно наближав трудове навчання до виробництва.

— Робота без певної мети, — казав Орест Іванович, — робота, коли не бачиш її корисних результатів, — дурна, вибачте, робота. А коли бачиш, що робиш щось для людей потрібне, — зовсім інше діло.

І Орест Іванович одержав договірний підряд на виготовлення маленьких столиків для дитячих садків.

Тимчасово були припинені роботи по металу. Всі класи з четвертого по восьмий переключилися на роботу по дереву.

Здавалося б, нескладна річ — маленький столик. Фанерна стільниця, чотири ніжки, ну й ще чотири планки, що ті ніжки з'єднують і кріпляться до стільниці.

Але все це вимагає точності, старанності та вміння.

— Бо треба, щоб ніжки трималися міцно, — казав Орест Іванович. — Щоб столик не хитався і, чого доброго, не впав. За ним же сидітимуть малі діти. І може статися біда — впаде наш столик, попадають діти, повивертають на себе гарячий борщ або чай — уявляєте?

Готувала, обпилювала, обтесувала, рівняла ніжки й поперечини одна бригада.

Стільниці випилювала з великих листів фанери і теж рівняла, зачищала краї наждаком — друга.

А вже збирала — третя.

Робота ніби й одноманітна, але коли готовий столик стояв під вікном — акуратненький, міцненький, — серце сповнювалося гордості й самоповаги. Що не кажіть, справді приємна то річ — зробити щось своїми руками.

Не всі, звісно, працювали з однаковим ентузіазмом, однаковою енергією та умінням — так, на жаль, поки що не буває. Але працювали всі. Всі, крім… Ну, ви, мабуть, здогадуєтесь, що знаменита трійця — Довгий, Злюкін і Малявка — просто не могла працювати, як усі. Вони тоді не були б трійцею, а були б звичайними нормальними хлопцями. Але вони, на превеликий жаль, були трійцею. І на жодних уроках вони так не ледарювали, як на уроках праці. Бо Орест Іванович нікого не примушував. І ледарювати можна було скільки заманеться. Трійця навіть дозволяла собі кепкувати з хлопців.

— Давайте-давайте, пихтіть, козли! — цідив Злюкін.

— Робота дурнів любить, — докидав Довгий.

— Від роботи коні дохнуть, — пищав-хихикав Малявка. А коли їм говорили, що однак доведеться після школи або в інститут, або в технікум, або в училище, або знову ж таки на якусь роботу, Злюкін зневажливо мружив очі:

— А я не збираюсь: ні в інститут, ні в технікум, ні в училище…

— А ким же ти будеш? — питали його.

— А хоч би прийомщиком склотари! — й очі в Злюкіна робилися, як щілинки.

— Ага! Пляшки прийматимемо! — підхоплював Малявка.

— Або пиво продавати будемо… — гудів зверху Довгий.

Хлопці тільки одмахувалися.

Ну, що з них візьмеш?..

Поки були звичайні уроки праці, не зв'язані з виробництвом, проблема трійці нікого особливо не зачіпала. Ну, ледарюють, хай собі, подумаєш. На те вони й трійця.

А от коли почалося виготовлення отих столиків, трійця почала дратувати хлопців.

Тим більше, з шостим "А" було в них змагання. Хоч і неофіційне, так би мовити, підпільне (Орест Іванович вважав, що головне не кількість, а якість), але змагання. І в цьому змаганні шостий "А" вигравав. Столиків робив більше. Авжеж. У них таких ледарів не було.

І якось тихенький скромний Ясик Гриценко, усім на подив, не витримав і вибухнув:

— Ну ви ж і ледацюги!.. Якби всі були такі, як ви, люди лишилися б мавпами. Бо людину створила праця. Це доведено наукою. І ви… ви ризикуєте обернутися на мавп. От… У вас, мабуть, уже й шерсть на спині росте… Між іншим, жителі острова Борнео й досі вірять, що орангутанги були колись людьми, які перестали працювати і тому втратили людську подобу…

Це було під час перерви в коридорі, коли поверталися після уроків праці. Усі завмерли. От тобі й Ясик! От тобі й тишко!

— Що?! Що ти сказав, козел?! — Злюкін посунув на Ясика. Довгий вайлувато рушив за ним. Слідом задріботів Малявка.

Ще мить, і… Першим підскочив до Ясика Слава Коваленко, потім Сашко Чуприна, тоді інші. Хлопці щільно оточили Ясика.

Трійця розгублено спинилася. Злюкін обернувся на Довгого. Той почухав потилицю. Малявка сховався за Злюкіна.

— Ну, гаразд, — зловісно просичав Злюкін. — Розмова переноситься… Тримайся, синку…

І трійця відійшла.

За три дні Ясик прийшов до школи з величезним синцем під лівим оком. Хлопці кинулися до нього:

— Що з тобою?

Ясик одвів очі:

— Та… об половичок перечепився.

Хлопці недовірливо перезирнулися. І глянули на трійцю. Трійця спокійно стояла, глузливо позираючи на Ясика.

— Це ви? — зціпивши зуби, спитав Слава Коваленко.

— Ха-ха! — мовив Злюкін. — Став би я зв'язуватися з таким трупом!

— Його ж торкни — він розвалиться, — прогудів Довгий.

Малявка просто хихикнув.

— Не чіпайте їх… Це не вони, — буркнув Ясик.

Він довго не хотів нічого говорити, але потім нарешті розказав. Якийсь незнайомий хлопець підійшов до нього у прохідному дворі й ні з

того ні з сього, й слова не сказавши, вдарив його кулаком в обличчя. Потім побіг. Ясик навіть отямитися не встиг.

Усі зрозуміли, що це справа рук трійці, що це вони намовили того хлопця, але довести не можна було нічого…

Розділ XI,

у якому Лесик і Агашкін потрапляють на верхівку величезного дерева, а потім на галявину. Зустріч із шаблезубим. Лесик згадує

…Тим часом три мавпи на гілці дивилися на нас з Агашкіним із тупою звірячою погрозою.

— Хлопці! — гукнув до них Агашкін. — Привіт! Це ми, ваші однокласники. Довгалюк і Агашкін. Не впізнаєте? Привіт!

Трійця на дереві засовалася. Малявка стрибнув на вищу гілку загойдався на ній. Злюкін зачепився хвостом, повис униз головою. А орангутанг Довгий почав присідати, метляючи довжелезною лапою. І всі троє заукали по-мавпячому:

— У-у-у!

— У-у-у!

— У-у-у!

Ми перезирнулися.

— Агашкін, — кажу, — вони ж не розуміють людської мови. Зовсім озвіріли. Стали звичайнісінькими мавпами. Ясик Гриценко мав рацію.

— Точно! Тікаймо швидше! А то… — Агашкін не договорив.

Орангутанг Довгий блискавично скочив із гілки, схопив Агашкіна чіпкою волохатою лапою під пахву і злетів разом із ним на дерево.

Не встиг утекти і я. Злюкін і Малявка підхопили мене з обох боків і, як пір'їну, легко затягли на дерево.

— Ой! Пустіть! — скрикнув Агашкін.

— Пустіть! Ой! — гукнув я.

Та де там! Хіба з мавпами домовишся? Тягнуть вони нас по гілках кудись на самісіньку верхівку величезного дерева, а я верещу, й думаю… "Ну, — думаю, — це ж треба? Загинути від лап своїх же однокласників! Які в цьому, чесно кажучи, й не винні навіть, бо перетворилися на нетямущих волохатих мавп. Що з них тепер візьмеш?"

Але ж не хочеться так безглуздо гинути.

— Агашкін! — кричу. — Придумай щось швидше! Ти ж мастак придумувати. Загинемо ж!

— Не придумується! — волає Агашкін. — Я в таких умовах не можу придумувати. Ти фантазер. Придумуй ти!

А що ж його придумаєш, як тебе мавпи з обох боків мов у лещатах тримають і тягнуть угору.

"Ну, — думаю, — все! Витягнуть зараз на верхівку і там з'їдять. Мабуть, вони люблять їсти людей на верхівках дерев".

Аж от уже й верхівка.

І тут раптом вони нас з Агашкіним випускають зі своїх лап і, блискавично перелітаючи з гілки на гілку, зникають. Що таке?

Ми ледве встигаємо схопитися за верхівку руками, щоб не загуркотіти вниз. Висимо ми, значить, на самісінькій верхівці височенного дерева, дивимося отетеріло один на одного й дивуємося.

— Агашкін, — кажу, — ти щось розумієш?

— Ні-І, — хитає головою Агашкін. — Нічого не розумію.

— І я, — кажу, — нічого. Я думав, вони нас тут з'їдять. А вони кудись зникли.

Глянув я з верхівки дерева, куди нас затягли наші однокласники-мавпи, і якимсь дуже-дуже знайомим, тисячу разів баченим здався мені краєвид. Гора, нагромадження кам'яних брил, і між тих брил зеленими барвистими острівцями — різні чудернацькі дерева з величезними квітами, папороть, плавуни дивовижні…

— Слухай, — кажу, — Агашкін. А глянь-но уважніше. Тобі це нічого не нагадує?

— Тю! — каже він. — Точнісінько наша альпійська гірка, що біля школи. Тільки гігантська. Натуральної величини. Ти диви!

— От я ж і кажу.

— Навіть оті дерева повалені. Точнісінько наче після того, як трійця їх потоптала. Подумати тільки! Через ту клумбу, через трійцю ми, власне кажучи, в цю дику епоху потрапили і знову ж таки через них сидимо на вершечку дерева, як… як сороки. Це таке образне порівняння…

Мене наче струмом ударило.

— Злазьмо, — кажу, — Агашкін, швидше та підемо шукати Жору. А то ми про нього геть зовсім забули.

— Давай, — каже він.

І ми швиденько почали злазити з того дерева. Але те "швиденько" було дуже відносне. Ми все-таки не мавпи. У нас так швидко не виходило. Та нарешті ми злізли. Тільки-но ступили на землю, як залунало дике мавпяче "у-у, у-у". І, вискочивши з гущавини, вони знову схопили нас.

— Хлопці! Та ви що! — без усякої надії спробував заволати Агашкін.

Уукаючи й жахливо шкірячи нерівні зуби, мавпи тягли нас у якісь хащі.

І враз до мене дійшло — бавляться з нами наші однокласники, жорстоко, по-звірячому бавляться. Як ото кіт із мишкою. І нікуди вони нас не відпустять, поки не замордують остаточно. Бо їм, мабуть, нудно, а ми для них розвага. І нічого їм не доведеш, бо не розуміють вони людської мови.

І така мене охопила безнадія, що я тобі передати не можу.

Притягли вони нас на якусь галявину і давай збиткуватися над нами. Ти ж знаєш, які вони. Як вони люблять знущатися зі слабших за себе. Та коли вони були однокласниками, то хоч поговорити можна.

А тут… Не знаю, скільки б іще тривали наші муки, аж раптом трійця завмерла, нашорошивши вуха. Потім ураз присіли всі троє, мов хто їм на плечі натиснув. А тоді я-ак дременуть! Шух! Шух! Шух! — і нема.

А ми лишилися лежати на землі.

Чуємо з хащі густий басовитий рик. І одразу ж на галявині з'явився… шаблезубий тигр, або, як його ще називають, шаблезуба кицька. Ну, я тобі кажу, то була киця! Завбільшки з корову, а морда така страшна, що від одного погляду можна заїкою на все життя лишитися. Два верхні ікла, як дві здоровенні шаблюки, стирчали з пащі на півметра.

— Агашкін, — шепочу, — лежи й не ворушись, наче ти неживий. Якщо можеш, не дихай навіть. Це єдиний порятунок. Я читав.

Завмерли ми, закам'яніли. Лежимо, не дихаємо.

Чи то шаблезубий щойно поснідав струнконю свіженькою антилопою, чи то ми здалися йому дуже вже несмачними, але тільки підійшов він ліниво до нас, понюхав кожного, скривився бридливо, хвостом об землю вдарив і так само, не поспішаючи, пішов собі у хащі. І зник із наших очей.

Але ми все одно лежимо. Хто його зна. Може, він зачаївся у нетрях. Хижаки підступні. Від них усього можна чекати. Ну, я тобі скажу, й становище в нас — лежимо на холодній мокрій землі, тремтимо від холоду й страху. І навіть поворухнутися боїмось. А що робити? Так же не хочеться в пащу до шаблезубого…

І тут згадалося мені раптом шкільне горище, як ми з тобою, Жоро, тремтіли й мерзли на ньому. Вся наша пригода на горищі Згадалася…

Розділ XII,

у якому Лесик і Жора потрапляють на шкільне горище. Стаття Каті Шалаєвої. Двері зачиняються. Дрижаки. Гоша і Антоша. "Треба було б зайнятися цим! По лінії червоних слідопитів"

Це було торік наприкінці другої чверті, перед Новим роком, коли Прометея Гавриловича в школі ще не було, а шкільним завгоспом був Федя.

Знову ж таки не обійшлося без Агашкіна. Власне з Агашкіна все й почалося. Коли б не він, ніякої пригоди не було б.

Якось у кінці перерви Агашкін увірвався до класу такий збуджений і червоний, наче сталося щось епохальне — нашестя інопланетян, позачерговий футбольний чемпіонат світу абощо.

— Ой, чилдрени! Де я тільки що був! — заволав він не своїм голосом.

— Де?

— На горищі! На шкільному горищі! Ой! Там таке!.. Таке!

— Що?

— Ой! Не питайте!.. Фантастика!

— Ну що? Що?

— Сила! Яку замку графа Монте-Крісто… Я там півгодини ходив.

Агашкін явно перебільшував. Перерва тривала всього десять хвилин. Але, хай там як, хлопці зацікавилися. Горища взагалі сповнені таємниць. На них завжди можна зустріти щось несподіване й загадкове. В усі часи, в усі епохи всіх хлопців світу завжди тягло на горища.

Але шкільне горище завжди було замкнене. На оббитих залізом дверях висів великий візерунчастий, наче з казкової театральної вистави, замок. Ключ був у Феді.

Агашкіну просто пощастило. Видно, завгосп був у цей час на горищі, і тому Агашкін зміг туди зазирнути. Бо коли на наступній перерві хлопці всі гуртом побігли на четвертий поверх, то побачили, що на дверях, як завжди, висить замок.

Але після цього кожному закортіло хоч одним оком глянути, що ж там таке на тому шкільному горищі. І щоперерви хлопці почали бігати на четвертий поверх дивитися, чи висить замок. Замок висів.

Минуло кілька днів. Пристрасті трохи вгамувалися, але горище не забулося. У п'ятому "Б" (тобто торік) виникла навіть своєрідна гра: хто непомітно, не привертаючи уваги однокласників, перший опиниться на четвертому поверсі, біля сходів, що ведуть на горище. Причому одразу після дзвоника на перерву бігти туди не дозволялося. Треба було кілька хвилин погуляти по коридору, забігти в буфет абощо.

І вже тоді — на четвертий.

Було домовлено: хто перший опиниться біля відчинених горищних дверей, той і зазирне швиденько на горище. Всім навалюватися нічого, бо тоді взагалі нічого не вийде — контакту в учнів із шкільним завгоспом не було.

Й от одного разу Маргарита Михайлівна, зробивши Лесикові та Жорі четверте серйозне попередження, щоб вони припинили розмови на уроці, п'ятого попередження робити не стала, а просто виставила їх із класу.

Хлопці вийшли у порожній коридор, зітхнули в лункій незатишній тиші й, намагаючись не тупотіти ногами, подалися на четвертий поверх. У них не було аніякісінької ідеї щодо горища. Просто вони хотіли бути далі від директорського кабінету і від учительської. Коли тебе вигнано з класу, не дуже хочеться бачитися з директором, із класним керівником чи якимось іншим шкільним начальством.

Хлопці піднялися сходами, глянули — і завмерли. Вони не повірили власним очам. Висячого замка на горищних дверях не було…

Двері нещільно причинені. Ніде нікого. Лише десь унизу, мабуть, на першому поверсі, лунали невиразні звуки — чи то кроки, чи то глухі методичні удари.

Спокуса була непереборна.

Не сказавши один одному ні слова, хлопці обережно, навшпиньках підійшли до дверей. Лесик торкнув їх рукою. Двері залізно скреготнули й відчинилися.

Затамувавши подих, хлопці прислухалися. Ніяких нових погрозливих звуків ні знизу, з першого поверху, ні з горища не пролунало.

Певно, завгосп чи то пішов за чимось униз і ще повернеться, чи то взагалі забув зачинити горище. В усякому разі на горищі його нема. Бо він почув би скрегіт дверей і обізвався.

Лесик ступив на горище перший. Жора за ним.

У сірому присмерку вимальовуються предмети: шафа з розбитими скляними дверцятами, стіл на трьох ніжках, дві поламані парти, старі, ще з відкидними кришками. Далі рулони подертих географічних карт, проламаний глобус, купа спортінвентарю: шведська стінка з вибитими щаблями, уламки лиж, пошматовані м'ячі, обплутані волейбольною сіткою. Он іржавий залізний сейф із візерунчастими дверцятами — вмістилище таємничого скарбу…

У глибині горища косий сніп сонячних променів зі слухового вікна, в якому рухливо блискотіли пилинки, невтримно вабив, мов чарівний маяк.

Після кожного кроку хлопці зупинялися й прислуховувались. Ні! Не чуть нічого тривожного. Мабуть, забув-таки Федя замкнути горище. Таки забув! От удача! От заздритимуть хлопці!

Як це заманливо — нишпорити серед старих забутих речей на горищі! Он електричне колесо, он продірявлений радіорепродуктор. Он довоєнний детекторний приймач з одним навушником (другого нема, тільки іржава дужка лишилася).

У Жори загорілися очі.

А он перев'язана шпагатом підшивка старих газет "На зміну". Ого! Коли це було? Ще до війни. А то що таке? Отам, у кутку, за трубою — якийсь пом'ятий рулон, аж чорний від багаторічного пороху.

Лесик потяг його до себе. Старий пересохлий ватман лунко затріщав, розриваючись, і хлопці побачили яскравий малюнок.

— Ой! Стінгазета! Стара! Може, й довоєнна.

Тепер уже в Лесика загорілись очі. Ще б пак! Адже він — редактор шкільної стіннівки! Обережно, щоб далі не рвати, Лесик витяг рулон, струсив порох.

Удвох із Жорою вони підійшли з рулоном ближче до світла, розгорнули.

"Школяр" — великими червоними літерами виведено було назву.

А вгорі: "Смерть німецьким окупантам!" І ще: "Слава нашим доблесним воїнам!", "Вперед, до перемоги!"

1944 рік.

Всі дописи, всі вірші у стіннівці були про те, як чергують школярі в госпіталі, як збирають теплі речі для фронту, як мріють про перемогу над фашистським звіром… А правий край газети займала велика кольорова карикатура на Гітлера з підписом: "Біснуватий фюрер". Карикатура була намальована на іншому, темнішому папері й уклеєна в стінгазету. Поряд стаття — "Герой з нашої школи".

Це було за німців, — писала якась дівчина. — На Куренівці. Ми й зараз там живемо, я і мама. На Захарівській вулиці. Там у кінці, над яром, старе кладовище. Я там завжди рвала траву для кролів. Якось улітку я побачила, що в каплиці спить якийсь хлопець. Коли я зазирнула, він прокинувся. Я злякалась, а він говорить: "Не бійся, я тут ховаюсь від фашистів". І розказав: його мама померла, а тато на фронті, він живе сам, заробляє тим, що малює для базару картини — білих лебедів на ставку. "А чого ж ти ховаєшся?" — спитала я. "Бо малюю не тільки лебедів", — відповів він. І дістав із-за пазухи оцю карикатуру на біснуватого фюрера. Виявляється, він малював такі карикатури й розклеював на стінах. Хтось на нього доніс, і тепер його ловлять. "У Києві мені більше не можна, — сказав він. — Сьогодні вночі піду до лінії фронту. Наші вже близько". На прощання він подарував мені цю карикатуру. Я так розгубилася, що не спитала навіть, як його прізвище. Знаю тільки, що звуть його Толик і вчився він у нашій школі. Так він сказав. Що з ним сталося далі, я не знаю. На вигляд йому тоді було років тринадцять-чотирнадцять. Навіть якого кольору волосся, не знаю. Був він стрижений під машинку. Тільки очі, пам'ятаю, розумні й усміхнені. І на щоці родимка. Здається, на правій. А головне, він дуже сміливий і дуже талановитий. Не може бути, щоб хтось не згадав його.

Допоможіть встановити його прізвище. Він справжній герой.

Я вірю, що він живий і десь на фронті.

Катя Шалаєва

(з Куренівки).

Тільки вони встигли дочитати до кінця, як щось залізно скреготнуло, потім клацнуло.

Хлопці підвели голови, перезирнулися й застигли.

Вони не одразу збагнули, що то скреготнуло і клацнуло. Вони ще були під враженням щойно прочитаного. Але за мить хлопці вже втямили й кинулися до дверей.

Двері були замкнені.

Хлопці знову перезирнулися. І тільки тепер вони усвідомили, що сталося.

Федя замкнув їх на горищі й пішов. Адже він не знав, що вони там.

Що ж діяти?..

Якщо ви були коли-небудь узимку на горищі, то мусите знати, що то не курорт. І температура там не така, як у Сочі в "бархатний" сезон. Тим паче, якщо ви без пальта й шапки, у самій шкільній формі.

Лише зараз хлопці відчули, як тут холодно. Ще й протяги. Шарпкий вітер вривався крізь холоші штанів, крізь рукава, за комір, і здавалося, враз обіймав колючим холодом усе тіло.

Урок літератури, з якого їх вигнала Маргарита Михайлівна, був останнім. Зараз він закінчиться, усі підуть додому, школа спорожніє. Залишаться лише групи подовженого дня, школярі молодших класів. Але вони на перших поверхах…

Жора механічно застромив руку в кишеню й дістав аркушик паперу. Графік!

— Погорів мій графік, — нервово реготнув він. — Я після уроків у басейн збирався, на підводне плавання.

— Не кажи мені про басейн. І так зуб на зуб не попадає, — сказав Лесик.

Ні з того ні з сього раптом йому згадалося, як він з дідом Іваном грав у селі в старовинну гру "нямкало" (або "шкопирту", так вона ще називається). Дід сам не дуже точно пам'ятав правила цієї гри, але головне в ній було — кинути палицю так, щоб вона йшла колесом. У діда це виходило, а в Лесика — ані разу. І це чогось було так весело, вони з дідом так реготали, аж падали. Грали вони на леваді, за городом, над річкою. День був сонячний, погідний, і так було хороше дивитися, як дід ловко кидає замашну палицю, а вона колесом іде по леваді, вдаряючись об землю то одним, то другим кінцем, а дід радісно регоче й підспівує:

Чухи-чухи-чуханиці,

Добрі з маком паляниці...

І такий простір, таке сонце, така теплінь навкруги!.. Від того спогаду стало ще холодніше.

— М-між іншим, я читав: моряки після морських катастроф найчастіше гинуть не від того, що захлинаються, тонуть, а від пе-переохолодження, — сказав Жора.

— К-краще б ти цього н-не читав, — скривився Лесик. — Знайшов чим похвалитися.

Коли холодно, час тягнеться неймовірно довго. Я сам у своєму житті не один раз дуже мерз, знаю по собі. По-моєму, на час діє закон фізики, тільки навпаки — від холоду хвилини й секунди розширюються, а від тепла звужуються.

— По-моєму я в-же п-починаю п-переохолоджуватися, — мовив Лесик.

— І я т-теж, — сказав Жора.

Хто з них перший стукнув у двері, сказати важко. А може, вони стукнули водночас, таке буває.

У всякому разі за мить після першого стуку вони вже гатили у залізні двері в чотири кулаки. Їм здавалося, що від їхнього грюкоту здригається вся школа. Але то їм тільки здавалося.

Коли вони на хвилину припинили свій грюкіт і прислухалися, у школі стояла така сама тиша, як і до того. Чи то двері були такі масивні, чи то кулаки їхні такі слабосилі…

Вони загрюкали з новою енергією.

Важко сказати, скільки вони гатили кулаками в двері, але нарешті кулаки заболіли так, що треба було дати їм перепочинок.

Хлопці знову прислухалися. І раптом почули тихі голоси.

— Спитай ти, — казав один.

— Ні, ти! У тебе голос дужчий, — казав другий.

Жора і Лесик вигукнули одночасно, в один голос.

Тільки Лесик гукнув:

— Алло!

А Жора:

— Одчиніть!

І ці два вигуки злилися в один:

— Алодчилоніть!

— А ви хто? — тоненько спитали з-за дверей.

— Ви злодії?

І знову Лесик і Жора вигукнули водночас. Тільки тепер одне й те саме:

— Та ви що?! Які злодії?

— А хто ж? — спитали з-за дверей. — На горище через дах тільки злодії можуть залізти. От ми зараз міліцію викличемо.

Цього ще бракувало!

Голоси були такі тоненькі, що важко було визначити — хлопці то чи дівчатка. Все-таки, мабуть, дівчатка.

— Дівчатка! — загукав Лесик. — Не треба міліції. Ми з п'ятого "Б".

— А ми не дівчатка! — ображено залунало з-за дверей. — Ми Гоша і Антоша. З третього "А". З подовженого дня.

— Вас коли-небудь виганяли з класу? — спитав Жора.

— Виганяли, — гордо відповів чи то Гоша, чи то Антоша.

— От і нас вигнали, — загукав Лесик. — То будьте ж людьми. Допоможіть. Знайдіть десь ключа.

— А як ви потрапили на замкнене горище? — прискіпливо спитав котрийсь із хлопців.

— Було відчинено, а потім Федя замкнув, — чесно признався Жора.

Третьокласники за дверима про щось зашепотілися. Потім котрийсь сказав:

— Почекайте. Ми зараз.

Запанувала тиша.

Лесик і Жора вже померзли так, що тремтіли як осиковий лист.

І знову холодні хвилини тяглися неймовірно довго. Аж раптом почувся тупіт багатьох ніг, галас, і крізь той галас пролунав дзвінкий веселий вигук Агашкіна:

— Чилдрени! Ви тут? Ви живі?

Довелося відгукнутися.

Потім хлопці почули стурбований голос Маргарити Михайлівни:

— Хлопчики! Не хвилюйтеся! Не хвилюйтеся! Вже побігли до завгоспа по ключ. Скоро вас одімкнуть. Це ж треба! Це треба таке вигадати!

Виявляється, що третьокласники Гоша й Антоша не придумали нічого кращого, як побігти у п'ятий "Б" просто на урок і з порога загукати: "А ваших учнів, яких ви з класу вигнали, завгосп на горищі замкнув!"

І Маргарита Михайлівна, певна річ, перелякалась і разом з усім класом кинулася на четвертий поверх.

Тут задзвонив дзвоник, і гамору стало ще більше.

А коли нарешті прийшов Федя і, лаючись, одімкнув двері й сині від холоду Лесик та Жора з'явилися на східцях, що вели з горища, вони одразу ж зупинилися як укопані. Весь коридор і всі сходи були запруджені учнями і вчителями. Наче то не вигнані з класу шестикласники виходили з горища, а космонавти спускалися по трапу після космічного польоту.

Про дисциплінарні стягнення говорити нічого. Було все, що буває в таких випадках, — і записи у щоденнику, і розмови в учительській, і зниження оцінок за поведінку.

Але кілька днів Лесик і Жора були героями на всю школу. Учні молодших класів дивилися на них, роззявивши роти. А незнайомі старшокласники показували пальцями. Що ж до однокласників — то й говорити нічого. Агашкін позирав на них із неприхованою заздрістю, Леся Чорнобривець і Аліна Гончарук — із загадковою цікавістю, а трійця — з одвертаю ворожістю. Коли хлопці розповіли про стару стінгазету, знайдену на горищі, всіх це дуже схвилювало, а Слава Коваленко сказав:

— Треба було б зайнятися цим. По лінії червоних слідопитів...

Розділ XIII,

у якому пригоди в первісному світі продовжуються. Яма. Погоня. "Хлопці!.. Та ви що?" Знову погоня. "Неправда! До чого тут Агашкін?"

…Лежимо ми, значить, на галявині, дрижаки хапаємо, переохолоджуємося.

Відчуваю, ще трохи — й буде мені фініш, кінець. Ні, більше не можу!

— Агашкін, — шепочу, — вставаймо й тікаймо.

— Давай, — киває він. Але перший не підхоплюється. Чекає. Бо першому, ясно, ризикованіше. Хто перший підхопиться, на того першого і стрибне шаблезубий із хащі.

"Ех, — думаю, — нема мого Жори. Жора б неодмінно перший підхопився". Я ж тебе знаю. Ти такий…

Ну, добре-добре, не роби з себе великого скромника. Слухай далі.

"Ну, — думаю, — коли нема Жори, мушу я. Агашкіна не дочекаєшся". Хекнув я, підхопився. Агашкін за мною. І рвонули ми у хащі. Біжимо, ніг під собою не чуємо. Я перший. Агашкін за мною.

Не знаю, як я відчув небезпеку. То, мабуть, ноги в мене такі розумні. До голови ще не дійшло, а ноги враз стали як укопані на самісінькому краю глибочезного ямиська.

Агашкін із розгону трохи мене туди не штовхнув. Я аж присів, щоб не впасти.

Дивимося, а на дні ямиська трійця наших знайомих мавп — Довгий, Злюкін і Малявка.

Метушаться, стрибають, а вискочити не можуть. Стіни ямиська стрімкі й голі, нема за що вхопитися. І всі троє жалібно так по-мавпячому: "У-у… У-у… У-у…"

Мабуть, тікаючи від шаблезубого, вгналися зопалу і тепер ні туди ні сюди.

Звідки взялася у лісі та яма — хто його зна. Може, то первісні мисливці для мамонта викопали. Або для ведмедя печерного. Навіть картина ж така є в Історичному музеї — мамонт у ямі лежить, а первісні мисливці в нього каміння жбурляють.

Що б там не було, а факт лишався фактом — перед нами яма, а в ямі трійця. І так вони жалібно уукають, так безпомічно підстрибують!

Перезирнулися ми з Агашкіним. Бачу в очах його сумнів. Та й мені самому в серці щось ворухнулося. Все-таки однокласники. Хоч і мавпи.

А що робити? Як їх звідти витягти? Яма глибочезна, метрів п'ять, а то й шість. Руку не простягнеш.

Ех, коли б ти був — щось би придумав. Ти ж у нас на це майстер, технічний геній. А ми з Агашкіним — я черевик, він другий. Два чоботи пара.

Позітхали ми, позітхали край ями, аж чуємо — у хащах якийсь підозрілий рух.

Ну, думаєм, усе! Шаблезубий!

Кинулися ми навтіки… Але… Якщо міряти сили відрами чи каністрами, як шофери бензин, то в нас у баках лишилося заледве на денці. Ще кілька метрів — і мотори наші чмихнуть востаннє, і колеса стануть. Чую — позаду щось сопе, — доганяє. Потім чую — хрипить. Він, шаблезубий! І обернутися страшно.

— Агашкін, — кричу, — прощай!

— Прощай, Лесику! Прощай! — це він мені.

Бензин мій кінчився, мотор чмихнув. Упав я на землю, потилицю руками накрив.

Усе! Завмер. Чекаю. А в голові тільки одне: "За що ж він мене спершу вхопить своїми шаблями — за ногу?.. За руку?.. За спину?"

— Хлопці! Та ви що — подуріли? Це ж я! Жора!

І голос такий хриплий — ну, абсолютно не твій голос.

"Але ж тигри шаблезубі людськими голосами не говорять", — думаю.

Повертаю голову. Тю! Справді ти. Брудний, замурзаний… Але ти! Власною персоною.

— Агашкін! — гукаю. — Це справді він! Жора. Наш Жора Комп'ютер!

Агашкін голову підвів. Усміхається:

— А я давно зрозумів. Тільки придурювався. Щоб вас розіграти.

Ну, Агашкін! Навіть тут грає п'єсу. Ну, та хай йому грець!

Головне, що ти, ти знову разом із нами. Така мене радість шалена охопила — переказати не можу.

— Як же ти нас знайшов? Де ж ти був? Де тебе носило?

— Та ото ж закрутило мене в тому яру, потягло, я й попрощатися з вами не встиг. Крутило, крутило, а тоді — хряп! — на якийсь камінь велетенський. Зачепився я там, тримаюсь.

— О! — кажу. — То ми ж той камінь бачили. Ми ж тебе гукали.

— Я чув. Але від холоду так захрип, ви ж чуєте, — кричу, кричу, а голосу нема. Я з того боку був, ви мене не бачили. Проскочили, далі подалися. Перебрався я з того боку каменя на ваш бік, переплив потік, ледве з яру виліз. І подався вас шукати. Бачив здаля, як вас якісь мавпи на дерево тягли…

— Так ти хоч знаєш, що то за мавпи? — вигукнув я. — То ж наша трійця — Довгий, Злюкін і Малявка!

— Та ви що?

— Точно, — кажу.

— На мавп перетворилися, — підхоплює Агашкін. — Так, як казав Ясик Гриценко.

— Ну?! — дивуєшся ти.

— А тепер вони в ямі сидять, вилізти не можуть. Від шаблезубого тікали й попадали. Я про тебе згадав: от коли був би Жора з нами, неодмінно щось придумав би, щоб витягти їх звідти.

— Треба було їм якусь довгу гілляку простягти або щось накидати, щоб можна було вибратися.

— Ну, ти таки геній! — кажу я. — А ми й не додумалися.

Гілляки довгої там, по-моєму, не було, а от чогось назбирати, здається, можна.

— Ага, — закивав Агашкін.

— То, може, повернемося, — кажу я. — Пропадуть же! Шкода все-таки.

— Гайда! — кажеш ти.

Повернули ми назад.

І наче тепліше стало. Чи то від бігу зігрілися, чи від того, що тебе знайшли. Що не кажи, утрьох — це не вдвох, утрьох завжди веселіше. Троє — це вже компанія.

Йдемо ми, ступаємо бадьоро, мало не співаємо.

Аж раптом помічаю — пейзаж якийсь незнайомий. Не той пейзаж. Не ті дерева, не ті кущі — все не те.

— Хлопці, — кажу, — по-моєму, ми не в той бік повертаємося.

Спинилися ви з Агашкіним, роззираєтеся.

— Мда, — кажеш ти. — Щось не те.

— Еге ж, — підтвердив Агашкін. — Не те.

Більше ми нічого сказати не встигли. Бо враз попереду почулося могутнє рикання і з-за кущів вистромилася здоровенна страшнюча волохата голова печерного ведмедя.

Часу на обмін думками не було.

Ми рвучко повернули на сто вісімдесят градусів і дружно стартували, як на спринтерську дистанцію. Відмінність тільки та, що спринтерська дистанція коротка, сто-двісті метрів, а ми не обмежували себе. Коли

тікаєш від смертельної небезпеки, ніколи не знаєш, скільки доведеться бігти — чотириста, вісімсот, півтори тисячі чи навіть марафон. Усе залежить від переслідувача, від його настрою, темпераменту й зацікавленості тобою.

Біжучи, я подумав, що спорт, особливо легка атлетика і біг із перешкодами, зародився дуже давно, саме в ті прадавні часи, у яких ми зараз перебували. І не останню роль у перших рекордах відіграли шаблезубий тигр чи печерний ведмідь.

Але нам пощастило. Той печерний ведмідь, який нам зустрівся, був, мабуть, не голодний і нами не зацікавився.

Бо не лише марафону, а й півтори тисячі метрів ми б уже не подолали.

Коли ми, знесилені, попадали нарешті на землю, навкруги була тиша, погоні не чути.

— Чилдрени, я більше не можу, — не витримав і заплакав Агашкін. — Не можу я більше. Це не життя. Мука!.. Весь час тікаєш, весь час мерзнеш, весь час якесь стихійне лихо… Не можу!

Ти ж знаєш, Жоро, хоч би що казав Агашкін, йому чогось завжди хочеться заперечувати. А тут я був із ним абсолютно згоден. На сто відсотків.

Нещасні ті первісні люди. Нещасне їхнє життя. Без вогню, без даху над головою. Щохвилини чекай якогось стихійного лиха: зливи, повені, урагану. Щокроку підстерігають тебе якщо не шаблезубий тигр, то печерний ведмідь або безкрилий птах фороракос із дзьобом-сокирою. Яка несправедливість природи! Не дала людині ані гострих пазурів для захисту, ані ведмежої сили. Хоч лягай і вмирай.

— А ви думали, — кажеш ти. — Важко. Дуже важко було. Але, щоб ви знали, саме через слабкість свою людина й стала людиною. Не маючи пазурів та іклів шаблезубих для захисту, мусила вона розвивати мозок, щоб розумом, хитрістю подолати ворогів. Правда, на це еволюції довелося витратити не одну сотню тисяч років.

— То що, мені чекати оті сотні тисяч років? — скривився Агашкін. — Я зараз хочу тепла й безпеки.

— А чого ж ти, — кажу, — мовчав тоді на Олімпі, як нас викликали і влаштували суд? Чого не просився, щоб вогонь у людства не забирали? Щоб Прометея знову не засуджували? Чого? Ич, розумний який! Правда, Жоро?..

У цьому місці Лесик змушений був перервати свою розповідь, бо Жора сказав:

— Ні! Неправда! До чого тут Агашкін? Чого ти на нього напався? Хіба він винен? Це вже несправедливо!

Лесик знітився. Хотів щось казати…

І в цей час у двері подзвонили.

Розділ XIV,

у якому відбуваються несподіванки для Лесика і Жори. Представницька делегація. Прихід таємничого незнайомця. Розповідь діда

Усе, що ви прочитали про оті фантастичні пригоди Лесика (а з ним Жори, Агашкіна та інших), розповів він Жорі, починаючи з ранку і впродовж усього недільного дня.

Жорині батьки пішли на фізкультуру — тато на теніс, мама на аеробіку. А в другій половині дня, коли батьки повернулися, хлопці перекочували на свіже повітря — ходили вулицями, тоді забрели на шкільне подвір'я (де з ними трапилася маленька пригода, але про це потім). А коли почав накрапати дощ, повернулися додому. Тепер уже до Лесика, бо саме в Лесика нікого не було. Його батьки пішли з дідом і бабою спершу по крамницях, а тоді проводжати їх на автобус. Отже, умови для Лесикового фантазування були створені долею найсприятливіші. І нічого дивного, що він устиг наговорити так багато.

Було вже надвечір'я, дощ припинився, коли ото пролунав несподіваний дзвінок у двері.

Хлопці вирішили, що то повернулися Песикові батьки. Пішли відчиняти удвох. Відчинили і… Якби вони побачили зараз перед дверима космонавта Павла Поповича, співачку Софію Ротару або французького кіноактора Алена Делона, вони б, мабуть, так не здивувалися. На площадці стояли Стьопа Чичибабін, Слава Коваленко, Сашко Чуприна, Леся Чорнобривець і Аліна Гончарук. Ще якби кожен із них окремо, було б не так дивно. Але всі разом…

Стьопа Чичибабін — староста, Слава Коваленко — голова ради класу, Сашко Чуприна, Леся Чорнобривець та Аліна Гончарук — ланкові.

Делегація була представницька, на вищому рівні.

— Ми до вас, — сказав Стьопа. — Власне, до Лесика.

— За-заходьте, — затнувшись, мовив Лесик. Делегація зайшла.

Запала хвилинна пауза.

Всі, за винятком Сашка Чуприни, вперше були в Лесика вдома і тому здивовано роззиралися навкруги. На картини, малюнки, стелажі, на книжки з мистецтва.

Особливе враження справила стінгазета "Домовик", яка досі висіла на стелажах.

— О! — вихопилося водночас у Лесі й Аліни.

— Сила! — сказав Сашко Чуприна.

— Клас! — сказав Слава Коваленко.

— Куди твоє діло, — промимрив Стьопа, та одразу ж схаменувся. — Ну, гаразд. Не будемо розтікатися мислію по древу. Давайте одразу… Так… Нам слід негайно випустити "Блискавку". Щоб завтра зранку висіла в класі. Хоч трійця й не призналася, але це вони. Більше нікому. Ми перебрали всіх. Тільки вони.

— Правильно! — сказав Слава Коваленко.

— Тільки вони! — погодився Сашко Чуприна.

— Треба! — мовила Леся Чорнобривець.

— Випустити "Блискавку"! — підтвердила Аліна Гончарук.

Увесь штаб висловився.

Лесик і Жора стурбовано перезирнулися.

Лесик же — редактор класної стіннівки. І коли до випуску підключається тато, стіннівка виходить така, що збігаються дивитися з усіх класів.

А оскільки тато підключався часто, майже завжди (як у таких випадках буває в усіх школах світу, коли тато редактора — професійний художник), то Лесикова газета гриміла на всю школу.

Який же люблячий тато відмовиться допомогти рідному синові! Клас це знав і користався цим. От і зараз.

— Попроси, щоб підключився тато, — схилив голову набік Стьопа Чичибабін. — Отже, ідея така: намалюємо трійцю у вигляді мавп.

— Точно! — вигукнув Слава Коваленко.

— Три мавпи! — вигукнув Сашко Чуприна.

— А вони такі й є! — вигукнула Аліна Гончарук.

Леся Чорнобривець чогось на цей раз промовчала. Тільки виразно глянула на Лесика, потім на Жору. Може, тому, що Лесик раптом страшенно зблід. А Жора, навпаки, почервонів.

Вони розгублено перезирнулися.

І Лесик сказав:

— Ні! Тато не зможе… Він… зайнятий.

Ще раз перезирнувся з Жорою і вже певніше повторив:

— Не зможе. Ні!

Тепер уже перезирнулася представницька делегація.

— Ну що ж, — знизав плечима Стьопа Чичибабін, — тоді доведеться тобі самому.

— Шкода, звісно, — зітхнув Слава Коваленко, дивлячись на "Домовика". — Тут якраз хотілося, щоб був рівень...

— Правильно! — кивнув Сашко Чуприна. — Щоб пробрати як слід.

— Скільки ж можна терпіти! — вигукнула Леся.

— Просто сил уже нема! — підхопила Аліна.

Лесик якось безпомічно й очікувально подивився на Жору.

— А що дає "Блискавка"? От не розумію, — сказав Жора. — Невже ви гадаєте, що на них вплине якась карикатура.

— Та ніколи в житті! — вигукнув Лесик. — Сміх!

— Скажи просто, що ти боїшся! — вигукнув Слава Коваленко. — Що вони тобі за карикатуру ще можуть... Когось підмовлять і... як Ясика Гриценка...

— Правильно! — кивнув Сашко Чуприна. — Боїться!

Аліна насмішкувато зиркнула на Лесика. Леся опустила очі.

— Та якщо вони тебе хоч пальцем зачеплять, — вигукнув Стьопа Чичибабін, — ми... ми їм таке влаштуємо! От побачиш.

— Чого це я боюся? — спалахнув Лесик. — Просто... просто я вважаю, що...

— Можеш собі вважати, що хочеш, — перебив його Слава Коваленко. — А шкільній дисципліні підкоритися мусиш. Коли вже тобі доручають...

— Правильно! — кивнув Сашко Чуприна. — І ніяких відмовок!

— Текст допоможе тобі скласти Жора, — сказав староста. — Щоб завтра вранці була "Блискавка". Ходімо, друзі!

Двері за ними зачинилися.

— Ну, уявляєш? — мовив Лесик.

— Ситуація! — сказав Жора.

І тут задзвонив телефон.

Лесик зняв трубку:

— Слухаю!

— Добрий день! Це квартира Довгалюків?

— Так.

— Це — Ікс Ігрекович. А батьків іще нема?

— Нема.

— Слухай, друже, якщо тобі не важко, подзвони мені, коли вони прийдуть. По телефону 93–01–55. Щоб я зайве не набридав. Добре?

— Добре.

— 93–01–55. Запиши, будь ласка.

— Я й так запам'ятаю.

— Спасибі. Вибач. Так я чекатиму.

Коли Лесик поклав трубку, Жора спитав:

— Хто це?

— Та той дивак, якого ми біля школи зустріли. Ікс Ігрекович. Уявляєш?

Отепер час і розказати про ту маленьку пригоду, що трапилася з хлопцями біля школи.

Після того як повернулися з фізкультури Жорині батьки, а розбурхана Лесикова уява ще не вгамувалася, хлопці, як ви знаєте, пішли на свіже повітря.

Спершу вони ходили вулицями, а потім забрели на шкільне подвір'я. Тільки не з центрального входу, де ота злощасна клумба, а з боку садка та шкільної ділянки. Тут був у них заповітний куточок на сходах, що вели у підвал, у кочегарку, яка давним-давно не працювала, оскільки опалення в школі вже десятки років було центральне.

Сидячи в напівтемряві на холодних кам'яних сходах, Лесик розказував, як ото мавпи-однокласники збиткувалися з нього й Агашкіна і як налякав їх шаблезубий тигр.

І несподівано Лесик затнувся й замовк. Хлопці рвучко підвели голови — над ними стояв якийсь незнайомець. Вони так захопилися, що навіть не помітили, коли він підійшов.

— Вибачте, — ніяково усміхнувся незнайомець. — Клянусь, я не підслуховував. Підійшов випадково й от… Вибачте… Я, чесно кажучи, не сподівався вас тут зустріти. Сьогодні неділя. Я думав…

Незнайомець був у спортивному костюмі, у кедах. Але віку вже немолодого, радше навіть похилого. Хоча тримався спортивно і підстрижений був, як спортсмен, коротко, по-сучасному. Може, тренер. Тренерів хлопці поважали, особливо Жора. Але що він робить у неділю тут, на задньому подвір'ї школи? І чому так зніяковів? У хлопців ворухнулася підозра.

— А… ви… хто такий?

Та незнайомець од відповіді явно ухилився.

— Я бачу, хлопці ви інтересні, — усміхнувся він. — Щось таке розповідаєте, я аж заслухався… хоч і не мав права… Мимоволі… Слово честі… Грішний… люблю секрети, загадки різні.

Лесик почервонів. А Жора повторив:

— І все-таки… хто ви?

— А це хай теж буде секрет… Називайте мене Ікс Ігрекович… Отак! — він лукаво підморгнув хлопцям. — А ви ж самі хто такі, що так мене розпитуєте? Я, може, все-таки більше право маю питати, ніж ви. Трошечки старший.

Хлопці перезирнулися, але промовчали.

— От бачите. Не признаєтесь. Хоч поводитеся досить підозріло. Залізли у темний закуток. Про щось таке незвичайне говорите. Може, щось і накоїли… Накоїли? Га?

Лесик і Жора знову перезирнулися й почервоніли.

— І нічого ми не накоїли, — буркнув Лесик. — Просто собі сидимо, і все.

— Але все-таки не признаєтесь, — хмикнув незнайомець. — Коли люди нічого не накоїли, вони своїх імен не приховують.

— А ми й не приховуємо, — пересмикнув плечем Жора. — Я Жора Нечипоренко. А він Лесик… Довгалюк.

І раптом усмішка застигла на обличчі незнайомця.

— Що-що? Довгалюк?.. — незнайомець явно збентежився. — Стривай! А твій тато не художник?

— Художник, — не без гордості сказав Лесик. — А ви його що, знаєте? По роботах?

Незнайомець зніяковів, зам'явся.

— А… а скільки йому років? — спитав несподівано.

— Тридцять шість, — тепер уже зніяковів Лесик.

— Вибач, — незнайомець усміхнувся й махнув рукою. — Трохи помилився. Молодий дуже… Не підходить. Не той.

— А в нього й дід художник, теж Довгалюк, — сказав Жора.

— Та ви що? А дід не вчився у цій школі… до війни?

— Вчився, — кивнув Лесик. — А ви що? Може, вчилися з ним разом?

— Тож-то й воно! — збуджено-радісно вигукнув незнайомець. — От здорово! Як же це здорово, хлопці, що я вас зустрів! Таке ж, мабуть, можливе один раз на сто мільйонів. За теорією ймовірності. Мені ж отако потрібен твій дід. Я ж його шукаю! Давайте негайно його телефон!

— Нема в нього телефону… — сказав Лесик. — Але він, мабуть, зараз у нас.

— А у вас телефон є?

— Є.

— То ходімо бігом дзвонити! Будь ласка…

Вони втиснулися в телефонну будку всі втрьох.

Лесик тричі набирав номер, але трубку дома так ніхто й не зняв.

— Мабуть, уже пішли, — сказав Лесик, — проводжати моїх сільських діда й бабу.

— Шкода, — зітхнув незнайомець.

— Але дід іще повернеться до нас. Проведуть — і повернеться. Вечеряти.

— То я тоді пізніше подзвоню. Можна?

— Будь ласка.

— Ну, тоді біжіть, друзі, додому, а то он дощ уже накрапає. Промокнете. Бувайте здорові! — і незнайомець уже повернувся, щоб іти.

— А чого ж ви телефон не спитали? — здивувався Лесик. Незнайомець обернувся, очі його сміялися:

— Ну, ви не розвідники… Я ж бачив, як ти набирав. Та ще й тричі… До побачення!

Хлопці змушені були погодитися, що розвідники вони таки кепські. Незнайомець виявився спритніший за них — усе розпитав, що його цікавило, про все дізнався, а свого навіть імені не назвав. Ікс Ігрекович.

Отака пригода трапилася з хлопцями біля школи.

Та найменше зараз цікавив їх отой Ікс Ігрекович.

— То що робитимемо? — спитав Лесик.

— Не знаю, — знизав плечима Жора.

— Легко сказати "не знаю". І взагалі тобі… звичайно. Не ти ж редактор. А що накажеш робити мені? Малювати трійцю?

— Ні, звичайно. Малювати не можна.

— А що?

На цих словах пролунав дзвінок у двері, так раптово й різко, що вони обидва здригнулися.

Прийшли батьки й дід Василь Денисович.

— Безумство! Ну, як справи? Усе про щось шепочетесь? — загукав Василь Денисович. — Усе якісь секрети, загадки, несподіванки?

— Зараз, діду, й для тебе, здається, будуть несподіванки і загадки, — сказав Лесик, підходячи до телефона й набираючи номер.

— Що таке? — здивувався дід.

— Зараз побачиш…

— Алло, — почувся в трубці вже знайомий Песикові голос.

— Ікс Ігрекович?.. Уже прийшли. Передаю дідові трубку… — і він простягнув телефонну трубку Василю Денисовичу.

Той здивовано глянув на Песика і, беручи трубку, спитав півголосом:

— Хто це?

— Не знаю. Здається, твій довоєнний однокласник.

— Алло! Слухаю, — вже в телефон сказав дід. — Так… Так… Здрастуйте… Так… Звісно… Що?.. А-а, будь ласка, будь ласка… Будинок сімнадцять, квартира двадцять сім, сьомий поверх. Ліфт працює… Будь ласка… Чекаю.

Дід повісив трубку і, якось невпевнено усміхаючись, знизав плечима:

— Дивно… Щось не пригадую. Якийсь Іваницький. Віктор Сергійович. Каже, що до війни вчилися разом… Зараз прийде. Він тут поряд… У готелі "Київ".

Лесик і Жора так і завмерли.

—Іваницький?

— Віктор Сергійович?

— То це ж наш академік!

У них були такі безпорадні обличчя, що тато й мама засміялися.

— Оце так сюрприз! — сказав тато.

— Як же це вийшло? — спитала мама.

Затинаючись і збиваючись, хлопці розказали про зустріч біля школи.

— Якби це не було насправді, я б не повірив, — сказав дід.

І тут, як це буває у театральних спектаклях, де персонаж з'являється точнісінько тоді (ні на хвилину раніше й не пізніше), коли він потрібен, пролунав дзвоник.

Академік Іваницький був уже не в спортивному, а в звичайному сірому костюмі й картатій сорочці з розстебнутим коміром, без краватки. Але й зараз він не був схожий на всесвітньо відомого академіка, а скидався знову ж таки на спортивного журналіста, телекоментатора абощо.

— Доброго дня, — сказав Іваницький. — Даруйте, що я вриваюся так агресивно, без запрошення. Але я зовсім ненадовго, хвилин на десять-п'ятнадцять. І справа у мене, як ви зрозумієте зараз, вельми поважна.

— Ах, що ви, що ви, Вікторе Сергійовичу! — зашарілася мама. — Це для нас така несподіванка!.. Особливо для хлопців. Ви бачите, які вони

схвильовані. Вони так готувалися, так чекали зустрічі з вами! І раптом чогось не відбулася… А тут ви приходите до них додому!

Академік кивав, але видно було, що мамині палкі слова бентежать його.

— Так-так… Зустріч у школі мала бути вчора. Але щось там у них трапилося. Непередбачене. Якась накладка. І директор просив перенести на понеділок. Я й не заперечував. Тим більше — у мене в самого були справи… — Іваницький якось винувато глянув на Лесика й Жору. — Ви вже, хлопці, на мене не гнівайтесь, що я до вас одразу не признався. Хотів зберегти інкогніто. Вискочив я ото з готелю сьогодні. Хотілося самому без супроводу рідними місцями походити, минуле згадати… Майже сорок років не був… Думав, неділя, нема нікого… Минуле іноді добре згадати на самоті… І тут несподівано натрапив на… — академік кивнув у бік хлопців. — Ви знаєте, це просто унікальний випадок… Щоб отак-от абсолютно випадково зустріти саме того, хто тобі потрібен… Хоча, відверто кажучи, я б однак вас розшукав. Через довідкове…

— Пробачте, мабуть, склероз… але я ніяк не можу пригадати, — Василь Денисович ніяково знизав плечима.

— Не треба вибачатися. Ніякого склерозу. Ви мене просто не можете пам'ятати. Ви були у восьмому класі, а я в четвертому.

— А-а, тоді, звичайно… — розвів руками дід.

— А от я вас чудово пам'ятаю. Ви гриміли на всю школу. Такі стіннівки малювали, що…

Дід опустив очі й мовчки махнув рукою. У родині всі знали, що Василь Денисович не любив, коли говорили про нього. Сам він залюбки говорив про інших. А от розмови про себе завжди обривав. Чи то скромність не

дозволяла, чи то ще інші якісь міркування? Може, тому що був реставратором, а дехто вважав, ніби то не справжні художники, а, так би мовити, ремісники… І дід не любив нікого переконувати.

Іваницький одразу це відчув:

— Розумію. Не любите. Я й сам не люблю. Та доведеться трошечки потерпіти. Не так через мене, як через тих слідопитів, які мене сюди привели.

Всі здивовано перезирнулися.

— Слідопити? Які слідопити? — спитав збентежено дід. — Не розумію.

— Зараз поясню, — сказав академік. — Десь тижнів зо два тому несподівано одержав я листа… — він дістав з бічної кишені складений учетверо аркуш зі шкільного зошита в лінійку, розгорнув. — "Шановний… вибачте… звертаються до Вас червоні слідопити шостого класу Вашої рідної школи, куди Ви обіцяєте приїхати, але все чогось не їдете. Тому ми й звертаємося з листом. А що, як знову не зустрінемося…" Критика цілком справедлива, сприймаю, але… Що зробиш. Таке життя в тих академіків. Так-от… "Двоє наших хлопців випадково знайшли на шкільному горищі стару стіннівку за 1944 рік. І в тій стіннівці вміщено статтю дівчинки з Куренівки про учня нашої школи, який малював і розклеював за часів окупації карикатури на Гітлера. Звали його Толик. Було йому тоді років тринадцять-чотирнадцять. На щоці родимка. Допоможіть встановити прізвище героя. Зараз так важко розшукати тих, хто вчився у нашій школі до війни. Дуже просимо… Пробачте… Підписи…" Почав я думати, згадувати, перебирати в пам'яті всіх, хто вчився в нашій школі до війни. В сорок першому я перейшов до п'ятого класу. Було мені одинадцять. У сорок третьому, отже, тринадцять. А Толику, пишуть, тринадцять-чотирнадцять. Ровесники. Але хоч як я напружував пам'ять, не міг пригадати ні в п'ятих, ні в шостих класах Толика, який міг би малювати карикатури. Та й узагалі у школі здібних до

малювання хлопців було тоді не так уже й багато. Це тепер захоплюються дитячими малюнками. Студії, виставки, міжнародні конкурси… А тоді… Щоправда, був один хлопець — редактор шкільної стіннівки. Але з восьмого класу. В сорок першому перейшов у дев'ятий. І в сорок третьому було йому вже, мабуть, років сімнадцять, не менше. І звали його не Толик. Звали його Вася… — Віктор Сергійович усміхнувся й глянув на діда.

Дід Василь Денисович, завжди такий гучний і усміхнений, сидів зараз, втягнувши голову в плечі, тихий, принишклий і наче переляканий.

І тоді раптом Лесиків тато не витримав:

— Батя! — вигукнув він. — Ну що ж ти, чесне слово!.. Це ж ти. І родимка на щоці є, тільки під бородою не видно… І сам же мені розказував, як під час окупації карикатури на Гітлера малював… — тато обернувся до Іваницького. — Через це і з Києва втік. Переплив Дніпро, перейшов лінію фронту. Десь із півроку був сином полку. Поки чуб не виріс. Хлопці ж тоді в окупації спеціально стриглися "під нульовку", щоб здаватися молодшими. Щоб у Німеччину не відправили. А потім у розвідці був. До Берліна дійшов… Тільки не любить він, скромняга, про свої подвиги розмов…

— Безумство! Та які там подвиги! — махнув рукою дід. — Три карикатури намалював і уже — подвиги.

— А чому все-таки Толик? — спитав Іваницький.

— Та знову ж таки — від Німеччини рятувався. Сусідка, добра душа, віддала мені метрику свого сина, який загинув у перші дні, коли Хрещатик вибухав. На два роки від мене молодший був. То я всю окупацію Толиком і проходив, — дід зітхнув.

Лесику розпачі дивився на нього.

Його рідний дід Василь Денисович виявився тим самим Толиком, про якого писалося у ветхій пожовклій стіннівці, що її вони з Жорою знайшли на шкільному горищі! Знайшли й забули про неї. А червоні слідопити з його класу (Слава Коваленко, Сашко Чуприна та інші) не забули, написали й відшукали. Ну, що ж це таке виходить? Ну, чому він такий… невдаха?

Лесик дивився на свого діда і наче не впізнавав його. Наче то був не його дід, який змалку носив Лесика на руках, від якого так по-особливому пахло олійними фарбами, скипидарною змивкою і ще чимось незбагненним, чим пахне тільки від художників. Діда, який лоскотав його сивою бородою, а під нею, виявляється, була родимка. Лесик ніколи не думав, що в діда під бородою на щоці родимка. А та родимка стала тепер наче відзнакою дідового героїчного минулого, про яке Лесик теж нічого не знав… Бо про себе дід не любив розказувати, про себе він говорив тільки жартома. А виявляється, саме дід і є насправді "цінний чоловік", як він сам казав про інших. А Лесик не знав, нічого не знав.

— Слухайте, дорогий Вікторе Сергійовичу, — сказав раптом дід і благально приклав руку до серця. — Я вас дуже прошу… Не кажіть ви тим юним слідопитам, будь ласка, нічого. Ви уявляєте — посадять мене, безумство, у президію, квіти, оплески… зроблять із мене справді героя… Я цього не перенесу.

Іваницький усміхнувся:

— Сказати мушу. Вибачайте. А від президії, оплесків можете якось чемненько відмовитись. Ваше право. Та й хіба у тім річ, щоб була президія, квіти, оплески? Річ у тім, щоб люди знали, що подвиги, і великі, і маленькі, ніколи не гинуть у безвісті, не забуваються, не зникають без сліду… — він на хвилину замовк, зітхнув. — Так само, як і те, що ти зробив негарного, теж ніколи не зникає без сліду. Хоча б уже тим, що живе у твоїй пам'яті. І мучить тебе докорами сумління. Всі можуть про це забути, той, кому ти зробив, забуде, а в твоїй пам'яті, гляди, й спливе. І нагадає боляче, вколе у самісіньке серце. Що може бути гірше отого

комплексу вини, особливо давньої, непоправної… От скажу вам одверто, досі пам'ятаю одного першокласника, якого я колись у школі образив. Він, бач, мені, випускникові, без п'яти хвилин медалістові, зробив зауваження. Як зараз бачу його повні сліз очі, коли я йому прищепив носа. А зауваження було справедливе — щоб я не курив у школі… "А ти хто такий?" — питаю. "Юра", — каже. "Ну так не сунь, Юро, свого носа у дорослі справи!" — і… А тут ще дівчинка, однокласниця його, стояла… Дурненька, мабуть, дівчинка. Зареготала. Сорок років минуло, а пам'ятаю, наче вчора. Я ще тоді одразу відчув, що дурницю втнув. Але вибачитися перед маленьким первачком духу забракло… Може, через того Юру я й курити кинув у студентські роки. І тепер думаю раз у раз: живе десь людина, яка все життя, з дитинства, ненавидить мене… І боляче.

— Вважайте, що вину з вас знято… Я — Юра! — сказав несподівано тато.

— Що-о?! — обличчя Іваницького враз набуло розгублено-дитячого виразу. Він обвів поглядом усіх присутніх.

— Він таки Юрій, — знизала плечима мама.

Іваницький глянув на діда, тоді знову на тата, й обличчя його освітилося усмішкою:

— А вам, Юрію Васильовичу, пробачте, скільки років?

— Тридцять шість, — усміхнувся тато.

— Тож-то й воно!

— Але від імені всіх Юрків нашої школи (я ж теж у ній вчився, до п'ятого класу, поки не перейшов у художню) вибачаю вам…

— Дякую… Спасибі… на доброму слові… Хоч розказав, і то легше стало. І хай не той, але все-таки Юрко вибачив мені. Та ще й художник… А до художників у мене особливе ставлення… Все життя заздрю художникам. Нікому не заздрю — тільки художникам. Бо вони бачать світ так яскраво, так своєрідно, як ніхто. І помічають те, чого не помічають інші. Це — щастя… І ще заздрю тому, що художники, на відміну відучених, ніколи не можуть завдати людству непоправного лиха. Вони завжди несуть людям тільки радість, тільки насолоду, роблять людей кращими, добрішими…

— Уперше зустрічаю такого фізика, — щиро признався тато.

— А ви що — усіх фізиків вважаєте роботами? Без почуттів і серця? — усміхнувся Іваницький.

— Та ні, але… — тато розвів руками. — Логіка науковців дещо відрізняється від логіки митців. По-моєму…

— Певна річ, — кивнув Іваницький. — Методи пізнання світу різні. У науковців аналітичний, розумовий, у митців емоційний, почуттєвий. Але і там, і там, і в цілому в усій людській діяльності в основі лежить совість. Взагалі найвизначальніша риса виду "гомо сапієнс" (людини розумної), по-моєму, зовсім не розум, а саме совість. Якщо розум іще можна підозрювати в якихось інших істот, то совість притаманна тільки людині. Але риса це не вроджена. Цю рису треба виховувати в собі. Невтомно, невідступно. Все життя. Важко це. Але необхідно. Хто виховає, той людина. А як же легко ця риса втрачається, губиться. Не захистив слабшого, пройшов повз когось, хто потребує твоєї допомоги, заплющив очі на якесь зло, сам сотворив зло ненароком і не схаменувся вчасно… І вже нема совісті. Втрачена. Вже ти по один бік із мерзотниками, з ошуканцями, не гідними імені людського… Може, ніхто ще цього й не помічає, всі, як і раніше, вважають тебе порядною людиною. Але сам-то ти знаєш. Від себе не втечеш, не сховаєшся. Пробачте мені ці сентенції… Стара викладацька звичка…

Дорослі ще багато про що говорили, і все воно було цікаве, та Лесик погано слухав і погано розумів. У голові в нього роїлися свої думки. Він міркував про те, що казав академік про совість. Лесик завжди вважав себе порядним. Він ніколи не кривдив інших, намагався бути чесним, добрим і справедливим. І він був певен, що всі теж вважають його порядним. Ніколи він у цьому не сумнівався. І раптом…

Він згадав, як посунула тоді трійця на Ясика Гриценка, коли він обізвав їх мавпами, і як кинувся на захист Ясика Слава Коваленко, а за ним Сашко Чуприна, а тоді інші… Не він, Лесик, кинувся перший, а Слава Коваленко і Сашко Чуприна. Він же тільки приєднався до хлопців, коли вони гуртом оточили, захищаючи, Ясика…

І горобчика-пташеня під стіною у прохідному дворі згадав Лесик.

І шматок фрески…

То виходить, що він непорядний, утратив совість? Що він по один бік із негідними імені людського?

Лесик так заглибився в свої переживання, що аж здригнувся, коли раптом Іваницький підвівся з-за столу:

— Вибачайте. Спасибі вам щире. Дуже радий був познайомитися зі славною вашою родиною. До побачення… Всього доброго… Ну, а з вами завтра зустрінемося, — усміхнувся він Песикові й Жорі уже в дверях.

Тато й дід пішли до ліфта разом з Іваницьким — поїхали проводжати його до готелю "Київ".

Примхлива, загадкова людська доля вибирає іноді в житті людини дні, в яких збігається стільки подій, стільки різних поворотів і несподіваних відкриттів, що їх вистачило б на місяць, а то й на рік.

Саме такий день був у Песика сьогодні.

І день іще не скінчився.

Ще треба було ухвалити рішення, від якого залежало дуже багато — і завтрашній день, і післязавтрашній, і рік, і дитинство, а може, і все життя.

Песик подивився на Жору.

Жора зітхнув і опустив очі.

Розділ XV,

дуже короткий, у якому дія відбувається вночі

Ніч із неділі на понеділок була тиха, зоряна, ясна. Місто спало, готуючись до початку нового трудового тижня. Спав і той дев'ятиповерховий будинок на Печерську, де ми щойно з вами були.

Тільки одне-єдине вікно, мов безсонне око, світилося на сьомому поверсі. І рогатий місяць, зазираючи в те вікно, здивовано переморгувався з зірками.

Багато у своєму довгому житті надивився на землі старий дядько місяць. Але такого йому, здається, бачити ще не доводилося.

Розділ XVI,

у якому знову ж таки дві несподіванки. Шостий "Б" не вірить. "Оце фокус!"

У понеділок зранку учнів чекало відразу дві несподіванки.

По-перше, знаменита альпійська гірка перед входом у школу сяяла неймовірною красою. Вона була значно яскравіша й барвистіша, ніж раніш. І квітів було більше, і кущ штамбових троянд нагорі з кількома величезними, якогось небаченого небесного кольору квітками був просто дивовижний. Всі, хто підходив до альпійської гірки, не могли втриматися від захопленого вигуку. І ті вигуки були нагородою зусиллям Прометея Гавриловича та Зінаїди Семенівни, які протягом другої половини суботнього дня і неділі дістали у Ботанічному саду, привезли й висадили таку силу всіляких квітів.

Та ще у неділю півдня падав дощ…

Прометей Гаврилович та Зінаїда Семенівна стояли на шкільному ґанку, ловили вдячні й захоплені погляди учителів й учнів і лише скромно опускали очі.

Це була перша несподіванка.

Друга несподіванка чекала учнів (та й учителів) у самій школі…

У коридорі біля дверей шостого "Б" висіла "Блискавка".

На великому аркуші ватману була намальована витолочена альпійська гірка перед школою, збоку кущі бузку, а під кущами — двоє принишклих зайців. Зайці були дуже кумедні, та головне — в одного зайця було обличчя… Лесика. В другого — Жори.

Під карикатурою великими літерами виведено:

Знайте всі, що друзі ці —

Найостанніші зайці!

Так злякались, так злякались,

Що признатись побоялись.

Тож обом тепер ганьба,

Чинить так лише слабак:

Зробить капость — І тікає,

Хоч свою провину знає…

Отже, скажемо всі хором:

Сором! Сором!

Сором! Сором!..

З інших класів підходили, дивились, читали, сміялися. Намальовано було справді здорово. Недарма дивувався дядечко-місяць. Тато-художник на сина карикатуру зробив блискучу. Постарався.

Тільки з шостого "Б" не сміявся ніхто.

Навіть Агашкін лише розвів руками:

— Ну, чилдрени, не вірю…

Але краще б вони сміялися.

Коли люди щиро не вірять, що це ти зробив, що ти на таке здатний, це ще дошкульніше.

Після Агашкіна перші висловилися Леся Чорнобривець і Аліна Гончарук.

— Неправда! — рішучо сказала Леся. — Це не вони.

— І я не вірю! — сказала Аліна.

— І я! — підтвердив Ясик Гриценко.

— То вони у благородних граються, — махнув рукою Сашко Чуприна. — Доручили їм намалювати карикатури на трійцю, а точно ж не доведено — то вони вирішили на себе.

— Або... просто побоялися на трійцю... — сказав Слава Коваленко.

— Ну, це ти даремно! — вигукнула Леся. — Хто це буде себе отак на посміховисько виставляти через...

Вона дивилася на Лесика так жалісно, що в нього аж залоскотало в горлі.

Найдивніше повелася, між іншим, трійця. "Блискавка" справила на них якесь приголомшливе враження. Довгий чухав потилицю, Злюкін ховав очі, а Малявка дивився так, наче його вдарили по голові.

Вони не тільки не сміялися. Вони вперше, може, в житті позирали співчутливо, по-людському.

Мабуть, вони собі просто не уявляли, як це можуть люди самі на себе написати сатиричні вірші й намалювати карикатуру. І взагалі — признатися, коли ніхто не схопив їх на гарячому. І коли всі були певні, що то, як завжди, зробили вони, трійця...

Стьопа Чичибабін теж був украй здивований:

— Оце сюрприз. Редактор стінгазети… Відповідальний за роботу в технічних гуртках… І раптом така петрушка!.. Неймовірно!

Лесик і Жора ніколи не думали, що це так важко — спокутувати вину…

— Чилдрени! Так ви хоч розкажіть, як же воно трапилося, — вигукнув нарешті Агашкін.

Довелося їм чесно розказати все як було.

Та оскільки хлопці дуже хвилювалися, збивалися, говорили досить плутано й нескладно, ми з вами їх не слухатимемо, а просто повернемося у той вечір, коли це сталося.

Розділ XVII,

у якому розповідається, що ж сталося того пізнього вечора на шкільному подвір'ї

Ідея цієї авантюри належала Песикові.

— Жоро, — сказав він за два дні до приїзду академіка. — Давай щось вигадаємо.

— Що саме? — спитав Жора.

— Ну, щось цікаве… оригінальне. Щоб могло сподобатись академікові. Бо я боюсь, що знову будуть квіти, промови і все. Хто б до нас не приїздив у гості: письменник, депутат, ветеран війни, — завжди одне й те саме: спершу малесенька першокласниця з великим букетом,

потім вусатий старшокласник із трохи меншим, далі хтось з учителів із кількома словами, потім Фаїна Панасівна з пристрасною промовою, а тоді Лев Парамонович зі щирою подякою — і все.

— Точно, — погодився Жора.

— Так-от, треба щось придумати. Все-таки не щодня приїздить колишній учень школи — академік, відомий учений.

— А що ж ти хочеш придумати?

— Ну, щось таке, щоб він бачив: зараз у школі вчаться теж інтересні хлопці, з яких потім виростуть, може, і академіки, і вчені, і хто його зна хто…

— Ну, все правильно. Я згоден. А як же це зробити? Що вигадати?

— Ну… ну, я знаю… ну, може, запустити якусь твою діючу модель… Щоб вона летіла…

— Просто йому на голову? Це несерйозно!

— Чому на голову? Над головою. Щоб він бачив… Я, може, для тебе стараюсь, а ти… Побачить він, зацікавиться і… хто його зна, може, з цього й почнеться твоя щаслива доля. Допоможе потім тобі влаштуватися в Інститут космічних проблем. Ти ж сам казав, що мрієш…

— Взагалі-то так, але… Лев Парамонович казав, щоб я приніс у школу і літак, і всюдихід…

— Та, — махнув рукою Лесик. — Одна справа офіційно, серед багатьох досягнень школи. А зовсім інша — несподівано, у дії… Хіба ж той ефект…

— Взагалі-то… — завагався Жора.

— А я б гарматку нашу притяг… Уявляєш, летить твій літак, робить над академіком коло, а в цей час із кущів гарматка — ба-бах!.. Враження!

— Взагалі цікаво… — очі в Жори вже загорілися. Словом, план оригінальної зустрічі академіка Іваницького був розроблений одразу ж.

Як правило, в них у школі високих гостей зустрічали так (звісно, якщо дозволяла погода й пора року):

На ґанку стояли директор з учителями. На майданчику — представники від класів (усі класи ніколи в таких випадках не вишиковувалися — "для мобільності", щоб швиденько, без штовханини, пройти після зустрічі в актовий зал).

Так-от Лесик і Жора заздалегідь повинні були сховатися у кущах і звідти, коли малесенька першокласниця піднесе академікові квіти і він, як це бувало завжди, розчулено її поцілує, запустити літак. І коли літак робитиме коло над академіком, Лесику кущах мав бабахнути з гарматки. Все дуже просто, але ефектно й оригінально. Так (із літаком і гарматкою) академіка напевне не зустрічали ніде.

Усе б, може, так і було, якби Жора не поставив неодмінної умови — репетиція.

— Без репетиції, без попередньої спроби я не запускатиму, — сказав він. — Це несерйозно!

— Та нащо нам репетиція? — знизував плечима Лесик. — Ти що — ніколи не запускав того літака? Сто разів запускав.

— Запускав. Але не в таких умовах. Це діюча модель, керована по радіо. Там усе мусить бути точно розраховано. Трошечки схибив — і літак уже збився з курсу. Ти що, хочеш, щоб він справді впав академікові на голову?

Лесик змушений був погодитися на репетицію.

Проводити репетицію домовилися пізно ввечері напередодні зустрічі. Щоб ніхто не бачив. Адже це мало бути несподіванкою.

Гарматку на репетицію Лесик, звісно, не взяв.

По-перше, не хотів зайве ризикувати — тато категорично забороняв брати гарматку. Хай уже після зустрічі якось вимолить вибачення. Та й стріляти увечері біля школи не можна. Люди позбігаються.

По-друге, що там репетирувати! Пороху натовк, клейтухів наштовхав, потім сірника підніс — ба-бах! — і все.

Чергувала того вечора в школі Євгенія Михайлівна. То була одна з найсуворіших, найбезкомпромісніших чергових. Вона завжди вимагала дотримання усіх шкільних правил та інструкцій. Майже цілий день у вестибюлі з-за столика чувся її гучний грубуватий голос:

— Шапка! (Тобто зайшов у школу — зніми шапку).

— Ноги! (Тобто витирай ноги).

— Децибели! (Тобто не галасуйте).

Особливо часто чулися оті "децибели". (Десь вона підхопила це мудре слово і залюбки ним користувалася).

Коли їй набридало сидіти за столом у вестибюлі, вона ходила під час уроків по класах і майстернях першого поверху, всюди прочиняла на мить двері, казала одне й те саме: "І тут нема…" — й знову зачиняла. Здавалося, вона когось шукає. І це своєю загадковістю викликало в учнів мало не трепет.

Може, якби чергував хтось інший, Жора б так не нервував і все обійшлося.

Але чергувала саме Євгенія Михайлівна. І Жора нервував.

Модель була з бензиновим моторчиком і завелася чогось не одразу. І це теж вивело Жору з рівноваги. Він смикався, щось роздратовано бурмотів, скреготів зубами.

А потім…

Мотор завівся так раптово і літачок злетів так швидко, що Лесик не встиг і оком змигнути.

Взагалі все відбулося просто блискавично.

Мотор затріскотів — трррр!.. Літак злетів — фррррр!..

Жора схопився за оту коробочку з кнопками й антеною. Та було вже запізно. Модель з льоту врізалася в "альпійську гірку" у той трояндовий кущ, який ріс на вершечку. Закрутилася там дзигою, засмикалася, ламаючи квіти, заплуталася, і мотор заглух.

Хлопці завмерли, вражені.

Наступної миті почувся якийсь звук. Чи то клацання, чи то скрегіт замка шкільних дверей. А може, то їм просто вчулося.

— Чергова! — здається, то вигукнув Лесик. Чи, може, сам Жора. Тепер уже важко встановити. Але рвонувся перший Жора.

На альпійській гірці у колючих обіймах трояндового куща лежав його літак. Речовий доказ! Його в жодному разі не можна було там лишати.

І Жора кинувся до нього. Лесик за ним.

Дряпаючись на альпійську гірку, Лесик зачепив щось черевиком, глянув — і з жахом побачив, що то дріада восьмипелюсткова. Посаджена Лесею дріада!.. Рідкісна! Яка зустрічається лише в Карпатах. На горах Близниця та Піп Іван!..

Лесик хотів обережно поставити ногу вище на камінь. Але, як це часто буває в таких випадках, нога сковзнула, камінь вивалився з гірки і загримотів униз, ламаючи і дріаду, і інші квіти, що росли нижче…

Звичайно, не слід було так по-варварському, по-бегемотському толочити квіти. Можна було акуратніше. Але то все спало на думку пізніше, коли події того вечора прокручувалися спокійно, без нервування. А тоді все робилося бездумно, у шаленому темпі, коли міркувати було ніколи. Та ще й літачок заплутався так, що його не одразу дістали. Хапалися, поспішали. І ще більше толочили квіти.

Як потім з'ясувалося, Євгенія Михайлівна тоді нічого не помітила й не почула. Чи то вона в цей час обходила класи, чи то взагалі зачинила на якусь хвильку школу й подалася додому (вона мешкала зовсім поряд). Хтозна. В усякому разі тільки вранці помітила вона, що сталося з клумбою.

Отже, у Лесика й Жори не було навіть причини так хапатися й поспішати. Вони спокійно могли діяти обережненько, не псуючи клумби.

Але все це з'ясувалося пізніше. А тоді…

Хлопці вихопили нарешті модель із колючих трояндових обіймів і дременули геть. Одразу додому вони не побігли. Побоялися. А що, як чергова простежить їх? Вони забилися в якесь чуже подвір'я, на дитячий майданчик, і довго сиділи там, одсапуючись і приходячи до тями.

І знову ж таки важко тепер з'ясувати, хто з них перший сказав: "Нікому! Ніколи в житті! Хоч би що було!" Здається, Лесик. Перед очима ж у нього весь час була Лесина дріада. А може, й Жора… Він вважав себе більшим винуватцем.

Але факт лишається фактом. Тут же, у чужому дворі, на дитячому майданчику вони заприсяглися один одному ніколи й ні за яких обставин не розголошувати того, що сталося сьогодні ввечері.

Тільки тоді вони пішли додому.

І ще одна дивна річ — їм здавалося, ніби вони з ніг до голови подряпані об ті трояндові колючки і це може виказати їх, але виявилося, що в кожного лише по дві-три невеличкі подряпини, та й то у таких місцях, що не впадають в око.

Доля їх берегла.

Розділ XVIII,

у якому відбувається зустріч академіка Іваницького з учнями рідної школи. "Ну, чилдрени! Я вам скажу!.."

Усе, що ви прочитали в попередньому розділі, Жора і Лесик ледве-ледве встигли, плутаючись і збиваючись, розказати однокласникам. Продзвонив дзвінок на перший урок.

У гнітючому мовчанні розходилися шестикласники по своїх місцях. І всі уроки сиділи принишклі й мовчазні. Навіть на перервах не

обговорювали цього, як завжди. Скупо перемовлялися про щось стороннє, незначне. Мовби нічого й не сталося. На Лесика й Жору намагалися не дивитись, наче їх нема в класі.

І це було найболючіше.

Яке ж то страшне почуття, коли тебе не помічають, і не один хтось, а всі — цілий гурт, цілий колектив! Ти намагаєшся перехопити чийсь погляд і не можеш — усі одвертаються, всі дивляться повз тебе, наче ти — порожнє місце.

І Леся… Леся, яка ще вчора усміхалася так сонячно, так променисто, як може усміхатися в усьому світі лише вона одна, сидить похмура, закам'яніла, відчужена… І між нею й тобою — не прохід між партами, а глибочезна прірва, яку не переступити, не подолати…

Був останній урок — урок ботаніки.

Навіть учні, які не дуже захоплювалися цим предметом, любили уроки Зінаїди Семенівни. Бо вона завжди розповідала щось цікаве. Вичитувала у журналах, у газетах, у книжках і потім розповідала учням. То про пластмасові капелюхи для корів, які запроваджують у Шотландії і завдяки яким нібито збільшуються надої молока. То про "фабрику свіжої трави" — спеціальний гідроящик, із якого щодня можна збирати по 1200 кілограмів трави, а пасовиська, таким чином, використовувати для інших культур. То про розумну, майже людську поведінку комах — термітів, бджіл… Вона потроху готувала їх до зоології, яка почнеться у другому півріччі.

Сьогодні Зінаїда Семенівна розповідала про надзвичайний зоопарк, організований англійським письменником і зоологом Джеральдом Малколмом Даррелом на острові Джерсі. Цей зоопарк існує з 1958 року, і в ньому живуть лише ті тварини й птахи (майже 1200 видів), що перебувають на межі вимирання.

— Про це ви можете прочитати у книзі Даррела "Зоопарк у моєму багажі". Дуже цікава книжка. Як і інші книжки Даррела: "Земля шерехів", "Маєток-звіринець", "Під покровом п'яного лісу". Щиро раджу прочитати.

— "П'яного лісу"... Хи-хи!.. Хіба можна радити такі книжки?.. — тихо реготнув Агашкін.

І в Лесика вже розтятися губи в несміливу усмішку, і він би вже всміхнувся Агашкіну, якби той обернувся (завжди ж обертався до них із Жорою, коли кидав на уроках отакі репліки!). Але Агашкін не обернувся. І напівусмішка жалюгідно застигла на Лесиковому обличчі.

Навіть Агашкін...

До кінця уроку лишилося кілька хвилин.

Зінаїда Семенівна почала диктувати домашнє завдання. І раптом двері розчинилися, і до класу увійшли спершу директор школи Лев Парамонович, а за ним академік Іваницький.

— Пробачте, Зінаїдо Семенівно, — сказав Лев Парамонович. — Можна, ми на хвилинку?.. Урок уже ж, мабуть, закінчується?

— Пробачте... Добридень, — ніяково хмикнувши, часто закивав головою Іваницький учительці й усьому класу.

— Добрий день! — разом підхопившись, громовито вигукнув шостий "Б", заглушаючи слова Зінаїди Семенівни, яка, почервонівши, теж часто кивала головою:

— Будь ласка... Будь ласка... Я вже закінчила... Будь ласка...

— Сідайте! — владно махнув рукою класові директор і, продовжуючи рух руки, широким жестом показав на Віктора Сергійовича. — Знайомтеся: Віктор Сергійович Іваницький. Колишній учень нашої школи, а нині... — він перехопив погляд академіка і затнувся. — Ну, ви всі знаєте, не пояснюватиму...

Хоча видно було, що йому дуже хотілося пояснити. Іваницький винувато всміхнувся:

— Ще раз пробачте, дорогі друзі, але проходили ми оце коридором... Я побачив — шостий "Б"... Усі класи помінялися, а цей — у тій самій кімнаті, як і сорок років тому, коли я вчився у шостому і теж у "Б". Захотілося глянути. Пам'ятний для мене клас... Саме в шостому я захопився фізикою, математикою, і цим визначилося моє життя.

Він пройшовся класом, повільно озираючи стіни, парти, учнів, наблизився до вікна, визирнув, знову глянув на клас, зустрівся поглядом із Лесиком, Жорою.

Хлопці завмерли, похололи. От зараз, зараз...

Проте академік нічого не сказав, тільки усміхнувся, знову часто закивав їм і всьому класові — й пішов до дверей.

— До зустрічі в актовому залі, — сказав Лев Парамонович, і вони вийшли.

В цю ж мить пролунав дзвоник.

— Йдемо до залу, — урочисто сказала Зінаїда Семенівна. — Спокійно. Без галасу. Без метушні. Покажіть, що ви гарні учні.

Ці слова говорилися завжди, коли відбувалися зустрічі з визначними людьми.

І шостий "Б" підвівся і, намагаючись галасувати менше, ніж зазвичай (бо де ж це бачено, щоб галасу й метушні в класі не було зовсім), побіг на четвертий поверх.

Лесик і Жора сиділи тихо, похиливши голови. Вони ніяк не могли зрозуміти, для чого заходив Іваницький у їхній клас. Подивитися на стіни, на парти, визирнути у вікно? Щось не те… "Блискавку" він, звісно, бачив. Не міг не бачити. Але чомусь не сказав нічого. Що це означає? Певна річ, він їх зневажає. Не може не зневажати. Вони самі себе зневажають. Але…

Гомін у залі враз ущух.

На сцену піднімалися Віктор Сергійович Іваницький, директор, вчителі, завуч. Всі зааплодували.

Віктор Сергійович знову часто закивав (така в нього була звичка) і притис руку до серця.

Оплески вщухли, але ніхто не сідав.

Усі звично повернули голови в кінець залу. Проходом від дверей чимчикувала маленька першокласниця з білим пишним бантом і з величезним букетом квітів.

Піднімаючись на сцену, вона спіткнулась (чогось вони завжди спотикаються), хтось її підхопив. От вона вже вручає букет академікові, й розчулений академік цілує її в чоло.

Почалося.

Потім був старшокласник, Фаїна Панасівна — все як належить.

А потім на трибуну вийшов Іваницький. Він сказав, що дуже хвилюється. І справді, було видно, що хвилюється. Та й хто б не хвилювався, виступаючи у рідній школі через стільки років по її закінченні... Він згадував той далекий післявоєнний випуск, називав імена. І серед них назвав ім'я Лесикового діда. І розказав оту історію зі стіннівкою, яку ви вже знаєте.

Всі озирнулися на Лесика. А він втягнув голову в плечі й не знав куди ховати очі. Іваницький замовк.

Раптом із середини залу вихопилася рука, і, не чекаючи, поки дадуть слово, слідом за рукою підхопився Стьопа Чичибабін. І дзвінко вигукнув:

— А скажіть, будь ласка, як ви стали академіком?

Іваницький усміхнувся:

— Ну, що вам, друзі, сказати?.. Ви, мабуть, будете розчаровані. Як я став академіком? Ну... вчився, вчився, вчився... Пізнавав, пізнавав, пізнавав... Трудився у поті чола... Працював, спини не розгинаючи. Вам, мабуть, набридло слухати про те, що треба вчитися. Але що зробиш, як таке життя... — він наче вибачався. — Ми з вами, друзі мої дорогі, живемо у надзвичайний, небувалий час. Важливість знань зараз чи не найбільша за всю історію людства. Зараз у шкільній програмі вивчається такий предмет — інформатика. Виникло навіть поняття "національні інформаційні ресурси". Ще донедавна національними ресурсами були тільки, так би мовити, ресурси матеріальні. Наприклад, мінеральні ресурси (корисні копалини) або так звані оновлювані ресурси — енергія річок і сонця, лісові масиви, сільськогосподарські угіддя тощо. Зараз інформація, її джерела, а також засоби її переробки і збереження виявляються для економічно розвинених країн стратегічно важливим національним ресурсом. Наприклад, Японія, що майже зовсім позбавлена мінеральних ресурсів, завдяки розвиткові інформатики змогла посісти одне з чільних місць у світі... Причому баритися не можна аж ніяк. Якщо

загальна сума людських знань на період 1800 року подвоювалася кожні п'ятдесят років, то на період 1950 року — вже щодесять років, на період 1970 року — що п'ять років. А сьогодні — щороку. Щороку подвоюється зараз сума людських знань! Уявляєте? У наш час людський розум, не озброєний інструментами для обробки інформації, не завжди в змозі ефективно контролювати ситуацію. А ситуація у світі сьогодні надзвичайно складна. Наш із вами співвітчизник, перший президент Української академії наук Володимир Іванович Вернадський ще у дев'ятнадцятому столітті, зовсім молодим, передбачив відкриття атомної енергії і використання її для війни. Ще тоді він говорив про небезпеку омніциду — тобто загального знищення людства в результаті катастрофічних наслідків досягнень військової техніки. Сьогодні ця небезпека стала реальною… І на вас, друзі мої, лежить величезна відповідальність. Мине кілька років — і доля землі, людства опиниться вже у ваших руках. І від того, якими будете ви, залежатиме, яка доля спіткає людство, планету… Ви читаєте газети, слухаєте радіо, дивитеся телевізор. Ви не можете не бачити, не відчувати, яка загроза нависла зараз над усіма землянами. І яку боротьбу ведемо ми, передова частина людства, щоб відвернути цю загрозу. В кращому разі людство може відкинутися на два мільйони років назад. В гіршому — загинути зовсім. Для того щоб наша боротьба була результативною, треба, щоб було якнайбільше хороших, порядних, розумних, освічених людей. Отже, зараз боротьба кожного за людину в собі — це разом із тим і боротьба за все людство. Якщо раніше, коли вчилися ми, питання ще так гостро не стояло, то тепер питання стоїть саме так. Від того, скільки розумних, порядних, чесних людей, які усвідомлюють відповідальність за свої вчинки, буде завтра на землі, залежить доля самої землі…

Академік говорив неголосно, але всі чули кожне його слово, так тихо було в залі.

І до Лесика раптом дійшло те, про що говорив Іваницький. Дійшло так, як доходила теорема на уроках Фаїни Панасівни, коли враз усе чітко вкладалося в голові, ставало ясно і зрозуміло. Дійшло і страшне слово "омніцид" — загальне знищення людства, і що таке національні

інформаційні ресурси, і що в наш час людський розум, не озброєний інструментами для обробки інформації, не завжди в змозі ефективно контролювати ситуацію…

Він не вперше чув про всесвітню небезпеку (стільки писалося в газетах, стільки говорилося по радіо і телебаченню), але вперше це усвідомив… І вперше він відчув свою власну відповідальність за це…

Лесик жахнувся. Жахнувся, що міг же цього не відчути.

Він глянув на Жору і зрозумів, що Жора думає про те саме. "Боротьба кожного за людину в собі…", "відповідальність за свої вчинки…"

Коли академік промовляв ці слова, Лесикові здалося, що він дивився просто на них — на нього й Жору…

Тим часом Віктор Сергійович обвів принишклий зал уважним поглядом і усміхнувся:

— Вибачте, дорогі друзі, що я завів такої сумної… Але я не міг вам при нагоді цього не сказати. Надто серйозна річ зараз проблема пізнання, навчання і взагалі світогляду людини… А тепер я розповім вам один епізод. Якось відомий російський учений Бутлеров (це було ще в минулому столітті) на екзаменах у Петербурзькому університеті поставив студентові додаткове запитання: "Скажіть, а яка відмінність у дії тепла й холоду?" — "О-о, дуже велика, — сказав студент — Тепло все-все розширює, а холод, навпаки, стискає, вкорочує". — "Правильно. А можете навести приклад?" — "Будь ласка, — не задумуючись відповів студент. — От, наприклад, літо. Стає жарко, і дні довшають, а взимку холоднішає, і дні помітно вкорочуються". Бутлеров розсміявся і поставив студентові відмінну оцінку… Тим студентом був Володимир Іванович Вернадський, про якого я вам щойно розповідав, — майбутній перший президент Української академії наук. Отож за будь-яких умов не втрачайте, друзі, почуття гумору. Гумор — то велика річ ужитті.

Знаменитий англійський лікар сімнадцятого століття Томас Сиденгем сказав: "Приїзд талановитого клоуна корисніший для здоров'я цілого міста, ніж двадцять вислюків, навантажених ліками..." Лікувальні властивості сміху, корисність його для здоров'я доведені зараз медициною незаперечно. Отже, смійтеся, смійтеся на здоров'я якомога частіше! Тільки не на уроках під час пояснення нового матеріалу...

Зал відгукнувся веселим пожвавленням.

Розділ XIX,

у якому ми з вами знову, тепер уже востаннє, повертаємося в доісторичні часи

— Ти ж розумієш, Жоро, що я не можу не довести до кінця наші з тобою (та й з Агашкіним) пригоди у первісному світі.

Отже... Ото як узяв нас тоді відчай, як заплакав Агашкін, як сказав я ті слова, на яких ти мене перебив: "...Чого мовчав тоді на Олімпі, як нас викликали?! І суд влаштували. Чого не просився, щоб вогонь у людства не забирали? Щоб Прометея знову не засуджували. Чого? Ич, розумний який! Правда, Жоро?.." — то після цих слів ти сказав зовсім інше.

— Слухайте, — кажеш ти. — А про Прометея Гавриловича ми й зовсім забули. А він же там десь на скелі прикутий. Орел йому щодня груди розриває, печінку шматує.

— Чого це забули, — кажу. — Не забули. Але що ж тут зробиш...

— Ну, за міфами, — кажеш ти, — Прометея мусить звільнити Геракл. Але де зараз того Геракла знайдеш? Бачите, як усе переплуталося в часі й у просторі...

— Той Геракл, мабуть, давно на пенсії, — усміхнувся Агашкін.

— Слухайте, — кажеш ти. — А давайте самі спробуємо.

— Що? — питаю.

— Прометея звільнити…

— Теж іще! Геракл знайшовся! — реготнув Агашкін.

— Ну, зовсім самі, звичайно, не подужаємо, — кажеш ти. — Але якщо нам допоможуть…

— Хто?

— Тс!.. — робиш ти жест рукою і палець до вуст притуляєш.

Озирнулися ми з Агашкіним — хто б це нас міг підслухувати? Нікого не побачили, але про всяк випадок замовкли.

— Спершу нам слід — що? — кажеш ти.

— Що? — перепитуємо ми з Агашкіним.

— Спершу нам слід дізнатися, де ота скеля з Прометеєм. У який бік іти, де шукати, — кажеш ти. — Правильно?

— Правильно, — погоджуємося ми з Агашкіним.

— Яка наука нам у цьому допоможе? — питаєш ти. — Чи не географія?

— Географія, — як папуги, повторюємо ми.

І ти раптом тихо і чемно так (чемніше не можна) кажеш, глянувши догори:

— Геє Петрівно!.. Поможіть, будь ласка!..

Завмерли ми, вуха наставили.

І несподівано почули знайомий, як завжди, лагідний і привітний голос нашої вчительки географії.

— Ех, хлопчики, хлопчики! Таке просте завдання. Де ми з вами зараз? На місці майбутнього Києва. А скеля де? На Кавказі. А Кавказ де? На південний схід від Києва. Отже…

Голос замовк. Ми перезирнулися.

— Та-ак… — кажеш ти. — Як це ми самі не додумалися? Така проста річ. Аж незручно.

— А що нам дасть південний схід? — каже Агашкін. — На чому ми до Кавказу доберемося? Літака ж у нас нема.

— А хоча б те, що ми до Дніпра вийдемо, — кажеш ти. — Й оскільки, як ти правильно, Агашкін, зауважив, літака у нас таки немає, діставатися будемо водним шляхом. Як усі первісні люди. Дніпром до Чорного моря, а там і Кавказ.

— Правильно, — кажу я. — Плота побудуємо. І попливемо, як славетний Тур Геєрдал на "Кон-Тікі" або на "Тигрисі".

— От-от, — кажеш ти.

Агашкін тільки потилицю почухав. Та й було чого чухати. Шлях неблизький. І нелегкий.

— Тільки до Гефеста Івановича хай уже хтось із вас звернеться, — кажеш ти. — А то незручно, щоб усе я та я.

— Ні-ні! — запротестував Агашкін. — Тільки ти! Він тебе любить. Ти ж конструктор. А ми з Лесиком — звичайні чорнороби. Він нас, може, й не пам'ятає.

— Правильно, — погодився я.

Ти не дуже й сперечався.

Голову набік нахилив, як ти це вмієш, коли щось просиш, і ніжним таким голосочком:

— Гефесте Івановичу… Вибачте… Чи не могли б ви нам тільки підказати, з чого і як нам у таких умовах плота зробити?

Прислухалися.

Чуємо — прокашлявся хтось у небі й знайомим хриплуватим голосом нашого вчителя праці каже:

— Слухайте… Оно ліворуч од вас, бачите, купа, хмизом прикидана. То схов знарядь праці первісних людей. За останніми науковими даними, первісні люди у певних місцях робили такі схови. Раніше археологи гадали, що то стоянки, а тепер виявляється — схови знарядь праці. Так-от, розгортайте купу, вибирайте собі кам'яні сокири, різаки — й починайте. Свіжих зелених стовбурів не чіпайте, виберіть із бурелому, сонцем та вітром висушені, але не трухляві, не гнилі. А от ліанами зв'язуйте свіжими, гнучкими. Ну, давайте!..

Розгорнули ми купу, де схов був, вибрали собі замашні сокири, різаки найгостріші. Й узялися до роботи.

Можеш собі уявити, що то була за робота — витягати з бурелому товстелезні колоди, обрубувати кам'яними сокирами гілляки, зв'язувати колоди ліанами. Але ми не ремствували. Навіть навпаки — підспівувати почали. Бо зігрілися трохи.

І робили ми це вже на березі Дніпра. А то як би ми той пліт спустили на воду?

Попомучилися ми, але нарешті пліт був готовий. Зв'язували колоди прямо на воді у великій затоці. А тоді, взявши довгі жердини, вивели свого "Шаблезубого тигриса" (так ми його назвали) на течію — і почалася наша подорож.

Про ту нашу подорож можна дві серії набалакати: "По Дніпру" і "По морю". Але зараз нема часу.

Отже, уяви собі, як це в кіно робиться: спершу один кадр — пливемо Дніпром, підобідуючи на ходу якимись овочами та фруктами. Потім другий кадр — випливаємо з дніпровського гирла у Чорне море. Третій кадр — пливемо бурхливим Чорним морем під саморобними вітрилами з величезного первісного листя. Четвертий — знесилені лежимо на плоту, і хтось із нас, хай навіть Агашкін, кричить спрагло: "Земля!" І нарешті кадр п'ятий — виповзаємо ми на Чорноморське узбережжя Кавказу десь у районі теперішньої Гагри.

Скажу тільки одверто, що самі б ми ніколи на нашому "Шаблезубому тигрисі" до Кавказу не дісталися. Весь час ми змушені були звертатися до педабогів. Аполлон Григорович допомагав нам вести пліт у морі. Афіна Панасівна робила потрібні обчислення. Без Гери Андріївни ми просто повмирали б від спраги. Вона нам допомагала опріснювати воду. Артеміда Семенівна підгодовувала нас увесь час — то пташиними

яєчками, то рибкою, а то й просто планктоном. Ну, а про Гефеста Івановича й говорити нічого. Бо наша мандрівка — то була суцільна робота, робота і ще раз робота.

От ми й на Кавказі.

Ну, певна річ, знову ж таки без учительки географії скелю ту ми не знайшли б. Знаєш, скільки на Кавказі скель!

Та нарешті дісталися ми й до скелі.

Дивлюсь — стоїть прикутий ланцюгами наш бідний Прометей Гаврилович, а величезний страшнючий орел махає біля нього крилами і націляється здоровенним дзьобом. От-от клюне.

Ми всі втрьох як закричимо:

— Ану киш! Ану геть звідси!

Орел на скелі сів, хижим оком на нас здивовано позирає — а це хто такі? Ще наче й усміхається глузливо. Зібрали ми останні сили, схопили по каменюці, замахнулися. Аж тут чуємо:

— Хлопці, не робіть цього! — каже зі скелі Прометей Гаврилович. — Не можна його чіпати. Він до Червоної книги занесений.

Розгубилися ми.

— Він же вас терзає! — кажемо.

— А хіба він винен? Дурний птах. Людського розуму не має. Придумали йому в міфі таку роль, він її й виконує.

— А що ж робити? Як же тоді вас звільняти? — дивуємося ми.

— Не хвилюйтесь. Головне, що ви прийшли. При вас він мене вже не зачепить. Бачите? Сидить, не дзьобає. Це він тільки на прикутих такий хоробрий. А як бачить, що з'явилися вільні люди, то вже й замислився, чи не полетіти йому ліпше додому?

І справді, посидів іще трохи орел, покрутив головою, позираючи на нас, тоді крилами змахнув і полетів геть.

— О! А що я казав! — усміхнувся Прометей Гаврилович. — Тепер і про звільнення подумати можна. Дряпайтеся сюди. І оті каменюки, що в руках тримаєте, несіть.

Подряпалися ми до Прометея Гавриловича.

Узяв він у нас із рук каменюки і почав тими каменюками щосили по ланцюгах гатити. Іскри враз посипалися, ми аж очі замружили, щоб не засліпило.

А коли за мить глянули, бачимо — ланцюги вже розбиті, Прометей Гаврилович вільний, і в руках у нього горить смолоскип, від тих іскор запалений. І такі в нього очі щасливі — наче сонця сяють. Виструнчився він враз, ступив кілька кроків угору, простягнув руку зі смолоскипом, точнісінько як це роблять спортсмени, запалюючи олімпійський вогонь, і на горі спалахнуло полум'я — вогнище.

Дивимося, а навколо вогнища стоять усі педабоги на чолі із Зевсом Парамоновичем.

І всі всміхаються привітно й радісно.

І руки гріють біля вогню.

Глянув я, і раптом знову, як тоді на дереві, якимсь таким знайомим здався мені отой кавказький краєвид…

Придивляюся — точно! Це ж наша альпійська гірка, тільки велетенська, в натуральному масштабі. Знову!

І враз бачу — гігантський, на півнеба, черевик… Зі знайомим збитим носаком. Мій!.. Наступив на скелю. Скеля зривається, з гуркотом летить униз. І ми летимо всі, провалюємось у моторошну темну прірву.

На якусь мить втратив я свідомість. А коли отямився, дивлюсь — лежу на дні глибоченної ями. Поряд дві якихось мавпи. Зирк на свої руки, ноги, а вони теж волохаті, мавпячі…

Такий мене жах охопив, аж серце зупинилося.

— Ми більше не будемо! Не бу-у-удемо-о! Не бу-у-у… — волаю щосили. Та слів не чути — лише дикі мавпячі звуки: — У-у!.. У-у!.. У-у!..

Ну, все! Кінець!..

І тут у відповідь, як надія на порятунок, десь далеко-далеко пролунав шкільний дзвоник…

І маленький вогничок заблимав у темряві й почав наближатися…

Лесик був фантазер.